

Obsah

štúdie

OSOBNOSŤ BLAŽENÉHO TEODORETA KÝRSKEHO 163

Vladimír KOCVÁR

KATECHÉZA SVÄTÉHO GREGORA NYSSKÉHO – VEĽKÁ

KATECHETICKÁ REČ 180

Ján PILKO

LOGOS A JEHO VTELENIE V KONTEXTE TEOLÓGIE SVÄTÉHO

MAXIMA VYZNÁVAČA 192

Vasyl' KUZMYK

UPLATNENIE SOCIÁLNEHO PEDAGÓGA V PROSTREDÍ

ŠKOLY 211

Ivana VOJTAŠEKOVÁ

PARTIKULÁRNA ANALÝZA PROBLEMATICKY VNÍMANÝCH

ZLOŽIEK PROJEKTOVÉHO CYKLU V SOCIÁLNYCH

A CHARITATÍVNYCH OBLASTIACH 227

Bohuslav KUZÝŠIN

ZBOROVÝ SPEV - MÉDIUM HLASOVEJ A SLUCHOVEJ VÝCHOVY

V AKADEMICKOM PRIESTORE 237

Tatiana ŠVAJKOVÁ

PRAVÉ BOHATSTVO 246

Viera ZOZULAKOVÁ

Editoriál

Milí čitatelia,

v tomto čísle Vám predkladáme ďalšie zaujímavé príspevky hlavne z teologickej a sociálnej oblasti, ktorú sme obohatili o jeden pohľad aj u nás čoraz populárnejšieho žánru v hudobnom svete – zborový spev acapella. Už tradične v teologicky orientovaných príspevkoch sa autori orientujú na niektorých cirkevných spisovateľov predovšetkým z byzantského obdobia. V tomto prípade ide o blaženého Teodoreta Kýrskeho, ktorý žil a pôsobil v období poznačeného hlavne otázkou christologických heréz nestoriánstva a monofyzitstva. Autor sleduje všetky historicko-kultúrne a teologické aspekty vtedajšej spoločnosti, ktoré pomáhajú jasnejšie vymedziť chybnosť oboch heréz. V nasledujúcom článku autor odкрýva znamenitý spis svätého Gregora Nysského, Veľkú katechetickú reč, pri ktorom objasňuje zmysel a význam obsahu spisu, ako aj jeho dôvod napísania. Môžeme vyjadriť, že príspevok odhaľuje nielen povahu spisu, ale aj samotného autora, svätého Gregora, ktorý sa pokúsil priblížiť základné triadologické, antropologické a soteriologické otázky kresťanského učenia pre tých, ktorí sa pripravujú na krst. Autor sa však dotýka aj osobnosti svätého Gregora, jeho charakteru a čiastočne niektorých momentov z jeho života, ktoré čitateľovi napomáhajú pochopiť aj vysoký jazykový štýl a teologicko-filozofické prepojenie výkladu jednotlivých teologických otázok. Aj ďalší príspevok je teologického rázu a v istom zmysle nadväzuje na úvodnú štúdiu, pretože autor príspevku analyzuje a porovnáva chápanie Logosa v myšlienkach svätého Maxima Vyznávača. Konkrétnejšie sa dotýka otázky inkarnácie Loga a jeho významu pre človeka a stvorenstvo. Dve nasledujúce štúdie sa zaoberajú predovšetkým sociálnou oblasťou. V jednom autorka zdôrazňuje podstatu a dôležitosť sociálneho pedagogického pracovníka a jeho nezastupiteľné miesto v súčasnom školskom systéme nielen na Slovensku a v druhom zase autor objasňuje niektoré základné problémy pri projektovaní, s ktorými sa sociálni pracovníci stretávajú. Celú štúdiu veľmi precízne podoprel kvalitne spracovanou analýzou na základe prieskumu vykonaného na území Slovenska. Nasledujúci príspevok sa zaoberá už vyššie spomenutým zborovým spevom typu acapella a jeho využitia v akademickom prostredí. Posledný text je venovaný kresťanskej duchovnosti a čitateľovi približuje niektoré vážne evanjeliové myšlienky ako aj myšlienky svätého Antona Veľkého o skutočnej podstate pravého bohatstva a jeho význame pre človeka.

Veríme, že aj v tomto čísle nájdete mnoho zaujímavých myšlienok z vedeckých poznatkov a osobných komentárov jednotlivých autorov.

Pavol Kochan (editor)

OSOBNOSŤ BLAŽENÉHO TEODORETA KÝRSKEHO

Vladimír KOCVÁR

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

Tento rok sa nesie v duchu viacerých výročí. Medzi nimi aj 1580 rokov od III. všeobecného snemu v Efeze a 1560 rokov od IV. všeobecného snemu, konaného v Chalcedone. Snemov, ktoré korunovali obdobie christologických sporov formulovaním dogmy, no neznamenali koniec týchto sporov. Už v triadologických sporoch IV. storočia bola ich hlavnou podtémou christológia. Trojičné spory, ako aj neskôr christologické, hovorili o osobe Boha Logosa. V prvom prípade sa hovorilo o Jeho vzťahu k Otcovi, t.z. o Logu ako o druhej osobe Svätej Trojice, v druhom prípade o Jeho vzťahu k ľudskej prirodzenosti. Najprv bolo potrebné vysvetliť Božstvo Isusa Christa a potom Jeho vzťah k ľudstvu. Otázka Isusa, ktorú položil svojim učeníkom na ceste do Cézarey Filipovej: „Za koho pokladajú ľudia Syna človeka?“, vyvolala odpoveď apoštola Petra: „Ty si Christos, Syn Boha živého.“ (Mt 16, 15-16). Táto odpoveď však bola pochopená rôznymi spôsobmi a preto bolo potrebné obrovské teologické úsilie, aby mohlo byť učenie o osobe Isusa Christa vyjadrené presnou terminológiou. Christologické spory boli spormi o človečenstve Spasiteľa, spory o spôsobe prijatia ľudskej prirodzenosti Jednorodným Synom. A to znamená aj o zmysle a úlohe ľudského zápasu a života. Otcovia IV. storočia vychádzali zo soteriologických predpokladov. Viera v Christa ako Spasiteľa predpokladá vyznanie plnosti Božstva aj plnosti človečenstva v Ňom. Lebo len v takom prípade sa v Christovi naozaj uskutočnilo zjednotenie Boha a človeka a otvorila sa cesta k zbožšteniu, v ktorom Otcovia videli zmysel a cieľ ľudskej existencie.

Ostávalo však nejasným, ako je potrebné chápať a opísať jednotu Bohočloveka, ako sú v Christovi zjednotené Božstvo a človečenstvo. Táto otázka bola nastolená už Apolináriom Laodicejským. No ten na ňu nedokázal odpovedať správne. Apolinarizmus môžeme charakterizovať ako antropologický minimalizmus, pohrdnutie človekom. Podľa Apolinária Logos prijal len ľudské telo a animálnu dušu. Neprijal vyššiu dušu, lebo tá bola podľa

Apolinária náklonná ku zlu a Christos by sa vzbúril proti Bohu. Ľudská prirodzenosť je podľa neho neschopná zbožštenia a preto v bohoľudskej jednote nemôže ľudská prirodzenosť ostať nezmenená, nemôže ostať sama sebou. Prekonanie apolinarizmu znamenalo rehabilitáciu človeka. To bol zmysel kapadóckej polemiky s Apolináriom. Avšak v tejto antropologickej sebaobrane bolo možné stratiť mieru a upadnúť do opačnej krajnosti. To sa stalo niektorým predstaviteľom antiochijskej školy.

Christológiu tejto školy dokonale vystihujú pomenovania, ktoré jej dali súčasní teológovia. Sú to: christológia Prebývajúceho (v človeku) Loga, christológia prijatého (Logosom) človeka⁴²³, antropologický maximalizmus⁴²⁴. Christa antiochijci považovali za dokonalého človeka, ktorý sa narodil z Panny Márie. Slová evanjelistu Jána: „a Slovo sa stalo Telom“ (Jn 1, 14), ktoré potláčajú takúto myšlienku, vykladal Teodor Mopsuestský tak, že Slovo - Logos sa len ukázalo, zjavilo v tele. Človek Isus žil v jednote s Bohom Logom. Je zjavné, že antiochijci rozdeľovali Christa na dva subjekty: človeka Isusa a Boha Loga. Ich základným cieľom bolo ukázať, ako opozícia Apolináriovi, že Christos bol skutočne človek. No pri zdôrazňovaní tejto plnosti človečenstva odišli niektorí predstavitelia tejto školy príliš ďaleko. Jedným z najvýznamnejších teológov antiochijskej školy V. storočia bol blažený Teodoret Kýrsky. Človek, o ktorom sa cirkevná literatúra zmieňuje sporadicky, aj to najmä v súvislosti s odsúdením niektorých jeho spisov na V. všeobecnom sneme. Svojím teologickým myslením, však výrazne zasiahol do christologických sporov V. storočia, keďže bol osobne zainteresovaný v otázkach riešenia tak nestorianizmu, ako aj monofyzitizmu. Ani v súčasnej dobe neexistuje na jeho osobu jednotný pohľad. Niektorí ho považujú za teológa oddaného chalcedonskej dogme, iní za radikálneho nestoriána. Od počiatku nestoriánskych sporov až do svojej smrti roku 457 bol ak nie vodcom, tak určite „mozgom“ antiochijskej školy. Je známe, že ani on sa spočiatku nevyhol krajnostiam antiochijského myslenia a bránil Nestória z pozície tejto školy, dokázal však vymaniť sa spod vplyvu len takéhoto myslenia a neskôr pochopil, že aj on aj svätý Cyril Alexandrijský zmýšľajú rovnako hoci sa vyjadrujú rozdielne. Je považovaný za autora Formulácie zjednotenia z roku

⁴²³ Pozri: РАКИТА, А. 1987 Халкидонски сабор и његов догмат. In *Теолошки погледи*. Београд : 1987, XIX, No.1-2, s. 31.

⁴²⁴ Pozri: ФЛОРОВСКИЙ, Г.В. 1992. *Восточные отцы V.-VIII. веков*. Москва, 1992. s.6.

433 s alexandrijcami. Možno povedať, že po smrti sv. Cyrila bol najvýznamnejším teológom na Východe. Najviac polemizoval so vznikajúcim a šíriacim sa monofyzitstvom a kritizoval ho.

O jeho živote vieme pomerne málo. Najviac informácií sa dozvedáme z jeho listov, kde opisuje nielen teologické problémy, ale aj svoju činnosť biskupa na katedre v Kýre. Aj keď sa všetky jeho diela nezachovali, predsa však rozsah jeho tvorby je veľmi široký. Napísal historické diela: Cirkevné dejiny, Zborník heretických učení a Dejiny „bohoľubcov“, apologetické dielo Liečenie gréckych chorôb, považované za posledné apologetické dielo vôbec, exegetické diela, kde formou otázok a odpovedí na zložité miesta napísal výklady kníh Mojžišových, Kráľovských a Kronických kníh, knihy Jozue, Rút a Sudcov. Napísal komentáre na všetky žalmy, Pieseň Piesní, všetky prorocké knihy a listy ap. Pavla. Veľmi významnú časť tvoria dogmaticko-polemické diela Vyjadrenia na kapitoly svätého Cyrila Alexandrijského, Žobrák, dielo namierené proti monofyzitom a Reči o Prozreteľnosti, ktorých je 10. Z homílií sa zachovali len útržky, ktoré zapísal svätý Fótios.

S osobou Teodorita sa stretávame hneď na začiatku nestoriánstva. Nestorios, ako konštantínopolský patriarcha, ako aj jeho synkel Anastasios vo svojich kázňach napadli termín Bohorodička a vystríhali pred jeho používaním. V Konštantinopole na tieto slová ako prvý zareagoval počas jednej z týchto kázní advokát Euzébios, neskôr biskup Dorylejský, ktorý vykrikol: To, čo tu počujeme, je lož a bohorúhačstvo; Pravda je, že Boží Logos, ktoré sa predvečne rodí od Otca, sa druhýkrát v čase narodilo v tele od ženy, aby uskutočnilo našu spásu. O niekoľko dní sa v uliciach Konštantinopola objavilo „Oznámenie“ Euzébia, ktorým obviňoval Nestória z herézy.⁴²⁵ Heréza bola čoskoro odhalená aj v Alexandrii, kde na ňu upozornili tamojšieho biskupa Cyrila. Po krátkej korešpondencii, ktorú medzi sebou viedli Cyril a Nestorios, nabrali udalosti rýchlejší spád. Na jeseň v roku 430 bol do Antiochie zvolaný snem a do Konštantinopola odišiel obšírny list. Východní biskupi radili Nestóriovi držať sa pomenovania Bohorodička a zdôvodňovali to nasledujúcimi argumentmi: „Ak ho nebudeme prijímať s tým významom, aký je v ňom obsiahnutý, nevyhnutne upadneme do množstva poblúdení, a čo je najdôležitejšie, stratíme spásu, získanú nevysloviteľnou ikonómiou Božieho Syna. Pretože, ak sa

⁴²⁵ Pozri ПОСПЕХОВ, Д. 1997. *Кирилл Александрийский и Несторий, ересарх 5. века*. Москва : 1997, s. 25–33.

zavrhne toto slovo a tým aj jeho zmysel, ktorý je v ňom obsiahnutý, vyplynie z toho myšlienka, že Ten, ktorý sa kvôli našej spáse nevysloviteľne zjavil na zemi, nebol Boh,...Sväté Písmo so všetkého najviac zdôrazňuje Božiu ľudomilnosť k nám, keď hovorí, že Jednorodený Syn Boha, večný a stále s Ním prebývajúcí, sa bezhriешne narodil z Panny. Ak kvôli tomuto narodeniu otcovia nazývali Pannu Bohorodičkou, ako ju nazývame aj my teraz, tak nevieme prečo by sme mali začať úplne zbytočne skúmať túto dogmu.“⁴²⁶ Nie je úplne zrejmé, akú úlohu zohral pri písaní tohto listu bl. Teodorit, no tento list, hoci je pripisovaný antiochijskému biskupovi Jánovi, je pripisovaný práve blaženému Teodoritovi a je uvádzaný ako jeho 149. list.⁴²⁷

Zakrátko nato, po prerokovaní na miestnom sneme bol Nestóriovi doručený list Cyrila Alexandrijského obsahujúci dvanásť anatém. Cez Jána Antiochijského sa tento list dostal k dvom najvýznamnejším sýrskym biskupom: Andrejovi Samosatskému a Teodoritovi Kýrskemu. Ani jeden z nich nechcel uveriť, že autorom listu je Cyril Alexandrijský, tón listu im znel príliš v duchu apolinarizmu. Teodorit bol typickým predstaviteľom antiochijskej školy. Preto pri priznávaní Bohočlovečenstva v Christovi stále zdôrazňoval, že Spasiteľ je Boh a človek. Akékoľvek iné učenie, kde sa tento prvok strácal, považoval za veľmi podozrivé. Zatiaľ čo Teodorit vychádzal z dvoch, ktorí tvoria jednotu, Cyril Alexandrijský mal za základ jednotu a až potom hľadel na počet. Toto bolo pre Teodorita neprijateľné. „Ak takýmto spôsobom prebehlo prirodzené zjednotenie obrazu Boha a obrazu služobníka, tak Boh Logos bol prinútený zjednotiť sa nevyhnutnosťou a nie ľudomilnosťou s obrazom služobníka a Zákonodarca všetkého sa nachádza v nevyhnutnosti dodržiavať zákony. No nie tak učí apoštol, ale inak, a to, že prijal podobu služobníka, ponížil sa (Flp 2,7). V slovách ponížil sa ho ukazuje ako neprinúteného“⁴²⁸. „A ak ten, kto to predložil, chápe pod jednotou hypostázy to, že tu vznikol stred medzi telom a Božstvom, so všetkým úsilím mu oponujeme a obviňujeme ho v bohorúhačstve, lebo stred nevyhnutne predpokladá zliatie a zliatie nič

⁴²⁶ ГЛУБОКОВСКИЙ, Н. 1890. Блаженный Феодорит, епископ Киррский, его жизнь и литературная деятельность. Москва : Университетская Типография, 1890. s. 66–67.

⁴²⁷ Pozri *Copy of the Letter written by John, Bishop of Antioch, to Nestorius*. [online]. [2011-10-11]. Dostupné na internete: <<http://www.ccel.org/ccel/schaff/npnf203.iv.x.cl.html>>.

⁴²⁸ ДѢЯНІА ВСЕЛЕНСКІХЪ СОБОРОВЪ. 1996. Том I. Санкт Петербург : Воскресение, 1996. s. 452.

osobitosť jednej aj druhej prirodzenosti. Čo sa mení, prestáva byť tým, čím bolo predtým, a to nie je pekné povedať vo vyššej hodnosti o Bohu Logosovi, pochádzajúcemu z rodu Dávidovho... Ak by skutočne vznikol nejaký stred, je v ňom zliatie... A preto, nie je potrebná jednota hypostázy, ktorú ako sa mi zdá, predkladajú v zmysle stredu. Je dostatočným nazývať jednotu takou jednotou, ktorá ukazuje samostatnosť prirodzeností a zároveň učí ctiť Christa Bohom.“⁴²⁹ „Po prvé, on (Cyril) nikdy nespomína to, že telo (Logosa) je rozumné, a nevyznáva, že prijatý je dokonalý človek; no nasledujúc učenie Apolinária, stále ho nazýva jednoducho telom.“⁴³⁰

Hoci vyjadrenia Kýrskeho biskupa neboli celkom bezdôvodné, niektoré boli postavené na nesprávnom výklade sporných vyjadrení. Bol v nich však aj istý kúsok pravdy v učení o úplnosti prirodzeností v Christovi a z tohto pohľadu mali svoj význam pri objasnení spôsobu zjednotenia prirodzeností v osobe Spasiteľa. Úplne jasne to dokazujú aj odpovede Cyrila Alexandrijského na protianatémy Teodorita. Predovšetkým je to úplné odstránenie chápania zliatia alebo zmiešania a zároveň formulácia pravdy, ktorá bola v chalcedonskej dogme vyjadrená termínom *ασυγχύτως*. „Slovo prijalo sväté a oduševnené telo, zjednotilo sa s ním skutočne nezliatne.“⁴³¹ Tvrdenie o hypostáznom zjednotení mohlo byť v tej dobe vysvetlené nesprávnym spôsobom. Preto Teodorit, ktorý si všimol skrytú nejasnosť formulácie, prinútil Cyrila, aby odkryl jej pravoslávny zmysel. Alexandrijský biskup na to odpovedal: „Výrazom hypostázna, označujúcim nič iné ako to, že prirodzenosť Logosa alebo hypostáza, sa skutočne zjednotila s ľudskou prirodzenosťou bez akéhokolvek prevrátenia alebo zmeny...“⁴³² Pravoslávna dogmatika týmto získala termín *αδιαίρετως*. Okrem toho je ďalším prínosom tejto polemiky to, že pripravila pôdu pre presné objasnenie dogmy o spojení prirodzeností v osobe Spasiteľa. Anatémy, ktoré Cyril napísal, boli priamo a výlučne namierené proti nestoriánstvu na vyššom stupni vývoja a preto je

⁴²⁹ *ДѢЛАНІА ВСЕЛЕНСКИХЪ СОБОРОВЪ*. 1996. Том I. Санкт Петербург : Воскресение, 1996. s. 450.

⁴³⁰ *ДѢЛАНІА ВСЕЛЕНСКИХЪ СОБОРОВЪ*. 1996. Том I. Санкт Петербург : Воскресение, 1996. s. 471.

⁴³¹ *ДѢЛАНІА ВСЕЛЕНСКИХЪ СОБОРОВЪ*. 1996. Том I. Санкт Петербург : Воскресение, 1996. s. 449.

⁴³² *ДѢЛАНІА ВСЕЛЕНСКИХЪ СОБОРОВЪ*. 1996. Том I. Санкт Петербург : Воскресение, 1996. s. 451.

jasné, že ako kritika konštantinopolského biskupa zdôrazňovali hlavne moment jednoty. V tomto je veľká zásluha sv. Cyrila. No Teodorit neobrátil pozornosť na polemický charakter anatém a videl v nich len výklad kresťanského učenia o osobe Isusa Christa. Takéto nesprávne prijatie spôsobilo to, že veci, ktoré sa vzťahovali výlučne na Nestória, Teodorit aplikoval na pravoslávny pohľad a napadnutie na Nestórieve poblúdenie zobral ako boj proti pravde. Vo svojich odpovediach alexandrijský biskup stále ukazuje, koho mal na mysli a často cituje časti z kázní Nestória. Teodorit sa vo svojom výklade učenia o nezliatnom zjednotení dvoch prirodzeností v osobe Christa držal pravdy, no mýlil sa v názoroch na svojho oponenta. Aj samotný Cyril si uvedomoval tento fakt a preto písal: „Aké by bolo dobré, ak by tvoj um, slobodný od nenávisti a vášní, našiel pravdu v našich slovách.“⁴³³ Je zrejmé, že Cyril chápal svojho oponenta oveľa lepšie, ako všetci neskorší historici; okrem iného jasne ukázal, že odsudzuje Nestória a Teodoritove myšlienky prijíma a schvaľuje. Z toho môžeme vyvodiť záver, že Teodorit neobraňoval Nestória, ale hájil seba a vo svojich christologických predstavách sa stotožňoval s Cyrilom. Obidvaja vychádzali z analógie s človekom, v ktorom sú reálne a neoddeliteľne zjednotené telo a duša. „Tak ako človek, vo všeobecnosti povedané, rozumný a smrteľný živočích, má dušu, má aj telo, no všetko sa rozumie ako jedna živá bytosť, pričom rozdielnosť dvoch prirodzeností nerozdeľuje jedného na dvoch; a v jednom a tom istom poznáme nesmrteľnosť duše a smrteľnosť tela, priznávame neviditeľnú dušu, viditeľné telo a rovnako, ako som povedal, jedna živá bytosť - rozumná a zároveň smrteľná; presne tak vieme, že náš Pán a Boh, Vládca Christos, je aj po vtelení jeden Syn, lebo nakoľko je zjednotenie nerozdeliteľné, natoľko je aj nezliatne.“⁴³⁴ Cyril píše: „Veď človeka chápeme ako jednu bytosť a aj v skutočnosti je jeden kvôli svojmu vytvoreniu z tela a rozumnej duše v ňom prebývajúcej.“⁴³⁵

Spasiteľ je jeden, živý subjekt - Bohočlovek, ako Peter, Pavol, Abrahám - toto bolo nespochybniteľné pre jedného i pre druhého. No každý to vysvetľoval

⁴³³ ДѢЛАНІА ВСЕЛЕНСКИХЪ СОБОРОВЪ. 1996. Том I. Санкт Петербург : Воскресение, 1996. s. 456.

⁴³⁴ ФЕОДОРИТ КИРРСКІЙ. 1907. *Творения блаженнаго Феодорита, епископа Киррскаго*. Том 7-8. Сергиев Посад, 1907. s. 28.

⁴³⁵ ДѢЛАНІА ВСЕЛЕНСКИХЪ СОБОРОВЪ. 1996. Том I. Санкт Петербург : Воскресение, 1996. s. 460.

inak. Christos je jedna osoba. Teodorit z tejto formulácie logicky rozvíja to, že jednota predpokladá niekoľko zjednocujúcich sa, pretože jednota môže byť len niekoľkých, nie jedného. Ako nie je súčet bez sčítancov, rovnako tak neexistuje jedna osobnosť bez prirodzeností. Takýmto myšlienkovým procesom zákonite prichádzal k momentu rozlíšenia.⁴³⁶

Teodorit hovorí: „Jednota sa prijíma v rozdelenom a nikdy sa neuvažuje, či jej predchádzalo rozdelenie. Tak, prijímajúc jednotu, najprv prijíma rozdelenie. Prečo potom hovorí, že nie je potrebné rozdeľovať hypostázy alebo prirodzenosti, hoci vie, že dokonalá hypostáza Boha Logosa existovala pred vekmi a prijala najdokonalejšiu podobu služobníka.“⁴³⁷

Vtelený Logos je jeden len preto, lebo sú v ňom dve nezliatne a nerozdeliteľné prirodzenosti. Trochu inak rozmýšľal Cyril Alexandrijský. Isus Christos je Boh a človek a pri tom osoba; preto aj zjednotenie prirodzeností v Ňom predstavuje nie zídenie sa ani spojenie, ale hypostázna jednota. V takom prípade rozdelenie a osobitosti prirodzeností ustupujú do pozadia pred chápaním živej osobnosti Spasiteľa. Teraz nie je ani Boh, ani človek, ale existuje μία υπόστασις. **On** sa narodil a rástol, **On** trpel hlad a smäd, **On** trpel na kríži. „Zjednotenie ukázalo jedného a preto sa vystríhajme deliť Ho na dvoch“⁴³⁸, hovorí svätý Cyril. Spoločným pre obidvoch bolo: Christos je jedna Bohoľudská osoba. Rozchádzali sa v tom, že jeden zdôrazňoval moment rozdelenia, ktorý vyžadovala jednota, a druhý sa sústreďoval na fakt jedinečnej individuálnosti Spasiteľa, ktorý nepripúšťal akúkoľvek dvojnosť.

Nepokoje v Konštantinopoli naberali čoraz väčšie rozmery a preto bol 18. novembra 430 vydaný cisársky dekrét, prísne prikazujúci metropolitom celého kresťanského sveta, aby sa dostavili do Efezu na sviatok Päťdesiatnice⁴³⁹. Zo sýrskej oblasti sa na snem vybrala skupina biskupov na čele s Jánom Antiochijským, medzi ktorými bol aj Teodorit Kýrsky. Pripravoval sa súd nad Nestóriom. No ešte väčšiu pozornosť vzbudzovali anatémy Cyrila, ktoré chceli

⁴³⁶ Pozri ГЛУБОКОВСКИЙ, Н. 1890. Блаженный Феодорит, епископ Киррский, его жизнь и литературная деятельность. Москва : Университетская Типография, 1890. s. 80.

⁴³⁷ ДѢЛАНІА ВСЕЛЕНСКІХЪ СОБОРОВЪ. 1996. Том I. Санкт Петербург : Воскресение. s. 452.

⁴³⁸ ДѢЛАНІА ВСЕЛЕНСКІХЪ СОБОРОВЪ. 1996. Том I. Санкт Петербург : Воскресение, 1996. s. 462.

⁴³⁹ Pozri ДѢЛАНІА ВСЕЛЕНСКІХЪ СОБОРОВЪ. 1996. Том I. Санкт Петербург : Воскресение, 1996. s. 210.

vyvrátiť a žiadali odpoveď samotného Cyrila. S týmto zámerom išli východní biskupi do Efezu. Kvôli nepredvídateľným ťažkostiam neboli schopní prísť do Efezu do 7. júna 431. Aby nevyvolali podozrenia, že maria priebeh snemu a pohrdajú cisárskym dekrétom, Ján vyslal napred skupinu biskupov, medzi ktorými bol aj Teodorit. Títo mali list adresovaný Cyrilovi Alexandrijskému a Juvenaliovi Jeruzalemskému, v ktorom ich prosili, aby počkali na ostatných biskupov. Cyril však nebral do úvahy prosbu vyslancov a 22. júna otvoril snem. Tento, na pohľad možno bezvýznamný čin, sa však ukázal rozhodujúcim. Predstavitelia východných biskupov odmietli zúčastniť sa na zasadnutiach, pretože nepochopenie ich prosby považovali za tajné želanie Cyrila zbaviť sa kontroly Sýrčanov. Považovali to za úplne správne, hlavne z právnej stránky, keďže medzi nimi bolo dvadsaťjeden metropolitov, zatiaľ čo na strane Cyrila ich bolo len devätnásť. Protestovali proti tomu a svoj protest poslali aj cisárovi Teodóziovi.

Ján Antiochijský s ostatnými biskupmi prišiel 26. júna a keď zistil situáciu, nechcel sa pripojiť k už prebiehajúcemu snemu, ale vytvoril vlastný snem (conciliabulum - snemík). Hneď, ako sa zišli, vyslovili obvinenia na alexandrijského biskupa a Memnona Efezskeho, ktorých zvrhli a ich prívržencov odlúčili až do vyjasnenia sporu. Je zarážajúca prísnosť a rýchlosť, s akou konali, no mali k tomu svoje dôvody. Je pochopiteľné, že vysokovzdelaní biskupi, ktorí tam boli, by sa neopovážili bezdôvodne porušiť cirkevné kánony. Ale anatémy Cyrila vyvolali na Východe veľký rozruch. Boli považované za znovuzrodenie apolinarizmu a stali sa „kameňom úrazu a skalou pohoršenia“⁴⁴⁰ pre sýrskych biskupov. Cyril otvoril snem a dal do pozornosti biskupov predovšetkým rozličné dokumenty, týkajúce sa histórie nestoriánstva, ako aj svoj list Του Σωτήρος, ktorý bol prečítaný aj s anatémami. Nestórios bol uznaný za heretika a pod dokument sa podpísalo 198 biskupov. Večer bol verejne vyhlásený rozsudok.

Rýchlosť, s akou konal Cyril, vyvolávala podozrenie u východných biskupov a to pre nich znamenalo len potvrdenie toho, že Cyril úporne zotrváva vo svojom poblúdení. Ak anatémy neobsahujú apoštolské učenie, je zrejmé, že aj tí, ktorí ich prijali nezotrvávajú v správnom učení. Preto celý snem považovali za nekompetentný riešiť otázky viery. Teodorit sa všestranne

⁴⁴⁰ 1Pt 2, 7.

podieľal hlavne na teologickej stránke riešenia sporu. Ján Antiochijský vystupoval ako nasledovník a ochranca nicejskej viery. Ale to isté o sebe tvrdil aj Cyril Alexandrijský, ktorý sa stále opieral o Nicejský symbol viery a medzi tým neustále zostavoval nové diela a prikladal ich k starším. Preto východní biskupi zostavili vyznanie viery, ktoré poslali cisárovi Teodóziovi. Je zrejmý chybný postoj Teodorita k snemu vedenému Cyrilom, ktorý bol neskôr uznaný za všeobecný, no nie je správne podozrievať ho vo vieroučných chybách. Svätý Cyril neskôr prijal a schválil jeho výklad viery a aj Chalcedonský snem vniesol jeho časť do svojho uznesenia. V Efeze hovoril o jednom Christovi v dvoch prirodzenostiach. Nielen priznával a nazýval Máriu Bohorodičkou, ale dokázal obhájiť toto pomenovanie pred všetkými pokusmi zo strany neumiernených priateľov.

Efezske rozhovory neviedli k žiadnym výsledkom a namiesto zjednotenia dochádzalo k čoraz väčším rozporom. Cisár nevedel, čo má robiť. Zo začiatku chcel vyhovieť všetkým. Potvrdil zosadenie Nestória ako aj Cyrila a Memnona. No tento čin vyvolal ešte väčšie rozbroje. Nakoniec sa cisár rozhodol pozvať k sebe po osem členov z každej skupiny a chcel, aby sa problém riešil teologickými debatami. Medzi zástupcami východných biskupov bol aj Teodorit. Dalo sa predpokladať, že ani tento pokus nebude úspešný. Východní biskupi totiž prikázali svojim vyslancom žiadať odvolanie Cyrilových listov spolu s anatémami. 11. septembra sa zišli v Chalcedone a mali spolu päť diskusií v prítomnosti samotného cisára. Avšak všetka námaha východných biskupov bola márna. Cisár, ktorý bol dovtedy zhovievavý k Nestóriovi, zmenil svoju politiku a prikázal mu odísť do vyhnanstva, do monastiera svätého Euprepia v Antiochii a na konštantinopolskú katedru bol vybraný Maximián. Cyril Alexandrijský a Memnon boli oslobodení a bolo im dovolené vrátiť sa na svoje katedry. pravdepodobne koncom roku 431 východní biskupi pobrali domov. Po príchode do Tarzu usporiadali snem, kde znovu sľubujú tvrdo stáť za Nestóriom a spolu s Cyrilom a Memnom zosadili aj ich vyslancov do Chalcedonu. Toto rozhodnutie potvrdili ešte raz v Antiochii. Ján Antiochijský odmietol zapísať meno Maximiána do diptychu. Rozdelenie bolo uskutočnené a formálne potvrdené aj východnými biskupmi, aj prívržencami Cyrila. Všetci sa rozišli do svojich eparchií. Teodorit mohol teraz v klude skúmať otázku sporu. Východiskom Teodorita v teológii je stanovisko, že zjednotenie je nezliatne a preto musíme v Spasiteľovi priznávať dve

prirodzenosti: Je Boh a človek a pritom je jeden, pretože je dokonalý a živý subjekt. Kyrský biskup predkladá nasledujúce vyznanie viery: „Vyznávame Pána nášho Isusa Christa dokonalým Bohom a dokonalým človekom, z rozumnej duše a tela, rodiacim sa pred vekmi od Otca podľa Božstva a v posledné dni kvôli nám a nášmu spaseniu - z Panny Márie (podľa človečenstva), jedného a toho istého - súpodstatným s Otcom podľa Božstva a súpodstatným s nami podľa človečenstva; lebo sa uskutočnilo zjednotenie dvoch prirodzeností. Preto vyznávame jedného Christa, jedného Syna, jedného Pána... a prinášame mu jedno klaňanie, tak ako veríme, že zjednotenie sa uskutočnilo v lone Panny pri samotnom počatí. Na základe toho Svätú Pannu nazývame aj Bohorodičkou aj človekorodičkou, pretože aj samotný Pán Christos sa vo Svätom Písme nazýva Bohom aj človekom a zároveň Emanuelom, čo zvestuje zjednotenie dvoch prirodzeností. Ak vyznávame a hovoríme, že Christos je Boh a človek, kto by bol potom taký hlúpy, aby sa vyhýbal výrazu človekorodička, keď patrí k výrazu Bohorodička. Veď Pánovi Christovi prisvojujeme dve pomenovania; preto sa Panna ctí a nazýva blahodatnou. Veď nie z nej narodený sa stáva cteným kvôli nej, ale ona sama sa krášli pomenovaniami kvôli Tomu, ktorý sa z nej narodil.“⁴⁴¹

V roku 432 cisár Teodózius navrhol patriarchovi Maximiánovi zhromaždiť všetkých biskupov nachádzajúcich sa v tom čase v meste a vytvoriť snem, ktorý by sa poradil o spôsobe odstránenia neporiadku v Cirkvi. Po preskúmaní stavu cisárovi oznámili, že poriadok nastane len vtedy, ak všetci prijmú jednu vieru a antiochijský patriarcha anatematizuje Nestória a jeho učenie. V takomto zmysle bol do Antiochie poslaný list a pod hrozbou trestu bolo Jánovi prikázané, aby sa dostavil do Nikomédie na rozhovory s Cyrilom a ešte predtým presvedčil ostatných východných biskupov, aby súhlasili s požiadavkami cisárskeho dvora. Zároveň cisár prosil o spoluprácu Simeona Stĺpnika a Akakija Verijského pri uskutočnení svojho plánu. Po obdržaní tohto dekrétu sa Ján ponáhľal upovedomiť o ňom najvýznamnejších biskupov východu a pozval ich do Antiochie. Čoskoro sa do Antiochie dostavili Alexander Ierapolský, Makárij Laodicejský a Teodorit Kýrsky a spolu s Jánom usporiadali snem. Tu dal Teodorit šesť návrhov, ktoré boli prítomnými schválené. Potom sa biskupi vybrali do Verie, kde boli tieto návrhy znovu preskúmané a potvrdené

⁴⁴¹ ГЛУБОКОВСКИЙ, Н. 1890. Блаженный Феодорит, епископ Киррский, его жизнь и литературная деятельность. Москва : Университетская Типография, 1890. s. 104.

autoritou Akakija. V jeho mene bol Cyrilovi Alexandrijskému poslaný list, ktorý hovoril o potrebe zachovávaní Nicejského symbolu a prebytočnosti ďalších zmien a úprav. Cyril samozrejme nemohol súhlasiť s takýmto listom, pretože to by znamenalo priame priznanie pravdy Nestória. V odpovedi Akakiovi vyjadruje plné pochopenie, ale ukazuje na protiklad medzi cieľom a samotným skutkom. Je samozrejme vždy pripravený chrániť Nicejské vyznanie, no považuje za nemožné zrieť sa diel proti Nestóriovi. Považoval však za potrebné predložiť svoje vyznanie: „Blahodateľ Spasiteľa som bol vždy pravoslávny a som vychovaný pod vedením otca pravoslávnych. Nikdy som nezmýšľal rovnako ako Apolinários (to nie!) alebo ako akýkoľvek iný heretik; naopak, anatematizujem ich. Nenazývam telo Christa bezduchým, no priznávam ho oduševneným rozumnou dušou. Nepripúšťam ani zliatie, ani zmiešanie, ani preliatie, ako hovoria niektorí; vyznávam, že Boží Logos ostal svojou prirodzenosťou nezmeniteľný a nezmenený a svojou prirodzenosťou nedostupný akémukoľvek utrpeniu, lebo Božstvo je bez vášní a nepodlieha ani tieňu premeny. Nakoniec, uznávam, že jeden a ten istý Christos, Pán náš, Jednorodný Boží Syn trpel za nás telom, podľa Písma a blaženého Petra (1Pt 4,1).“⁴⁴² Tento list, prijatý východnými biskupmi s rozpakmi a odmietaním, bol však Teodoritom a Andrejom Samosatským prijatý pozitívne z jeho dogmatickej stránky. „Zvestujem tvojej svätosti, že v listoch poslaných z Alexandrie som našiel výklad dogmy iný ako písal predtým, no v súlade s učením otcov. Veľmi som sa potešil a oslávil Pána Christa za zmenu, ktorá nastala po napomínaní tvojej svätosti“⁴⁴³, písal Teodorit v liste Akakiovi Verijskému. To bol začiatok vzniku rôznych frakcií medzi východnými biskupmi, ktoré sa začali navzájom obviňovať z prehnanej horlivosti, resp. prílišných ústupkov vo viere. Teodorit si na jednej strane uvedomoval čistotu viery Cyrila, na strane druhej však nesúhlasil so spôsobom odstránenia Nestória a ďalších biskupov, ako aj nútením biskupov zo strany Jána Antiochijského podpísať podmienky Cyrila.

Roku 434 zomrel v Konštantinopole patriarcha Maximián a na jeho miesto bol vybraný Proklos. Čoskoro po svojom zvolení adresoval východným

⁴⁴² ГЛУБОКОВСКИЙ, Н. 1890. Блаженный Феодорит, епископ Киррский, его жизнь и литературная деятельность. Москва : Университетская Типография, 1890. s. 110.

⁴⁴³ ГЛУБОКОВСКИЙ, Н. 1890. Блаженный Феодорит, епископ Киррский, его жизнь и литературная деятельность. Москва : Университетская Типография, 1890. s. 111.

biskupom list, v ktorom ich volal k jednote pod podmienkou anatémy Nestória. Mnohí z biskupov sa k tomuto listu vyjadrili s nespokojnosťou. Teodorit napriek všetkým podozreniam nepochyboval o čistote Proklovej christológie a udržiaval s ním priateľské vzťahy a vážil si ho. Touto udalosťou problém s Konštantinopolom pre Teodorita skončil a cítil sa dogmaticky jednotný s celým kresťanským svetom. Keďže sa Teodorit chcel pridať na stranu Jána, považoval za nutné ešte raz prejsť všetky dokumenty, ktoré sa týkali dohody Alexandrie a Antiochie. O pravosláví Cyrila nepochyboval a tak teraz obrátil svoju pozornosť na Nestória a zistil, že jeho odsúdenie bolo vykonané dôveryhodne, pretože anatéma nebola neohraničená. Vždy sa bál, že s odmietnutím Nestória bude musieť odmietnuť aj nezliatne zjednotenie prirodzeností. No keď videl, že Cyril prijal antiochijský Symbol viery a Ján odsudzoval v nestoriánstve krajnosti, zaujal miernejší postoj. Ján Antiochijský si uvedomoval, že priviesť k únii aj ostatných biskupov bude oveľa ťažšie ako dohodnúť sa s Teodoritom, lebo podľa slov Teodorita strohí si obľúbili opozíciu, kvôli nej samej a neustále protestovanie považovali už za niečo celkom prirodzené.⁴⁴⁴ Ján pochopil, že po tom, čo učinil, nemá už na východe jeho slovo veľkú váhu a preto splnomocnil Teodorita konať tak, ako uzná za vhodné a dokonca mu dovolil, ak to bude potrebné, aj agitovať proti nemu. Teodorit nepotreboval až tak veľké ústupky, stačila mu plná moc na to, aby mohol povedať tým, ktorí to nemohli prijať, že nie je potrebné podpísať odsúdenie Nestória. Teodorit pri svojom snažení vychádzal z toho, že biskupi v jeho blízkosti už skôr vyjadrili svoju túžbu po mieri hoci ešte stále podozrivo hľadeli na Cyrila a jeho diela. Stále však ostávalo niekoľko nenapraviteľných. Za týchto prosil Jána, aby k nim bol zhovievavý, no ten s tým nesúhlasil, lebo si bol vedomý postoja cisára po zjednotení s Cyrilom a čo najviac sa mu snažil ulahodiť. Tí, ktorí nechceli podpísať úniu s Cyrilom, boli zbavení svojich katedier a poslaní do vyhnanstva. Ešte predtým bol do vyhnanstva poslaný Nestorios. Zdalo sa, že východ je očistený a všade by mal panovať pokoj a láska. No v skutočnosti to bolo trochu inak. Strohí prívrženci Cyrila samotnému Cyrilovi vyčítali ústupky a presviedčali ho o tom, že sa zmenil. Cyril bol prinútený brániť seba aj východných a objasniť, že všade je jedna pravoslávna apoštolská viera. Sila teologickej únie sa začala strácať. Nie je

⁴⁴⁴ Pozri ГЛУБОКОВСКИЙ, Н. 1890. *Блаженный Феодорит, епископ Киррский, его жизнь и литературная деятельность*. Москва : Университетская Типография, 1890. s. 130.

známe, či práve to alebo niečo iné prinútilo Cyrila, aby žiadal priznanie všetkých svojich podmienok teda aj: „prekliať Nestória a jeho špinavé a nezmyselné dogmy a považovať ho za zosadeného“.⁴⁴⁵ Teodorit bol nespokojný s takýmto obratom. Absolútne odsúdenie doktríny Nestória považoval za nespravodlivé, pretože v nej videl pravoslávnu myšlienku, tak drahú antiochijskej škole, o nezliatnom zjednotení prirodzeností v osobe Christa. Podľa neho preklatie Nestória malo sprevádzať aspoň čiastočné odsúdenie Cyrilových anatém. Čo sa týka strohých biskupov na východe, ich oddanosť Nestóriovi chápal ako nepochopenie a bol presvedčený o ich dogmatickej správnosti. Toto viedlo k prerušeniu komunikácie medzi Jánom a Teodoritom. Pravdepodobne sa to stalo začiatkom roku 435, ešte pred odchodom Nestória do vyhnanstva. Čoskoro sa to dozvedel aj Cyril Alexandrijský a vyjadril svoje počudovanie nad tým, že Teodorit, ktorý prijal úniu, sa teraz opäť drží učenia Nestória.⁴⁴⁶ Tribún Aristolaos, ktorý mal na starosti presvedčiť východných biskupov, aby bez výhrad prijali úniu bol pripravený vykonať to aj násilu. Takéto konanie, hoci s nevôľou, bolo prijaté a biskupi podpísali úniu, keďže trestom za jej nepodpísanie bolo zbavenie kňazskej hodnosti a vyhnanstvo. Cyril chápal, že odsúdenie Nestória nemusí znamenať aj dogmatickú správnosť východných biskupov, preto vypracoval návrh vyznania, ktorý mali schváliť všetci biskupi. „Veríme, že Pán náš Isus Christos, Syn Boha, jednorodený Logos, ktorý sa stal človekom a vtelil sa, je jeden, nie na dvoch synov rozsekávaný, ale jeden a ten istý pred vekmi nevysloviteľne narodený od Boha a On, v posledné dni narodený od ženy telom, tak, že Jeho osoba je jedna. Preto nazývame svätú pannu Bohorodičkou, lebo jeden a ten istý je Boh a zároveň človek. Pretože Jednorodený sa vtelil a stal človekom nezmeniteľne a nezliatne, preto trpel ľudskou prirodzenosťou, prirodzenosť Božstva je nedostupná utrpeniu; je vlastné telu, nasledujúc Písmo.“⁴⁴⁷ Cyril Alexandrijský sa tu v mnohom drží charakteru antiochijského symbolu, ale namiesto pojmu πρόσωπον používa υπόστασις a niekde dokonca aj φύσις.⁴⁴⁸ Preto toto

⁴⁴⁵ ГЛУБОКОВСКИЙ, Н. 1890. *Блаженный Феодорит, епископ Киррский, его жизнь и литературная деятельность*. Москва : Университетская Типография, 1890. s. 141.

⁴⁴⁶ Pozri: ГЛУБОКОВСКИЙ, Н. 1890. *Блаженный Феодорит, епископ Киррский, его жизнь и литературная деятельность*. Москва : Университетская Типография, 1890. s. 142.

⁴⁴⁷ ГЛУБОКОВСКИЙ, Н. 1890. *Блаженный Феодорит, епископ Киррский, его жизнь и литературная деятельность*. Москва : Университетская Типография, 1890. s. 146.

⁴⁴⁸ známa formulácia μία φύσις του Θεου Λόγου σεσαρκωμένη.

vyznanie nebolo prijaté sýrskymi biskupmi. Preto tribún Aristolaos prišiel s novým návrhom, ktorý obsahoval tri body:

1. svätá Panna je Bohorodička,
2. Christos je jeden a nie dvaja synovia,
3. hoci ostal netrpiteľným podľa Božstva, Syn Boží pretrpel smrť za ľudský rod telom.

Teodorit dosiahol maximum toho, čo sa dalo. Ikonómiou priviedol na stranu únie nerozhodných, strohých sa mu nepodarilo, pretože boli vyhnaní. Spory ohľadne viery neboli potrebné. Od vydania listu Ευφραίνεσθουσιν už nepovažoval Cyrila za apolinaristu, ale za úplne pravoslávneho. Jedinou ostávajúcou otázkou bola otázka Nestória, no aj v tejto oblasti boli badateľné ústupky, ktoré už skôr odporúčal Teodorit. Všeobecná podoba odsúdenia bola nahradená presnejšou formuláciou. Preto v roku 436 došlo ku konečnému zblíženiu Teodorita s Jánom Antiochijským a Cyrilom Alexandrijským.

Jednou z otázok, ktorá vyplávala na povrch pri riešení nestoriánskej problematiky bola otázka Diodora z Tarzu a Teodora z Mopsuestie. Tento problém by možno nebol až tak veľmi prepukol, ak by sa priatelia Nestória neboli dovoľávali pri obrane svojho heretického učenia na diela Diodora a Teodora. Tým vyvolávali podozrenie prívržencov Cyrila Alexandrijského. Preto sa Cyril v Konštantinopoli sťažuje na sýrskych biskupov, že vyzdvihujú Teodora a stavajú ho na úroveň Atanáza, Gregora, a Vasilia. V hlavnom meste to prijali a poverili Aristolaosa, aby biskupi okrem Nestória prekliali aj Teodora. V tomto však na východe nenašiel ani jedného spojenca. Biskupi jedhlasne vyhlásili, že súhlasia s anatémou Nestória, ale nedovolia siahnuť na česť "učiteľa učiteľov a exegetu exegetov" Diodora. Medzitým aj v Konštantinopoli začali nepokoje ohľadne Teodora a preto bol aj patriarcha Proklos prinútený vystúpiť. Odmietol anatematizovať Teodora a zostavil svoj známy list k Arménom, aby priviedol k rozumu krajných antinestoriáncov. Celý východ žiadal ukončenie sporu, no jeho nádeje sa nesplnili. Cyril stál za svojim a bol presvedčený, že diela Teodora obsahujú heretické učenie, pretože bol učiteľom Nestória. V rokoch 437 - 438 zostavil trojzväzkové dielo proti Diodorovi a Teodorovi. Je jasné, že toto dielo nemohlo byť prijaté na východe tak, ako bolo prijaté Cyrilove vyznanie viery roku 433. Cyril napadol najväčšie autority antiochijskej školy a tým otriasol základmi celej antiochijskej školy a teologickej tradície. Hovorcom antiochijcov sa opäť stal Teodorit a opäť sa

v určitom zmysle opakovala epizóda s Nestóriom. Zo svojho pohľadu prísnej jednoty osoby Christa nemohol Cyril pripustiť také jasné rozdelenie prirodzeností, aké nachádzal v dielach Teodora, ktorý v niektorých prípadoch došiel až do priznávania dvoch synov v Spasiteľovi. V očiach alexandrijského biskupa sa to rovnalo zvrhnutiu vteleného Boha Logosa na úroveň proroka. Pri tomto sa chápanie jednoty prirodzeností zmenilo na mravné spojenie Boha a človeka.

Pre samotného Teodorita bola dvojnásť prirodzeností nemožná bez jednoty a preto, tým, že našiel u Teodora dvojnásť pripúšťal u neho aj jednotu. Cyril mal na to iný pohľad. Christos je jedna hypostáza a akákoľvek dvojnásť po udalosti vtelenia je zbytočná a nebezpečná. Kde je dvojnásť bez jasného momentu jednoty, tam nie je jedna hypostáza, ale dva navonok zjednotené subjekty. Ako vidno, zopakoval sa spor ohľadne Nestória, no Teodorit sa správal úplne inak. Už neobviňoval svojho protivníka z herézy, varuje ho však pred reakciou, ktorú môžu vyvolať jeho diela proti Teodorovi. Preto sa tento spor nemohol rozvinúť do takých rozmerov, ako spor, ktorý vznikol ani nie pred desiatimi rokmi. Aj samotný Cyril zistil, že spor zbytočne zväčšujú niektorí jeho krajní prívrženci a preto prosí Prokla o zhovievavosť k mužovi slávneho mena, ktorý zomrel v jednote s Cirkvou. Jánovi Antiochijskému píše s nespokojnosťou o ľuďoch, ktorí bojujú so vzduchom a napínajú svoje luky proti prachu.⁴⁴⁹ K cisárovi bola vyslaná prosba o nastolenie pokoja a Teodózius II. prikázal prerušiť spory ohľadne Teodora. Zdalo sa, že konečne zavládol mier a pokoj. Na troskách nestoriánstva však vstávalo monofyzitstvo a Teodorit bol opäť prinútený viesť teologický boj.

(pokračovanie)

Zoznam bibliografických odkazov

Copy of the Letter written by John, Bishop of Antioch, to Nestorius. [online]. [2011-10-01]. Dostupné na internete: <<http://www.ccel.org/ccel/schaff/npnf203.iv.x.cl.html>>.

ДѢЯНІА ВСЕЛЕНСКІХЪ СОБОРОВЪ. 1996. Санкт Петербург, 1996. 452 s.

⁴⁴⁹ Pozri ГЛУБОКОВСКИЙ, Н. 1890. *Блаженный Феодорит, епископ Киррский, его жизнь и литературная деятельность.* Москва : Университетская Типография, 1890. s. 156.

- ФЛОРОВСКИЙ, Г. В. 1992. *Восточные отцы V.-VIII. веков*. Moskva, 1992. 260 с.
- ГЛУБОКОВСКИЙ, Н. 1890. *Блаженный Феодорит, епископ Киррский, его жизнь и литературная деятельность*. Москва, 1890. 349 с.
- КАРТАШОВ, А. В. 1995. *Васельенски сабори*. Том 1. Београд : Студио Дизајн, 1995. 432 с.
- МАЈЕНДОРФ, Ј. 1989. *Византијско богословље*. Крагујевац : Каленић, 1989. 288 с.
- МАЈЕНДОРФ, Ј. 1994. *Христос у источно хришћанској мисли*. Манастир Хиландар, 1994. 204 с.
- ПОСПЕХОВ, Д. 1997. *Кирилл Александрийский и Несторий, ересиарх V. века*. Москва : Путем зерна, 1997. 208 с.
- РАКИТА, А. 1987. Халкидонски сабор и његов догмат. In *Теолошки погледи*. Београд, 1987, XIX, No.1-2, с. 31–58.
- ФЕОДОРИТ КИРРСКИЙ. 1907. *Творения блаженнаго Феодорита, епископа Киррского*. Том 7-8. Сергиев Посад, 1907.

PERSON OF BLESSED THEODORET OF CYRUS

Vladimír KOCVÁR, lecturer, Orthodox Theological Faculty, University of Presov in Presov, Masarykova 15, 081 01 Presov, Slovakia, vlado.kocvar@post.sk, 00421517726729

Abstract

The article deals with person of blessed bishop Theodoret of Cyrus. It shows bases of his theological minds, and his position in Christological controversy of V. century. We also try to mention his apportion to formulation of Chalcedon doctrine, but also his false in some of his theological conclusions.

Keywords

Theodoret of Cyrus, Christology, Nestorians, person of Christ

KATECHÉZA SVÄTÉHO GREGORA NYSSKÉHO – VELKÁ KATECHETICKÁ REČ

Ján PILKO

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

Medzi najvýznamnejšie katechetické spisy Gregora Nysského bezpochyby patrí spis „*Velká katechetická řeč*“, ktorý bol napísaný v roku 386⁴⁵⁰ a poskytuje nám dôležité informácie o katechetickej práci a spôsobe odovzdávania kresťanskej viery katechumenom. Gregor sa v tomto spise snaží podať predstaveným a učiteľom hlavné línie kresťanskej teológie, aby používali vhodné argumenty proti tým, ktorí spochybňovali základné vieroučné pravdy a mohli dobre pripraviť prichádzajúcich k Christovej viere.⁴⁵¹

Spis sa skladá zo 40 kapitol, v ktorých na základe filozofických a teologických dôkazov Gregor presvedčuje pohanov, Židov a tých, ktorí padli do herézy o pravdivosti kresťanského učenia.⁴⁵²

V prvej časti spisu rozoberá základné dogmatické otázky, kde dokazuje pravdu o existencii Boha⁴⁵³, súpodstatnosti Svätej Trojice, ďalej hovorí o stvorení anjelov, človeka, dotýka sa tiež otázky viery, vzniku zla a venuje sa tiež pohľadu na posledný osud tohto sveta⁴⁵⁴.

V tejto prvej časti vysvetľuje učenie Cirkvi vo forme odpovedí na hlavné námietky inovercov a heretikov, ktoré sa týkali predovšetkým teologickej otázky Jedného Boha v troch Osobách⁴⁵⁵.⁴⁵⁶ V druhej časti⁴⁵⁷ vysvetľuje učenie

⁴⁵⁰ Niektorí autori, ako napríklad G. Florovský udávajú rok 385.

⁴⁵¹ Pozri ЗОЗУЛЯК, Я. 2008. *Катехетическая миссия Церкви*. Киев : Издательство Пролог, 2008. s. 79.

⁴⁵² Pozri PRUŽINSKÝ, Š. 1990. *Patrológia. Úvod a počiatky patristickej literatúry I*. Bratislava, 1990. s. 245.

⁴⁵³ Kapitoly 1 – 8.

⁴⁵⁴ Pozri МЕЙЕНДОРФ, И. 2007. *Введение в святоотеческое богословие*. Минск : Лучи Софии, 2007. s. 191. Porovnaj ФЛОРОВСКИЙ, Г. 2006. *Восточные отцы IV века*. Минск : Издательство Белорусского Экзархата, 2006. s. 159.

⁴⁵⁵ Kapitoly 1 – 4.

⁴⁵⁶ Pozri ПОПОВ, И. В. 2005. *Труды по патрологии. Том I. Святые отцы II-IV вв.* Москва : Сергиев Посад, 2005. s. 217.

⁴⁵⁷ Kapitoly 9 – 32.

o spasení a v poslednej tretej⁴⁵⁸ hovorí o získavaní blahodäte spasenia človeka, v prvom rade cez sväté tajiny ako sú svätý krst a Eucharistia.⁴⁵⁹

Tretia časť je z celého spisu najrozsiahlejšia a tá je venovaná stvoreniu človeka, jeho následnému pádu do hriechu, vteleniu sa Lóga a následného vykupiteľského diela Isusa Christa.

V dôsledku toho, že do Cirkvi vstupovali zástupy tých, čo mali byť spasení⁴⁶⁰, učitelia potrebovali nové metódy a systém v katechizácii, lebo tá istá metóda nebola vhodná pre všetkých, ktorí boli katechizovaní. Katechizácia musela byť prispôbena rozdielom ich predchádzajúceho života a náboženskej príslušnosti.

Kým Žid bol presvedčený o svojich názoroch, ďalší bol zbehlý v helenizme, iní zblúdilci z nejakej herézy ako boli Amorejci, Manichejci, stúpenci Markiona a Valentína mali rozdielne až kontroverzné názory. Metóda uzdravovania musí byť prispôbena druhu choroby. Nie je možné liečiť mnohobožstvo gréka a nevieru žida v jednorodeného Syna, ani tých, ktorí upadli do herézy rovnakými argumentmi.⁴⁶¹

Preto bolo obzvlášť dôležité pri katechizácii zvážiť si názory, ktoré títo ľudia majú a prispôbiť svoje argumenty v zhode s chybami, do ktorej každý z nich upadol. Každú diskusiu bolo potrebné viesť v určitých rozumových tézach, aby došlo k súhlasu na obidvoch stranách, aby tak pravda vyšla najavo.

Spôsob podávania a jazyk Gregora Nysského, je oproti ostatným Otcom mnoho komplikovanejší aj napriek tomu, že je tento spis určený predovšetkým katechumenom. Je to spôsobené hlavne tým, že Gregor bol veľkým mysliteľom, mystikom, filozofom a bol značne ovplyvnený Origenom. Práve pomocou prepojenia filozofie a teológie sa snažil vysvetliť základné body kresťanského učenia.

Svätý Gregor Nysský píše ťažkým a literárnym jazykom. Často používa rečnícke a filozofické spojenia. Môžeme povedať, že je neprekonateľný v harmonických vyjadrovaníach a v používaní prídavných mien, ktoré vyjadrujú ten istý význam rôznymi odtieňmi. Jeho snaha o vyjadrenie

⁴⁵⁸ Kapitoly 33 – 40.

⁴⁵⁹ Позри ГУНДЯРЕВ, Н. Св. Григорий Нисский. Большое огласительное слово. [online]. [2011-09-03]. Dostupné na internete: <http://www.mystudies.narod.ru/name/g/greg_nyssa.htm>.

⁴⁶⁰ Sk 2, 47.

⁴⁶¹ Позри GREGORY BISHOP OF NYSSA. 1892. The great catechism. In SCHAFF, P. *Selected Works and Letters*. Grand Rapids, Michigan : Christian Classics Ethereal Library, 1892, s. 748.

niektorých pojmov sa prekrýva snahou o akési „vytvorenie novej filozofie“, kresťanskej filozofie, ktorá je založená na Svätom Písme, a myšlienkach kresťanských otcov a spisovateľov, ako boli Klement Alexandrijský, Origenes, Atanáz Veľký a Bazil Veľký.⁴⁶²

V Jeho teologickom systéme sa filozofia stáva pomocnou náukou teológie pri obhajobe kresťanskej pravdy proti názorom, ktoré zastávali rôzni heretici.⁴⁶³

OBSAH A TEOLÓGIA SPISU

KAPITOLA V-VI

Piata a šiesta kapitola hovorí o stvorení sveta, kde Boh tvorí svet svojou múdrosťou a svojou osobnou vôľou. Keď svet bol stvorený druhou Božou hypostázou (Slovom) potom určite bol aj človek takto stvorený, ale nie preto, že to bolo nevyhnutné, ale z nekonečnej Božej lásky, aby existovalo stvorenie, ktoré by participovalo na Božej dokonalosti. Keď mal byť človek príjemcom zdokonaľovania, bolo nevyhnutné, aby jeho prirodzenosť obsahovala element podobný Bohu, čo vlastne znamená, že mal byť nesmrteľný. To znamená, že človek bol stvorený na obraz Boží, preto nemohol byť bez daru slobody, nezávislosti a seba – rozhodovania. Jeho participácia na týchto Božích daroch sa pre človeka stala mravnou silou, na základe ktorej mal dôjsť k dokonalosti. Z dôvodu slobody, ktorú dostal, sa mohol rozhodnúť medzi zlom, ktoré nemohlo mať svoj pôvod v Božej vôli, ale len v našom vnútri, kde vyrastalo do formy odchýlky od dobra.⁴⁶⁴

Zlo je protikladom čistoty, len ako neprítomnosť dobra. Všetko, čo bolo stvorené, bolo schopné zmeny, a tak bolo možné, že jedno zo stvorení nebeských mocností, mohlo odvrátiť svoj zrak od dobra a stať sa zlým. Následne mohlo toto zlo vzrastať a pripraviť cestu pre všetky ďalšie zlá. On⁴⁶⁵ zviedol prvých ľudí do pochabosti, keď sa odvrátili od dobra, narušením

⁴⁶² Pozri ZOZULAK, J. 1995. 1600 rokov od smrti svätého Gregora Nysského. In *Pravoslávny teologický zborník*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 1995, roč. XVIII (3), s. 164.

⁴⁶³ Pozri ZOZULAK, J. 1995. 1600 rokov od smrti svätého Gregora Nysského. In *Pravoslávny teologický zborník*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 1995, roč. XVIII (3), s. 164.

⁴⁶⁴ Pozri GREGORY BISHOP OF NYSSA. 1892. The great catechism. In SCHAFF, P. *Selected Works and Letters*. Grand Rapids, Michigan : Christian Classics Ethereal Library, 1892. s. 744.

⁴⁶⁵ Diabol.

harmónie medzi nimi Bohom a zradne nakazil ich vôle zlom.⁴⁶⁶

To znamená, že počiatok zla spočíva v slobode tvora – človeka a je výplodom iba slobody toho, kto zlo vykonáva. Zlo nie je, alebo správnejšie neexistuje inak, ako v tom okamihu, keď ho niekto koná. Gregor Nysský zdôrazňuje paradox toho, že kto sa podriaďuje zlu takýto človek existuje s neexistujúcim.⁴⁶⁷

KAPITOLA XXXIII – XXXVI

V kapitolách 33 – 36 sa Gregor venuje tajinám, kde píše, že spasiteľná povaha svätého krstu závisí od troch vecí a tými sú: modlitba, viera a voda.⁴⁶⁸

Modlitba pre človeka zabezpečuje Božiu prítomnosť a Boh dáva nový život človeku z vody prostredníctvom svätého krstu. Ľudská sloboda prejavujúca sa vo viere a pokání je nevyhnutná pre znovuzrodenie človeka. Trojitým ponorením do vôd svätého krstu nastáva pre človeka prvé umŕtvenie, vynorenie je predpoveďou vzkriesenia a večnej blaženosti s Christom.⁴⁶⁹

Spôsob našej spásy sa stal efektívny nielen cez učenie, ale aj cez Christove skutky, ktorý vniesol do bytia človeka oživujúci element, tým že prijal na seba ľudské telo, ktoré zbožštil, aby všetko čo bolo prijaté bolo zachránené. Preto bolo nevyhnutné vymyslieť spôsob krstného procesu v ktorom by bola spojitosť medzi tým, kto nasleduje, teda človekom a Tým, ktorý vedie – Bohočlovekom Christom.

Pre človeka je nemožné dosiahnuť ten istý cieľ, pokiaľ nekráča po tej istej ceste ako Christos. Tí ľudia, ktorí Ho nenasledujú, schádzajú z tejto cesty spásy a večného života. Gregor hovorí, že ľudia, ktorí odchádzajú z tejto cesty sa nachádzajú v labyrinte bez úniku, ktorý sa tak stáva pre človeka väzením smrti.⁴⁷⁰ To, čo pozorujeme u Christa – jeho trojdňový stav smrti a následne

⁴⁶⁶ GREGORY BISHOP OF NYSSA. 1892. The great catechism. In SCHAFF, P. *Selected Works and Letters*. Grand Rapids, Michigan : Christian Classics Ethereal Library, 1892. s. 744.

⁴⁶⁷ LOSSKY, V. 1994. *Dogmatická teologie*. 2. vydanie. Praha : Pravoslavné vydavatelství, 1994. s. 54.

⁴⁶⁸ Pozri GREGORY BISHOP OF NYSSA. 1892. The great catechism. In SCHAFF, P. *Selected Works and Letters*. Grand Rapids, Michigan : Christian Classics Ethereal Library, 1892. s. 746.

⁴⁶⁹ Pozri GREGORY BISHOP OF NYSSA. 1892. The great catechism. In SCHAFF, P. *Selected Works and Letters*. Grand Rapids, Michigan : Christian Classics Ethereal Library, 1892. s. 746.

⁴⁷⁰ Pozri GREGORY BISHOP OF NYSSA. 1892. The great catechism. In SCHAFF, P. *Selected Works and Letters*. Grand Rapids, Michigan : Christian Classics Ethereal Library, 1892. s. 797.

opätovný život – vzkriesenie. Podobnosť tohto prebývania v smrti a následnom vzkriesení je aj pre nás odzrkadlený v trojitom ponorení vo svätých vodách krstu.

Božím zámerom u človeka, ako dôsledok pádu do hriechu, nastáva smrť, aby po očistení od hriechu v čase rozlúčenia tela a duše, bol znovu vzkriesením obnovený a zdravý, bez vášní, čistý a zbavený akejkolvek chyby.⁴⁷¹

KAPITOLA XXXVII

Kapitola 37 hovorí o tom, že eucharistia zjednocuje telo s Bohom, ako krst dušu. Ľudské telo, ktoré je nakazené jedom, potrebuje protiliek a len prijímaním Tela a Krvi Isusa Christa, môže protiliek vstúpiť do nášho tela a duše.

Telo človeka je nádobou Svätého Ducha, tak ako apoštol Pavol hovorí, že „trocha kvasu prekvasí celé cesto“⁴⁷², tak aj Telo, dané na smrť Bohom, vchádzajúc do nášho tela, celé premieňa a mení v Seba.⁴⁷³

Kto dostáva nesmrteľné Telo, to ho celého mení v Svoju prirodzenosť. Žiadnym iným spôsobom ani žiadnou inou cestou nemôže vstúpiť Telo, ako jedením a pitím. Nesmrteľné telo musí byť pretransformované do takej podoby, aby ho bolo možné človekom prijať.⁴⁷⁴

Eucharistia je sprítomnenie a uskutočnenie budúcej jednoty ľudstva a Boha v súčasnosti. Je nevyhnutné zvážiť ako je možné, že jedno Telo, ktoré je večne rozdávané nespočetne krát verným na celom svete, vstupuje tou časťou celé do každého jedného človeka, ale pritom stále zostáva v celku.⁴⁷⁵

Pri objasňovaní tejto skutočnosti Gregor poukazuje na to, že keďže naša viera je fixovaná očami na predmet a nemá pochybnosti o predmete, ktorý vidí,

⁴⁷¹ Pozri ТВОРЕНИЯ СВЯТАГО ГРИГОРІЯ НИССКАГО. 1862. *Большое огласительное слово. Часть 4.* Москва : Типография в. готье, 1862, s. 91 – 92. Porovnaj СВЯТИТЕЛЬ ГРИГОРИЙ НИССКИЙ. 1998. *Большое огласительное слово.* In *Восточные отцы и учителя церкви IV Века. Антология II.* Москва, 1998, s. 191.

⁴⁷² 1Kor 5, 6.

⁴⁷³ Pozri ТВОРЕНИЯ СВЯТАГО ГРИГОРІЯ НИССКАГО. 1862. *Большое огласительное слово. Часть 4.* Москва : Типография в. готье, 1862, s. 97.

⁴⁷⁴ Pozri GREGORY BISHOP OF NYSSA. 1892. *The great catechism.* In SCHAFF, P. *Selected Works and Letters.* Grand Rapids, Michigan : Christian Classics Ethereal Library, 1892, s. 801.

⁴⁷⁵ Pozri GREGORY BISHOP OF NYSSA. 1892. *The great catechism.* In SCHAFF, P. *Selected Works and Letters.* Grand Rapids, Michigan : Christian Classics Ethereal Library, 1892, s. 801.

zameriava sa na fyziológiu tela, ktorú využíva pri svojom argumentovaní.

Podľa Gregora Nysského naša telesná schránka sama o sebe nemá žiaden život vo svojej vlastnej podstate, ale je tu nejaký prameň sily, ktorý ju drží pokope a umožňuje jej tak existenciu a prostredníctvom nekonečného pohybu vnáša do tela to, čo človek potrebuje a odmieta to, čo je nadbytočné⁴⁷⁶. Svoju argumentáciu objasňuje na príklade fľaše a jej obsahu.

„Keď je fľaša naplnená nejakou tekutinou a jej obsah vytečie von, tento obsah si neudrží svoje obrysy, pokiaľ sa nevráti do niečoho iného, aby vyplnil vákuum tejto nádoby. Človek vidíac obvod tejto fľaše naplnenej do plna vie, že obvod skutočne nepatrí objektu, ktorý vidí, ale tomu, čím bol naplnený, tým že v ňom bol, dával tvar a okrúhosť obrysu. Tým istým spôsobom schránka nášho tela nevlastní nič, čo patrí jej, čo by sme mohli poznať, ale zostáva pokope následkom sily, ktorá je v jej vnútri. Táto sila sa nazýva potravou, ale nie je tá istá vo všetkých telách, ktoré sú nažive. Stvoriteľom sveta je každému stvoreniu určená strava, ktorá je prispôbená podmienkam, v ktorých žije“⁴⁷⁷.

Niektoré zvieratá sa krmia koreňmi, iné trávou, iné rôznymi druhmi mäsa, ale pre človeka je nadovšetko chlieb. Pre uchovanie vlhky svojho tela pije nielen vodu, ale osladenú s vínom, aby spojil sily so svojím vnútorným teplom. Ten, kto premýšľa o týchto veciach a premýšľa v aspekte⁴⁷⁸ každého kúska svojho tela. Pretože tieto veci sa stávajú mojou krvou a mäsom (hmotou), príslušná potrava sa spracovaním prispôsobí a stáva sa súčasťou môjho tela.⁴⁷⁹

Gregor rozmyšľal nad týmito rozdielmi a pokladá si otázku, ako môže jedno Telo Christa oživovať celé ľudské pokolenie, keď je celý v komkoľvek, kto ho prijíma s vierou a súčasne je delený medzi všetkých, ale Sám o Sebe je nezmenšený? *„Nie sme ďaleko od vysvetlenia, keď bytie každého tela závisí od výživy a tou je jedenie a pitie, keď našou potravou je chlieb a nápojom voda ochutená vínom a keď, ako sme vysvetlili na začiatku, Slovo Božie, ktoré je Boh aj Slovo sa zjednotil s ľudskou prirodzenosťou, keď prijal telo také isté ako máme my, nezmenil ľudskú štruktúru, aby ju urobil inou ako bola, ale zachoval postupnosť pre svoje vlastné telo*

⁴⁷⁶ Pozri GREGORY BISHOP OF NYSSA. 1892. The great catechism. In SCHAFF, P. *Selected Works and Letters*. Grand Rapids, Michigan: Christian Classics Ethereal Library, 1892. s. 801.

⁴⁷⁷ Pozri GREGORY BISHOP OF NYSSA. 1892. The great catechism. In SCHAFF, P. *Selected Works and Letters*. Grand Rapids, Michigan : Christian Classics Ethereal Library, 1892. s. 801.

⁴⁷⁸ οὐνάμει.

⁴⁷⁹ Pozri GREGORY BISHOP OF NYSSA. 1892. The great catechism. In SCHAFF, P. *Selected Works and Letters*. Grand Rapids, Michigan : Christian Classics Ethereal Library, 1892. s. 801.

obyčajnými a vlastnými prostriedkami a zabezpečil jeho bytie mäsom a vodou, jeho obživou bol chlieb.⁴⁸⁰

Veríme, že chlieb požehnaný Bohom Slovom sa mení na Jeho Telo. Telo, bolo chlebom, bolo posvätené obývaním Slova a v prijímaní sa stáva svätyňou v našom tele. Podľa Gregora Nysského silou Slova sa vytvára svätosť Tela, ktorého substanciou je chlieb, o ktorom apoštol hovorí, že sa posväcuje Božím slovom a modlitbou⁴⁸¹. Chlieb sa stáva Telom v procese posvätenia Bohom Slovom „toto je Moje Telo“^{482, 483}

Christos ustanovil Eucharistiu ako veľkú a vznešenú tajinu svojej božskej lásky, jednoty Boha s človekom a človeka s Bohom.⁴⁸⁴ V nej sa kresťan zúčastňuje na jednote všetkých veriacich v ekleziálnom ohľade a v hlbokom mystériu zjednotenia s Christom tak vstupuje do jednoty so samotným Bohom, ako o tom svedčí samotný Christos: „Kto je moje telo a pije moju krv, zostáva vo mne a ja v ňom“⁴⁸⁵. Zlatousty poukazuje na tieto slová hovoriac, že veriaci prijímajúci svätý Chlieb sa zjednocujú jeden s druhým a s Christom, lebo toto prijímanie je čímsi oveľa silnejším ako obyčajný zväzok. „Ako toto Telo zjednocuje sa s Christom, tak aj my s ním sa zjednocujeme prostredníctvom tohto Chleba. Čím sa teda stávajú prijímajúci? Telom Christovým. A nie sú to mnohé telá, ale jedno Telo“⁴⁸⁶. Zlatousty túto pravdu vysvetľuje na príklade mnohých zrn pšenice, ktoré sa stávajú jedným chlebom.⁴⁸⁷

Boh sa dáva každému veriaceму pod spôsobom chleba a vína, aby sa takýmto spôsobom spojil s telami veriacich. Cez tento spôsob zabezpečil, aby

⁴⁸⁰ Позри ТВОРЕНИЯ СВЯТАГО ГРИГОРИЯ НИССКАГО. 1862. Большое огласительное слово. Часть 4. Москва : Типография в. готье, 1862. s. 99.

⁴⁸¹ 1 Tim 4, 5.

⁴⁸² Mt 26, 27.

⁴⁸³ Позри GREGORY BISHOP OF NYSSA. 1892. The great catechism. In SCHAFF, P. *Selected Works and Letters*. Grand Rapids, Michigan : Christian Classics Ethereal Library, 1892. s. 802.

⁴⁸⁴ Позри KORMANÍK, P. 2000. *Pravoslávna liturgia II*. Prešov, 2000. s. 135.

⁴⁸⁵ Jn 6, 56.

⁴⁸⁶ ТВОРЕНИЯ СВЯТОГО ОТЦА НАШЕГО ИОАННА ЗЛАТОУСТА АРХИЕПИСКОПА КОНСТАНТИНОПОЛЬСКОГО. Беседа 24 на 1Кор 10, 13. Сила искушений. - Святость и непорочность Тела Христова. [online]. [2011-07-21]. Dostupné na internete: <http://www.ispovednik.ru/zlatoust/Z10_1/Z10_1_24.htm>.

⁴⁸⁷ Позри KORMANÍK, P. 1998. Ekleziálny a mystický pohľad na svätú Eucharistiu. In *Pravoslávny teologický zborník*. Prešov : Prešovská univerzita Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 1998, roč. XXI (6), s. 29.

človek, cez toto spojenie bol tiež účastný na neporušiteľnosti.⁴⁸⁸ Podobné myslenie nachádzame aj v mystagogickej katechéze Cyrila Jeruzalemského, kde sa človek cez Eucharistiu stáva jedným telom a krvou Christovou. „*Lebo sa tak stávame nositeľmi Christa, ako sa Jeho Telo a Krv rozdeľuje do našich údov. Takto sa podľa apoštola Petra*⁴⁸⁹ *stávame účastnými na Božej prirodzenosti.*“⁴⁹⁰

Keďže len Christos je tou nádobou nesmrteľnosti Božstva, Ním je ukázané, že niet inej cesty pre naše telo, aby sa stalo nesmrteľným, ako participáciou na spoločenstve s týmto nesmrteľným Telom.

Podobne aj Gregor Nysský chápe Eucharistiu ako reálnu účasť na oslávenom Tele Christovom, ktoré je semenom nesmrteľnosti⁴⁹¹, keď hovorí: „*Rozdávaním svojej milosti On seje seba v každom veriacom cez Telo, premenený chlieb a víno, zjednocujúc seba s telom veriacich. A týmto zjednotením s Večným, človek môže byť tak isto účastný na nesmrteľnosti. Dáva to v dôsledku požehnania, ktorým premieňa prirodzenú kvalitu viditeľných vecí na veci neporušiteľné*“⁴⁹².

Naša jednota s Christom v Eucharistii nie je rovnaká, ako jednota dvoch prirodzeností Christa v Jeho hypostáze. Tým, že sme účastní na svätej Eucharistii, nestávame sa jednou hypostázou s Christom. Naša jednota s Christom v Eucharistii sa uskutočňuje na úrovni zbožšťujúcej milosti a energie. Christos je jeden, lebo má „jednu a nedeliteľnú hypostázu“, zatiaľ čo my sa stávame „podobní Christovi“. Keď sa zúčastňujeme na Eucharistii sme spojení so zbožšťujúcim telom Christa a zúčastňujeme sa na večnom živote.⁴⁹³

Ako hovorí Justín Popovič, Telo a Krv Christova zjednocujú človeka s Bohočlovekom do tej miery, že Bohočlovek žije v človeku a človek v Bohočloveku. Tým sa ľudská osobnosť neničí, ale naopak získava svoju dokonalú plnosť, samostatnosť, nesmrteľnosť, večnosť, všetko to, čo je prežité, posvätené a zbožštené bohoľudskými silami Christovými“⁴⁹⁴. Ako ďalej pokračuje: „Organické zjednotenie Bohočloveka a Jeho služobníkov je vlastne bohoľudskou symbiózou: On, Boh, žije v nich a s nimi; oni, ľudia, žijú s Ním

⁴⁸⁸ Pozri GREGORY BISHOP OF NYSSA. 1892. The great catechism. In SCHAFF, P. *Selected Works and Letters*. Grand Rapids, Michigan : Christian Classics Ethereal Library, 1892. s. 803.

⁴⁸⁹ Pozri 2 Pt 1, 4.

⁴⁹⁰ SV. CYRIL JERUZALÉMSKÝ. 1997. *Mystagógické katechese*. Velehrad, 1997. s. 53.

⁴⁹¹ Pozri PRUŽINSKÝ, Š. 2004. *Byzantská teológia II. Doktrína*. 1. vydanie. Prešov, 2004. s. 312.

⁴⁹² ТВОРЕНИЯ СВЯТАГО ГРИГОРИЯ НИССКАГО. 1862. *Большое огласительное слово*. Часть 4. Москва : Типография в. готье, 1862. s. 101.

⁴⁹³ JEŽEK, V. 2005. *Od individualismu k obecnství*. Prešov, 2005. s. 147.

⁴⁹⁴ POPOVIČ, J. 1994. *Evanjelium podľa svätého Jána*. 1. vydanie. Prešov, 1994. s. 90.

a v Ňom. Tak vzniká plná a dokonalá symbióza Boha a človeka: Boh zostáva Bohom, hoci prebýva v človeku, a človek zostáva človekom, hoci sa plne oddal Bohu“⁴⁹⁵.

Eucharistia je tajina, ktorá sa tak stáva najdôležitejšou zo všetkých tajín, pretože stelesňuje zmysel ľudskej existencie a naplnenie tejto existencie človeka a tým umožňuje človeku získať „podobnosť“ Bohu a takýmto spôsobom aj úplnú jednotu s Ním.⁴⁹⁶

ZÁVER

Cieľom tejto katechetickej štúdie, bolo nahliadnuť do myslenia veľkého teológa 4. storočia svätého Gregora Nysského. Jeho katechetickú reč by sme mohli smelo nazvať ako pravoslávnu dogmatiku, ktorá vznikla v čase veľkého teologického zápasu s ariánskou herézou. Pedagogické a teologické názory svätého Gregora Nysského ako aj ostatných učiteľov Cirkvi mali obrovský význam pre dobu ich pôsobenia, ako aj pre súčasnú dobu.

V čase, kedy ešte bolo pohanstvo veľmi rozšírené a spolu s ním aj rôzne nebezpečné herézy, ktoré útočili na kresťanov z každej strany, boli tieto katechetické a patristicko – pedagogické poučenia veľmi prospešné pre kresťanov, ktorí mali všetky základné údaje pre správnu kresťanskú výchovu. Katechéza sa tak stala živou súčasťou pôsobenia Cirkvi vo svete, kde cez výchovu vstupovali katechumeni do spoločenstva s Bohom.

Zoznam bibliografických odkazov

Беседа 24 на 1Кор 10, 13. Сила искушений. - Святость и непорочность Тела Христова. [online]. In ТВОРЕНИЯ СВЯТОГО ОТЦА НАШЕГО ИОАННА ЗЛАТОУСТА АРХИЕПИСКОПА КОНСТАНТИНОПОЛЬСКОГО. [2011-07-21]. Dostupné na internete: <http://www.ispovednik.ru/zlatoust/Z10_1/Z10_1_24.htm>.

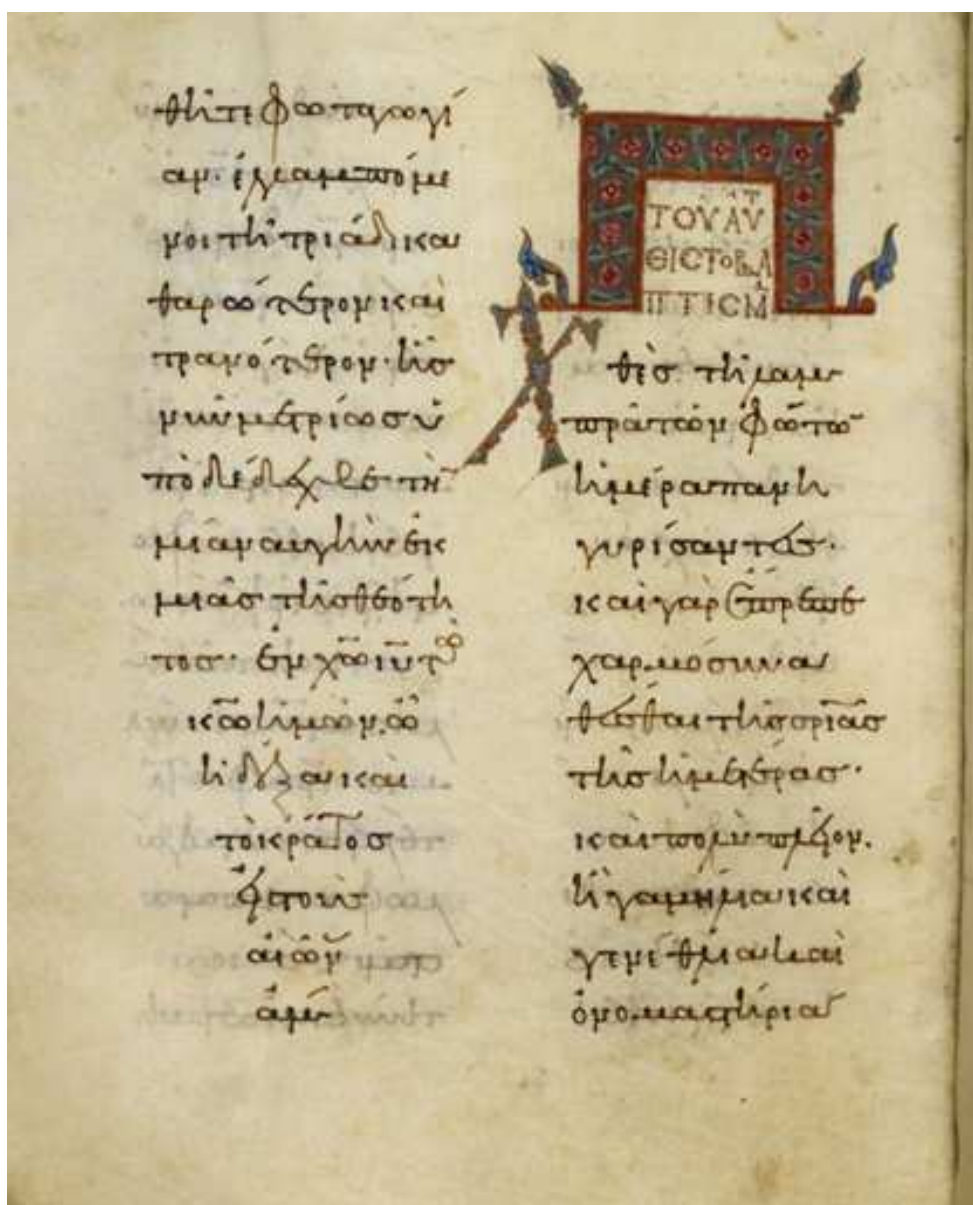
⁴⁹⁵ POPOVIČ, J. 1994. *Evanjelium podľa svätého Jána*. 1. vydanie. Prešov, 1994. s. 183 – 184.

⁴⁹⁶ JEŽEK, V. 2005. *Od individualizmu k obecnosti*. Prešov, 2005, s. 145 – 146.

- ФЛОРОВСКИЙ, Г. 2006. *Восточные отцы IV века*. Минск : Издательство Белорусского Экзархата Белорусской Православной Церкви, 2006. ISBN 985-6804-16-7.
- GREGORY BISHOP OF NYSSA. 1892. The great catechism. In SCHAFF, P. *Selected Works and Letters*. Grand Rapids, Michigan : Christian Classics Ethereal Library, 1892.
- ГУНДЯЕВ, Н. *Св. Григорий Нисский. Большое огласительное слово*. [online]. [2011-09-03]. Dostupné na internete: <http://www.mystudies.narod.ru/name/g/greg_nyssa.htm>.
- JEŽEK, V. 2005. *Od individualismu k obecnosti*. 1. vydanie. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2005. ISBN 80-8068-306-9.
- KORMANÍK, P. 1998. Ekleziálny a mystický pohľad na svätú Eucharistiu. In *Pravoslávny teologický zborník*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 1998, zv. XXI (6), s. 23-34.
- KORMANÍK, P. 2000. *Pravoslávna liturgia II*. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2000. ISBN 80-88885-71-X.
- LOSSKY, V. 1994. *Dogmatická teologie*. 2. vydanie. Praha : Pravoslavné vydavatelství, 1994.
- МЕЙЕНДОРФ, И. 2007. *Введение в святоотеческое богословие*. Минск : Лучи Софии, 2007. 380 s. ISBN 5-89942-253-X.
- ПОПОВ, И. В. *Труды по патрологии. Том I. Святые отцы II-IV вв.* Москва : Сергиев Посад, 2005. 744 s.
- POPOVIČ, J. 1994. *Evanjelium podľa svätého Jána*. 1. vydanie. Prešov, 1994. ISBN 80-7079-278-5.
- PRUŽINSKÝ, Š. 1990. *Patrológia. Úvod a počiatky patristickej literatúry I*. 1. vydanie. Bratislava, 1990. 464 s. ISBN 80-85128-08-X.
- PRUŽINSKÝ, Š. *Byzantská teológia II. Doktrína*. 1. vydanie. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2004. ISBN 80-8086-286-0.
- SV. CYRIL JERUZALÉMSKÝ. 1997. *Mystagógické katechese*. 1. vydanie. Velehrad, 1997. ISBN 80-86045-09-9.
- ТВОРЕНИЯ СВЯТАГО ГРИГОРИЯ НИССКАГО. 1862. *Большое огласительное слово*. Част 4. Москва : Типографія в. готье, 1862.

ZOZULAK, J. 1995. 1600 rokov od smrti svätého Gregora Nysského. In *Pravoslávny teologický zborník*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 1995, zv. XVIII (3). s. 157-166. ISBN 80-7097-330-7.

ЗОЗУЛЯК, Я. 2008. *Катехетическая миссия Церкви*. Киев : Издательство Пролог, 2008. ISBN 966-8538-30-7.

In sanctum baptisma (orat. 40)

Source: http://www.bl.uk/manuscripts/Viewer.aspx?ref=add_ms_14771_f347v

CATECHESIS OF SAINT GREGORY OF NYSSA – THE GREAT CATECHISM

Ján PILKO, lecturer, Orthodox Theological Faculty, University of Presov in Presov, Masarykova 15, 081 01 Presov, Slovakia, jmpilko@gmail.com, 00421517726729

Abstract

The Great catechism of saint Gregory of Nyssa speaks about the truth of Christian doctrine. The first part of the work is about dogmatic character. Saint Gregory explains the question of the Holy Trinity, angels, man, good and evil and he is touching of eschatology. The content of the second part is soteriology. The third part of the work is the largest and it is intertwined the anthropological and soteriological questions with Orthodox spirituality here. It explains God's economy of salvation of man. The work is a good example of catechization of the Christians in the 4th century. Language and style of the saint Gregory is quite challenging because he combines philosophy and theology. He uses language rhetorical and philosophical links. The work can be very well used in the present catechization. It is a preparation for understanding the basic features of orthodox doctrines of God, the world, man and the Holy mysteries.

Key words

Saint Gregory of Nyssa, catechism, Holy Trinity, spirituality, theology, philosophy, Holy mysteries

LOGOS A JEHO VTELENIE V KONTEXTE TEOLÓGIE SVÄTÉHO MAXIMA VYZNÁVAČA⁴⁹⁷

Vasyľ KUZYMYK

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

ÚVOD DO PROBLEMATIKY

V súčasnosti neexistuje žiadny aspekt pravoslávnej teológie, ktorý by nebol odzrkadlený v písomnom dedičstve ctihodného Maxima Vyznávača. Ctihodný Maxim bol mystik, teológ a vyznávač a je vysoko vyzdvihnutý v dejinách kresťanstva. Je všeobecne známe, že ctihodný Maxim Vyznávač bol smelým zástancom cirkevného učenia o dvoch prirodzenostiach i vôľach v Christovi. Bol dominantnou intelektuálnou postavou na prelome 6. – 7. storočia, ktorá úspešne bojovala proti heréze monoenergizmu – monoteletizmu.⁴⁹⁸ Aj keď sa ctihodný Maxim vo svojich dielach dotýka rôznych tém a teologických otázok, nikdy nevytvoril ucelený systém svojich názorov. Jednou z najvýznamnejších tém bolo jeho učenie o Logu, kde ctihodný Maxim kladie dôraz na význam vtelenia Loga.

Učenie o Logu, ktoré bolo posunuté do úzadia v teológii 4. storočia z dôvodu riešenia rôznych aktuálnych triadologických otázok, u ctihodného Maxima opäť dostáva popredné miesto. Ctihodný Maxim akoby opäť oživoval tradíciu 2. a 3. storočia. Do určitej miery napodobňuje učenie Origena, avšak skôr v riešení problematiky, ako v teologických výpovediach. Jeho učenie už nie je dvojzmyselné, ale dostáva správnu dogmatickú podobu. Výnimočnosť učenia o Logu ctihodného Maxima v porovnaní s apologetmi 2. storočia a predstaviteľmi alexandrijskej školy 3. storočia spočíva v tom, že od

⁴⁹⁷ Tento vedecký článok je výsledkom riešenia vedeckovýskumného projektu *Fenoméni slobody – hodnota kultúrnej a sociálnej identity* (VEGA č. 1/0276/11).

⁴⁹⁸ Pozri ALEŠ, P. 1995. *Cirkevné dejiny II. Kresťanská Cirkev v období Všeobecných snemov*. 2. vyd. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta UPJŠ v Košiciach, 1995. s. 166–171. A tiež БОЛОТОВ, В. В. 1918. *Лекции по истории древней Церкви. Т IV. История Церкви в период Вселенских соборов. История богословской мысли*. 1. vyd. Петроград : Третья Государственная Типография, 1918. s. 477–482.

samotného počiatku ho podáva v christologických perspektívach s dôrazom na akt vtelenia. Ctihodný Maxim prostredníctvom svojho učenia prekonáva apologétovej, Origena a origenizmu.⁴⁹⁹

Až do 7. storočia Origenes bol jediným mysliteľom, ktorý sa pokúsil vytvoriť súhrnný kresťanský metafyzický systém, ktorý nebol Cirkvou prijatý. Štruktúra tohto systému a jeho vnútorná logika bola založená na postulátoch platonizmu, čo znemožnilo jeho prijatie. Odsúdenie origenizmu postavilo byzantských teológov pred množstvo problémov. Najdôležitejšou bola otázka, či existujú nejaké alternatívy origenizmu a či je možné vytvoriť kresťanský metafyzický systém odlišný od origenizmu.⁵⁰⁰ V osobe ctihodného Maxima Vyznávača sa objavil teológ, schopný prekročiť nielen rámec polemiky s predstaviteľmi rôznych teologických prúdov, ale aj načrtnúť kontúry celostného systému, ktorý by bol schopný odpovedať na otázky nastolené origenizmom.⁵⁰¹ Jeden z najdôležitejších teologicko-filozofických prínosov ctihodného Maxima spočíval v tom, že použil kladné úspechy Origenovho myslenia a podarilo sa mu prekonať omyly origenizmu v otázkach stvorenia sveta. Východiskovým bodom jeho systému bolo učenie o Logu ako princípe stvorenia. E. von Ivánka tvrdí, že vďaka učeniu o Logu ctihodného Maxima nastalo určité „uzdravenie“ origenizmu.⁵⁰² Podstata všetkých schém a úvah ctihodného Maxima je zameraná na myšlienku reality Božieho stvorenia, jeho slobody, dynamickosti a vlastnej, nezávislej existencie. Christos je pre Maxima Boh Slovo, ktorý sa rozhodol stvoriť svet a ktorý je konečným cieľom všetkého, čo sa v tomto stvorení svete deje. Aby spasil svet, musel sa skutočne začleniť do tohto stvoreného pohybu, aby ho opäť nasmeroval na správnu cestu.⁵⁰³

⁴⁹⁹ Pozri ФЛОРОВСКИЙ, Г. В. 1992. *Восточные отцы V-VIII веков*. 2. vyd. Москва : Издательство Паломник, 1992. s. 200–201.

⁵⁰⁰ Pozri МЕЙЕНДОРФ, И. 2000. *Иисус Христос в Восточном Православном Богословии*. Москва : Издательство Православного Свято-Тихоновского Богословского института, 2000. s. 147.

⁵⁰¹ Pozri СИДОРОВ, А. И. 1993. Преподобный Максим Исповедник: эпоха, жизнь, творчество. In МАКСИМ ИСПОВЕДНИК. 1993. *Творения преподобного Максима Исповедника. Книга I. Богословские и аскетические трактаты*. (перевод с древнегреческого языка: А. И. Сидоров). 2. vyd. Москва : Издательство Мартис, 1993. s. 7–74.

⁵⁰² Pozri IVANKA, E. 2003. *Plato christianus*. 1. vyd. (preklad z nemeckého originálu: V. Němec). Praha : OIKOYMENH, 2003. s. 309–310.

⁵⁰³ Pozri PRUŽIŇSKÝ, Š. 1998. *Byzantská teológia I. História*. 1. vyd. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 1998. s. 81.

Učenie o Logu v teológii ctihodného Maxima Vyznávača je podrobne rozvinuté. Boží Syn je Logos Otca. Ako pravý Boh je absolútne transcendentný. Avšak Logos, Boží Syn sa prejavuje v množstve logoi (λόγοι). Ctihodný Maxim učí o rôznorodosti λόγοι; každému stvoreniu zodpovedá v Bohu jeho vlastný logos. Ctihodný Maxim tieto λόγοι nazýva ideami, pravdami, zákonmi, zmyslami, pravidlami, atribútmi, svetlom atď. Λόγοι sú akoby oblasťami pôsobenia Loga. Prostredníctvom λόγοι Boh pôsobí vo svete a spája ho so sebou. Od Neho vychádzajú a v Ňom sa spájajú. Už vo svojom predvečnom pláne Boh rozhodol na základe svojej dobrotivej vôle a lásky všetko spojiť v Logu, jednorodenom Synovi. H. U. von Balthasar tvrdí, že ctihodný Maxim dokonale rozvinul alexandrijskú logológiu a hovorí, že v Logu sa schádzajú všetky idey a ciele stvorenstva. Všetky tieto λόγοι hľadajú vlastnú realitu a mali by sa stretnúť a zjednotiť na základe lásky Loga. Logos udržuje v Sebe všetky λόγοι bytia.⁵⁰⁴ Dané učenie ctihodného Maxima Vyznávača je teologickým dedičstvom pravoslávnej teológie. Poukazuje na Bohom požehnanú cestu pre človeka a stvorenie. Cieľom a koncom tejto cesty je ich zbožštenie. Poukazuje tiež na poslanie človeka vo vzťahu k plnosti stvoreného bytia. V Isusovi Christovi bolo naplnené poslanie človeka, ktoré je tiež dobre rozvinuté v teológii ctihodného Maxima.⁵⁰⁵

LOGOS A SVET

V teológii ctihodného Maxima prejav Boha voči svetu má bezprostredný vzťah k Božiemu Logu. Ctihodný Maxim Vyznávač prostredníctvom učenia o Logu vyjadruje vzťah medzi Stvoriteľom a stvorením. Podľa jeho názoru, celý stvorený svet je zjavením druhej osoby Svätej Trojice, Božieho Loga. Každá vec vo svete má svoj cieľ a ideu. Konečným cieľom všetkého je Logos. V Ňom sa udržiujú idey všetkých predmetov, pretože je Počiatkom všetkého. Logos je Počiatkom a zároveň Cieľom každej veci, je strediskom a jednotou λόγοι stvorenia.⁵⁰⁶

⁵⁰⁴ Pozri BALTHASAR, H. U. 2003. *Cosmic Liturgy. The Universe According to Maximus the Confessor*. San Francisco, 2003. s. 133.

⁵⁰⁵ Pozri ВЕРХОВСКОЙ, С. 1956. *Бог и человек. Учение о Боге и Богопознании в свете Православия*. 1. vyd. Нью-Йорк: Издательство имени Чехова, 1956. s. 341–343.

⁵⁰⁶ Pozri БРИЛЛИАНТОВ, А. И. 1998. *Влияние восточного богословия на западное в произведениях Иоанна Скота Эригены*. Москва : Издательство Мартис, 1998. s. 214.

Logos vo vzťahu k svetu je jeho Stvoriteľom.⁵⁰⁷ Logos sa prejavuje vo svete, v Ňom má všetko stvorenie účasť v Bohu. Ctihodný Maxim hovorí: „Jeden je mnoho v súlade so stvoriteľským a zjednocujúcim prechádzaním od Jedného k mnoho, ale mnoho je Jeden v súlade s prozreteľnosťou, ktorá vedie mnoho k návratu k Jednému ako ich všemohúcemu princípu“.⁵⁰⁸

Ctihodný Maxim tvrdí, že celý svet je závislý na λόγοι a má v nich svoju skutočnú podstatu. Prostredníctvom nich Logos vyjadruje svoj vzťah k svetu a zjednocuje sa s ním. Predvečne v sebe udržiava všetky λόγοι, ktoré z Neho vychádzajú pre stvorenie sveta a opäť sa v Ňom spájajú ako vo svojom Pramene.⁵⁰⁹ Tým, že Boží Logos v sebe spája všetky λόγοι, javí sa centrom stvoreného bytia. Spája so sebou všetko bytie ako Stvoriteľ a ako Prozreteľník ho vedie k ďalšej dokonalejšej jednote so sebou a zbožšteniu všetkého, čo od Neho pochádza. Podľa ctihodného Maxima práve v tom spočíva predvečný Boží plán.⁵¹⁰

Ako už bolo spomenuté, v teologickom myslení ctihodného Maxima je chápanie λόγοι veľmi rôznorodé a má rôzne odtiene. Vo vzťahu k Bohu λόγοι sú Božími ideami, rozhodnutiami Boha. Maxim hovorí: „Λόγοι všetkého existujúceho, ktoré existovali v Bohu od večnosti, sú svätými mužmi obvykle nazývané ako dobré rozhodnutia Boha“.⁵¹¹ Λόγοι sú formujúcimi princípmi všetkých vecí, podľa ktorých každá vec dostáva bytie.⁵¹² Maxim tvrdí, že Boží Logos sa akoby

⁵⁰⁷ Pozri МАКСИМ ИСПОВЈЕДНИК. 2006. Амбигва 7. Тумачење XIV беседе Св. Григорија Богослова. (с грчког превео: И. Мидић). In *ΑΡΧΗ ΚΑΙ ΤΕΛΟΣ*. Аспекти философске и теолошке мисли Максима Исповједника. Никшић : ЛУЧА - часопис за философију и социологију, 2006. XXI-XXII, s. 267.

⁵⁰⁸ МАКСИМ ИСПОВЈЕДНИК. 2006. Амбигва 7. Тумачење XIV беседе Св. Григорија Богослова. (с грчког превео: И. Мидић). In *ΑΡΧΗ ΚΑΙ ΤΕΛΟΣ*. Аспекти философске и теолошке мисли Максима Исповједника. Никшић : ЛУЧА - часопис за философију и социологију, 2006. XXI-XXII, s. 269.

⁵⁰⁹ Pozri МАКСИМ ИСПОВЈЕДНИК. 2006. Одговор LX. Одговори Таласију I-IV, VIII, XIV, XLVI, LIX, LX. (с грчког превео: А. Баковац). In *ΑΡΧΗ ΚΑΙ ΤΕΛΟΣ*. Аспекти философске и теолошке мисли Максима Исповједника. Никшић : ЛУЧА - часопис за философију и социологију, 2006. XXI-XXII, s. 257.

⁵¹⁰ Pozri МАКСИМ ИСПОВЕДНИК. 1993. Творения. Книга II. Вопросыответы к Фалассию, XXII. Часть 1. Вопросы I – LV. (перевод и комментарии: С. Л. Епифанович, А. И. Сидоров). 2. vyd. Москва : Издательство Мартис, 1993. s. 63–65.

⁵¹¹ МАКСИМ ИСПОВЕДНИК. 1993. Творения. Книга II. Вопросыответы к Фалассию, XIII. Часть 1. Вопросы I – LV. (перевод и комментарии: С. Л. Епифанович, А. И. Сидоров). 2. vyd. Москва : Издательство Мартис, 1993. s. 47.

⁵¹² Pozri МАКСИМ ИСПОВЈЕДНИК. 2006. Амбигва 7. Тумачење XIV беседе Св. Григорија Богослова. (с грчког превео: И. Мидић). In *ΑΡΧΗ ΚΑΙ ΤΕΛΟΣ*. Аспекти философске и

stvoriteľsky rozdeľuje na množstvo λόγοι, ktoré sa v Ňom opäť spájajú ako polomery v centre kruhu.⁵¹³ Vo svojom diele *Kapitoly o teológii a o ikonómii vtelenia Božieho Syna* ctihodný Maxim hovorí: „Λόγοι všetkých vecí prebývajú v Božom Slove a sú v Ňom obsiahnuté, avšak ani jedna z jestvujúcich (vecí) neobsahuje v sebe Jeho“.⁵¹⁴ Z uvedených pasáží vyplýva, že učenie o λόγοι je jednou z dominujúcich ideí ctihodného Maxima a preniká celú jeho teológiu. Ctihodný Maxim vo svojich spisoch načrtáva autentickú kresťanskú ontológiu stvorenia, ktorá počas celej byzantskej teológie zostala štandardnou a neohrozenou autoritou. Taktiež jeho učenie o Logu je ďalšími cirkevnými otcami najčastejšie používaným modelom na vyjadrenie vzťahu medzi Bohom a stvorením.⁵¹⁵

DYNAMIZMUS STVORENIA

Dynamizmus stvorenia vždy bol súčasťou biblickej kozmológie či už v Starom alebo Novom Zákone. V súlade so Svätým Písmom bolo formované aj učenie Cirkvi. Origenes však prišiel s myšlienkou, že prvotné, intelektuálne stvorenie má statický charakter, svoju logickú existenciu nachádza v kontemplácii Božej podstaty a prvou formou jeho pohybu je vzdor voči Bohu. To znamená, že zmena a rôznorodosť v stvorení je dôsledkom pádu a preto sú zlé. Na tento kozmologický pohľad kriticky reagoval ctihodný Maxim, ktorý sa pokúsil o nastolenie rovnováhy v tejto dôležitej oblasti cirkevného učenia. Pohyb stvorenia je podľa neho nutným a prirodzeným dôsledkom ich stvorenia Bohom.⁵¹⁶ Ctihodný Maxim hovorí: „Boh teda, tvoriac svet, umiestnil mimo seba systém dynamických bytí, ktoré sa od Neho odlišujú v tom zmysle, že sa vo svojom bytí

теолошке мисли Максима Исповедника. Никшић : ЛУЧА - часопис за филозофију и социологију, 2006. XXI-XXII, s. 267–269.

⁵¹³ Pozri МАКСИМ ИСПОВЕДНИК. 2006. Амбивта 7. Тумачење XIV беседе Св. Григорија Богослова. (с грчког превео: И. Мидић). In *ΑΡΧΗ ΚΑΙ ΤΕΛΟΣ*. Аспекти филозофске и теолошке мисли Максима Исповедника. Никшић : ЛУЧА - часопис за филозофију и социологију, 2006. XXI-XXII, s. 269.

⁵¹⁴ МАКСИМ ИСПОВЕДНИК. 1993. Творения. Книга I. Главы о богословии и о домостроительстве воплощения Сына Божия, II, 10. (перевод и комментарии: А. И. Сидоров). 2. vyd. Москва : Издательство Мартис, 1993. s. 235.

⁵¹⁵ Pozri MEYENDORFF, J. 1986. Christos ako Slovo – Evanjelium a kultúra. In *Pravoslávny teologický zborník*. Praha : Pravoslávna Cirkv v Československu, 1986. č. XIII, s. 68.

⁵¹⁶ Pozri PRUŽINSKÝ, Š. 2004. *Byzantská teológia II. Doktrína*. 1. vyd. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2004. s. 19–20.

menia a smerujú k Nemu“.⁵¹⁷ Z povedaného vyplýva, že každé stvorenie je založené na tom, že je z princípu aktívne, dynamické. A to zasa znamená, že nejedná sa o stvorenie prirodzené bez energie a pohybu.

Teológia ctihodného Maxima Vyznávača, ako aj celá byzantská teológia, svoje myslenie o stvorení sveta a človeka budovala na prísnom biblickom základe. Tento základ bol obohatený o ideu lásky ako hybnej sily celého stvorenia. Stvorenie kozmu bolo uskutočnené na základe slobodnej vôle Boha a bolo prejavom jeho nekonečnej lásky. Božia láska sa prejavuje vo vzťahu k stvoreniu a človeku. V teológii ctihodného Maxima sa dynamizmus stvorenia uskutočňuje na základe lásky. Hybnou silou stvoriteľskej aktivity bola láska.⁵¹⁸ Táto dynamická koncepcia predstavuje rozhodujúci argument ctihodného Maxima v jeho učení o Logu. Prirodzený pohyb stvorenia môže byť v plnosti iba vtedy, keď smeruje k svojmu vlastnému cieľu, ktorým je spoločenstvo s Bohom.

Pre ctihodného Maxima existencia sveta je dynamická realita, ktorá je pre Boha trvalo predmetom Jeho lásky a prozreteľnosti. Všetko stvorenie je povolané k účasti (participácii) na Bohu, ktorý je Alfou a Omegou všetkého stvorenia.⁵¹⁹ Ctihodný Maxim hovorí: „Boh je princíp, prostredie a cieľ, lebo koná a nie je pasívny... On je princíp ako Stvoriteľ; je prostredím ako Prozreteľník a cieľom ako Koniec, „lebo z Neho, prostredníctvom Neho a pre Neho je všetko“ (Rm 11, 36)“.⁵²⁰ V nasledujúcej pasáži ctihodný Maxim výstižne načrtáva dynamizmus stvorenia: „Počiatkom celého prirodzeného pohybu je vznik bytí nachádzajúcich sa v pohybe. Počiatkom stvoreného bytia nachádzajúceho sa v pohybe je Boh ako Stvoriteľ... Nehybný stav je cieľom prirodzeného pohybu stvorených bytí. Boh je

⁵¹⁷ МАКСИМ ИСПОВЕДНИК. 2006. Одговор LX. Одговори Таласију I-IV, VIII, XIV, XLVI, LIX, LX. (с грчког прево: А. Баковац). In *ΑΡΧΗ ΚΑΙ ΤΕΛΟΣ*: Аспекти философске и теолошке мисли Максима Исповедника. Никшић : ЛУЧА - часопис за философију и социологију, 2006. XXI-XXII, s. 257.

⁵¹⁸ Pozri JEŽEK, V. 2005. *Od individualismu k obecnosti. Úvod do byzantské teologické antropologie*. 1. vyd. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2005. s. 9.

⁵¹⁹ Pozri PRUŽINSKÝ, Š. 2004. *Byzantská teológia II. Doktrína*. 1. vyd. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2004. s. 20–22.

⁵²⁰ МАКСИМ ИСПОВЕДНИК. 1993. Творения. Книга I. Главы о богословии и о домостроительстве воплощения Сына Божия, I, 10. (перевод и комментарии: А. И. Сидоров). 2. vyd. Москва : Издательство Мартис, 1993. s. 216.

*počiatkom a cieľom všetkého stvorenia a každého pohybu bytia: od Neho oni pochádzajú, k Nemu smerujú a V Ňom nájdú stabilný stav“.*⁵²¹

LOGOS A ČLOVEK

Ctihodný Maxim Vyznávač tvrdí, že človek najlepšie vyjadruje harmóniu kozmu. Predstavuje malý svet vo veľkom, mikrokozmos, ktorý v sebe spája duchovný a materiálny svet. Ku každému zo svetov človek patrí na základe vlastnej prirodzenosti (duše a tela).⁵²² Človek je mikrokozmos v makrokozme. V ňom je obsiahnutý celý svet, preto má veľmi blízky vzťah k Stvoriteľovi sveta – Logu. Človek zaujíma výnimočné postavenie uprostred všetkého stvorenia. Podobne ako svet a každá vec v tomto svete majú účasť na Logu, tak aj človek participuje na Logu.⁵²³

Z pohľadu ctihodného Maxima človek má počiatok a cieľ svojho bytia v Božom Logu. Keď sa človek pohybuje smerom k Logu, naplňuje svoje poslanie. Poslanie človeka spočíva v tom, že sa má stať bohom podľa blahodäte. Toto všetko je možné dosiahnuť prostredníctvom pohybu k jedinému cieľu všetkého, k Bohu.⁵²⁴ Ctihodný Maxim hovorí: *„Keď Boh privádzal k bytiu rozumnú a duchovnú bytosť, na základe svojej nesmiernej dobrotivosti udelil jej štyri božie vlastnosti, prostredníctvom ktorých On všetko drží spolu, ochraňuje a zachraňuje jestvujúcich: bytie, večné bytie, dobrotivosť a múdrosť. Prvé dve vlastnosti (Boh) daroval bytnosti (podstate), ďalšie dve slobodnej voľbe; teda bytnosti dal bytie a večné bytie, a slobodnej voľbe – dobrotivosť a múdrosť... Preto sa aj hovorí, že človek je stvorený na Boží obraz a podľa Božej podoby (1M 1, 26). Každé rozumné bytie je stvorené na Boží obraz, avšak podľa podoby sú iba dobrotiví a múdri“.*⁵²⁵ Z uvedenej pasáže vyplýva, že Boh dáva svojmu stvoreniu bytie, ale určuje mu aj cieľ, ktorý má dosahovať. V prípade človeka je to slobodný pohyb smerom k Bohu.

⁵²¹ МЕЙЕНДОРФ, И. 2000. *Иисус Христос в Восточном Православном Богословии*. Москва : Издательство Православного Свято-Тихоновского Богословского института, 2000. s. 148–149.

⁵²² Pozri МАКСИМ ИСПОВЕДНИК. 1993. *Творения. Книга I. Мистагогия, VII*. (перевод и комментарии: А. И. Сидоров). 2. vyd. Москва : Издательство Мартис, 1993. s. 167–168.

⁵²³ Pozri МАКСИМ ИСПОВЕДНИК. 1993. *Творения. Книга I. Главы о любви, III, 25*. (перевод и комментарии: А. И. Сидоров). 2. vyd. Москва : Издательство Мартис, 1993. s. 124.

⁵²⁴ Pozri БРИЛЛИАНТОВ, А. И. 1998. *Влияние восточного богословия на западное в произведениях Иоанна Скота Эригены*. Москва : Издательство Мартис, 1998. s. 224.

⁵²⁵ МАКСИМ ИСПОВЕДНИК. 1993. *Творения. Книга I. Главы о любви, III, 25*. (перевод и комментарии: А. И. Сидоров). 2. vyd. Москва : Издательство Мартис, 1993. s. 124.

V teológii ctihodného Maxima Vyznávača človek zaujíma výnimočné postavenie uprostred všetkého stvorenia. Je obrazom Božieho Loga a cieľom jeho povolania je získať podobu Boha. V stvorení ako celku poslaním človeka je zjednotenie všetkého v Bohu a prekonanie porušenia a smrti. Prirodzený a Bohom ustanovený pohyb, energia, činnosť, čiže vôľa človeka je takto zameraná na spoločenstvo s Bohom, čiže zbožštenie.⁵²⁶ Kvôli hriešnemu pádu prvých ľudí človek namiesto zjednotenia všetkého v sebe a zbožštenia seba samého zapríčinil určitú disharmóniu v stvorenom svete a podriadil sa diablu, preto cieľ stvorenia sveta a človeka ostal nenaplnený. Bolo nevyhnutné, aby Logos zostúpil do tohto sveta a vtelil sa, spasil ľudstvo a naplnil cieľ stvorenia sveta a človeka.⁵²⁷ J. Meyendorff výstižne vykresľuje v nasledujúcich slovách vzťah Loga a človeka v teológii ctihodného Maxima Vyznávača: *„Hoci je človek takto nasmerovaný na hlavný cieľ a zmysel svojho života, neznamena to, že sa distancuje od sveta a uteká od neho. Naopak, človek je neodlučiteľný od Boha, z čoho vyplýva aj jeho osobitný vzťah k Logu. Z tohto dôvodu ctihodný Maxim dôrazne rozvíja ideu o človeku ako mikrokozme, ktorý v sebe zahŕňa rôzne formy stvorenia a preto je povolaný nanovo zjednotiť v sebe všetko stvorenie... Človek nachádza Boha vo svete a svet potrebuje človeka, aby sa mohol vrátiť k svojmu Stvoriteľovi“*.⁵²⁸

Ctihodný Maxim tvrdí, že hriešny pád prvých ľudí ani v najmenšom nezmenil Boží zámer prejavovaný pri stvorení sveta. Narušená harmónia kozmu sa obnovuje vo vtelení Slova, v ktorom sa nestvorená prirodzenosť hypostaticky zjednocuje s prirodzenosťou stvorenou. Vo vtelení, ktoré ctihodný Maxim chápe ako rekapituláciu, obnovu, Slovo sa stáva centrom stvorenia.⁵²⁹

Zaujímavou je predstava ctihodného Maxima o ideálnom stave človeka, ktorá na sa prvý pohľad môže zdať zveličením, pretože z našej skúsenosti je nám známy len empirický stav človeka, ale nie prvopočiatkový. Avšak v skutočnosti sa ctihodný Maxim nedopúšťa žiadneho zveličenia. Uvažuje skôr

⁵²⁶ Pozri PRUŽINSKÝ, Š. 1998. *Byzantská teológia I. História*. 1. vyd. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 1998. s. 79.

⁵²⁷ Pozri БРИЛЛИАНТОВ, А. И. 1998. *Влияние восточного богословия на западное в произведениях Иоанна Скота Эригены*. Москва : Издательство Мартис, 1998. s. 229.

⁵²⁸ МЕЙЕНДОРФ, И. 2001. *Введение в святоотеческое богословие*. 2. doplnené vyd. Клион : Фонд Христианская жизнь, 2001. s. 155.

⁵²⁹ Pozri PRUŽINSKÝ, Š. 1998. *Byzantská teológia I. História*. 1. vyd. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 1998. s. 81–82.

o ideálnom bytí človeka podľa obnoveného typu, ktorý nám bol ukázaný v Isusovi Christovi. Na príklade Christa Maxim hovorí o človeku, jeho význame a prvopočiatocnom stave. Poukazuje na úlohu človeka, ktorá mu bola daná Bohom.⁵³⁰ Ctihodný Maxim tvrdí, že cieľ človeka a eschatologické naplnenie sveta spočíva v spoločenstve s Bohom, ktoré môžeme prežiť už dnes vďaka Christovmu vykupiteľskému dielu. Človek by mal uvedomele a slobodne naplňovať Boží plán, ktorý predvečne existuje v Bohu.

Podľa ctihodného Maxima cesta človeka k zbožšteniu spočíva v naplnení jeho poslania vo vzťahu k stvoreniu. Stvorenie sa zbožšťuje prostredníctvom zbožštenia človeka. Možnosť človeka naplniť svoje poslanie spočíva v logu prvotného človeka. Logos človeka udržuje v sebe plnosť λόγος stvorenia – duchovného a materiálneho, preto je človek mikrokozmos. Mikrokozmickej atribút človeka v pravoslávnej tradícii, vyjadrenej v teológii ctihodného Maxima, má zreteľne dynamický charakter.⁵³¹ Prvý Adam nenaplnil svoje poslanie. Ctihodný Maxim tvrdí, že po hriešnom páde prvých ľudí človek prestal vidieť v Bohu jedinečný cieľ svojej aktivity a hovorí, že zlo je nevidenie svojho Prameňa.⁵³² Poslanie človeka obnoviť spoločenstvo s Bohom uskutočňuje Nový Adam, Bohočlovek, Isus Christos prostredníctvom svojho vykupiteľského diela.

ПРИЧИНА ВТЕЛЕНИЯ ЛОГА

Cirkevné učenie vždy bolo blahou zvesťou o spasení. Cirkev svedčila o Isusovi Christovi ako o Vykupiteľovi ľudského rodu z otroctva diavla, hriechu a smrti. Ranokresťanská teológia chápala vtelenie Loga práve v kontexte vykúpenia. Cirkev videla možnosť spásy človeka v obnovení narušenej jednoty medzi človekom a Bohom, ktoré uskutočňuje Vykupiteľ Isus Christos. On je súčasne Boh a človek, pretože ináč by znovuzjednotenie človeka

⁵³⁰ Позрі ЕПИФАНОВИЧ, С. Л. 1996. *Преподобный Максим Исповедник и византийское богословие*. 2. vyd. Москва : Издательство Мартис, 1996. s. 74–78.

⁵³¹ Позрі ГЕРОНИМУС, А. 2004. Современное знание в свете антропологии преподобного Максима Исповедника. In *Православное учение о человеке. Избранные статьи*. Москва-Клин : Синодальная Богословская Комиссия, Издательство Христианская жизнь, 2004. s. 84.

⁵³² Позрі МАКСИМ ИСПОВЕДНИК. 1993. *Творения. Книга II. Вопросыответы к Фалассию. Пролог. Часть 1. Вопросы I – LV*. (перевод и комментарии: С. Л. Епифанович, А. И. Сидоров). 2. vyd. Москва : Издательство Мартис, 1993. s. 24.

s Bohom nebolo možné. Takéto ponímanie vtelenia Loga bolo jednou z hlavných myšlienok svätých otcov a cirkevných spisovateľov 4. a 5. storočia v teologickom zápase s herézami ich doby. Cirkevní otcovia neustále zdôrazňovali vykupiteľský význam vtelenia Loga. O príčine vtelenia hovorili v duchu vykúpenia človeka a jeho návratu do prvopočiatného stavu, ktorý bol stratený hriechom pádom prvých ľudí. Logos svojim vtelením zničil hriechy ľudstva.⁵³³

Napriek uvedeným skutočnostiam nebolo by správne tvrdiť, že svätí otcovia a cirkevní spisovatelia považovali za jedinú príčinu vtelenia Loga vykúpenie a spasenie ľudského rodu. Avšak ani to, že ak by prví ľudia nezhrešili, vtelenie Loga by sa neuskutočnilo vôbec, pretože vtelenie Boha nie je podmieniť ani akýmkoľvek spôsobom obmedziť.

Problematika príčiny vtelenia Loga pred obdobím pôsobenia ctihodného Maxima Vyznávača nebola výrazne prediskutovaná, nakoľko svätí otcovia a cirkevní spisovatelia boli nútení riešiť úplne iné, pre ich obdobie aktuálne otázky, ktoré častokrát vytvárali veľké nebezpečenstvo pre Cirkev a jej vierouku. Idea vtelenia Boha, ktorá nie je podmienená hriechom pádom prvých ľudí je v súlade s byzantskou teológiou obdobia ctihodného Maxima.

Ctihodný Maxim Vyznávač je jediným byzanským autorom, ktorý sa venoval spomínanej problematike. Tvrdí, že vtelenie Loga je prvým a bezpodmienečným cieľom stvorenia.⁵³⁴ Š. Pružinský výstižne vysvetľuje danú problematiku: „Pozoruhodné tiež je, že byzantskí teológovia sa nezaoberali otázkou, či by došlo k vteleniu Slova, keby nebolo pádu človeka? Oni sa radšej zaoberali reálnym stavom – ľudskou smrteľnosťou ako dôsledkom pádu, ktorý považovali za kozmickú tragédiu. Avšak sv. Maxim Vyznávač vyslovil názor, že vtelenie Slova bolo predvídané i ustanovené nezávisle od tragického pádu človeka. Stvorená prirodzenosť má dynamický charakter, je orientovaná na eschatologický cieľ, akým je Christos – vtelené Slovo Božie, to Slovo, ktoré bolo ako Stvoriteľ na začiatku stvorenia, ale ako vtelené Slovo bude aj na konci všetkého, kedy všetko to bude existovať nielen skrz Neho, ale aj v Ňom“.⁵³⁵

⁵³³ Pozri ФЛОРОВСКИЙ, Г. 1998. Cur Deus Homo? О причине Воплощения. In *Догмат и история*. Москва : Издательство Свято-Владимирского Братства, 1998. s. 151–152.

⁵³⁴ Pozri ФЛОРОВСКИЙ, Г. 1998. Cur Deus Homo? О причине Воплощения. In *Догмат и история*. Москва : Издательство Свято-Владимирского Братства, 1998. s. 160.

⁵³⁵ PRUŽINSKÝ, Š. 2004. *Byzantská teológia II. Doktrína*. 1. vyd. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2004. s. s. 105.

Šesťdesiata otázka spisu ctihodného Maxima známeho pod názvom *Questeiones ad Thalassium*, na ktorú dáva odpoveď, je textom z Prvého listu apoštola Petra (1, 18-20), kde je povedané: „Ved' viete, že zo svojho márneho počínania, zdedeného po otcoch, boli ste vykúpení nie porušiteľnými vecami, striebrom alebo zlatom, ale drahou krvou nevinného a nepoškvrneného Baránka, Christa, ktorý bol síce vopred poznaný už pred stvorením sveta, ale v posledných časoch zjavený vám“. Ctihodný Maxim predtým ako odpovedá na otázku formou exegézy, kým bol vopred poznaný Logos, podáva pravoslávne učenie o osobe Isusa Christa. Vtelenie Božieho Syna nazýva tajinou: „Je to tajina, ktorá zahrňa do seba všetky veky a zjavuje neohraničený a veľký Boží plán, nekonečne a neohraničene predexistujúci pred vekmi, Anjelom ktorého bol samotný Boží Logos, ktorý sa stal človekom. Ak je možné takto povedať, On zjavil najväčší princíp Otcovej dobrotivosti a ukázal v sebe cieľ, kvôli ktorému očividne stvorenie prijalo počiatok svojho bytia. Ved' ešte pred vekmi bolo (Bohom) premyslené zjednotenie hranice a neohraničenosti, kraja a nekonečnosti, stvorenia a Stvoriteľa, pohybu a stability. To je ta jednota, ktorá bola zjavená v Christovi“.⁵³⁶

Ctihodný Maxim výstižne vysvetľuje, čo bolo príčinou vtelenia Loga: „Logos nám (svojím vtelením) ukázal, kvôli čomu sme boli stворení a aký bol dobrý zámer Boha o nás pred všetkými vekmi“.⁵³⁷ Celá história predvečného Božieho plánu je ctihodným Maximom rozdelená na dve hlavné etapy. Prvá dosahuje vrchol vo vtelení Loga a javí sa akoby históriou zostupu Boha k ľuďom cez vtelenie. Druhá je históriou výstupu človeka k Bohu prostredníctvom zbožštenia. Ctihodný Maxim hovorí: „Rozdeľme aj my v myšlienkach veky a definujme prvé ako také, ktoré patria tajine vtelenia Boha, a druhé blahodati zbožštenia človeka.... Z toho vyplýva, že jedné z vekov patria Božiemu zostupu k ľuďom, a ďalšie výstupu ľudí k Bohu. Lepšie povedané: Počiatkom, Stredom a Koncom

⁵³⁶ МАКСИМ ИСПОВЈЕДНИК. 2006. Одговор LX. Одговори Таласију I-IV, VIII, XIV, XLVI, LIX, LX. (с грчког прево: А. Баковац). In *ΑΡΧΗ ΚΑΙ ΤΕΛΟΣ*: Аспекти философске и теолошке мисли Максима Исповједника. Никшић : ЛУЧА - часопис за философију и социологију, 2006. XXI-XXII, s. 257.

⁵³⁷ МАКСИМ ИСПОВЈЕДНИК. 2006. Амбигва 7. Тумачење XIV беседе Св. Григорија Богослова. (с грчког прево: И. Мидић). In *ΑΡΧΗ ΚΑΙ ΤΕΛΟΣ*: Аспекти философске и теолошке мисли Максима Исповједника. Никшић : ЛУЧА - часопис за философију и социологију, 2006. XXI-XXII, s. 279.

všetkých vekov, minulých, prítomných a budúcich, je Pán náš Isus Christos".⁵³⁸ Z uvedeného textu vyplýva, že daná idea ctihodného Maxima je teocentrická a zároveň aj christocentrická a že naplnenie predvečného Božieho plánu je spojené s Božím zámerom.

V kontexte spomínanej problematiky ctihodný Maxim nezabúda na ťažisko hriechu. Neustále zdôrazňuje nevyhnutnosť očistenia a návratu k Bohu, nevyhnutnosť boja s vášňami a zlom. Jeho chápanie hlavnej príčiny vtelenia Boha je hypotetické a je v súlade s dogmatickou vieroukou Cirkvi. Ponímanie idey vtelenia Loga nezávisle na hriešnom páde prvých ľudí je akceptovateľné v rámci pravoslávnej teológie. Táto idea sa nachádza v zhode so všeobecným zameraním svätootcovského myslenia.⁵³⁹

VTELENÝ LOGOS A IKONÓMIA SPÁSY

Z pohľadu teológie ctihodného Maxima vtelenie Loga je súčasťou predvečného Božieho plánu a ikonómie spásy. Vtelenie Boha je veľkým tajomstvom a je uskutočnené kvôli zbožšteniu ľudského rodu. Ctihodný Maxim hovorí: *„Veľký plán Boha a Otca je neznámym tajomstvom Božej ikonómie. Jednorodný Syn zjavil a naplnil tento plán prostredníctvom svojho vtelenia, stal sa Zvestovateľom veľkého a predvečného plánu Boha Otca*".⁵⁴⁰ Na inom mieste hovorí: *„Boh Slovo, Syn Boha a Otca sa stal človekom a Synom človeka, aby ľudí učinil bohmi a synmi Božími*".⁵⁴¹

U mnohých byzantských teológov sa stretávame s tendenciou označovať Isusa Christa ako Loga. Ctihodný Maxim je prvým veľkým byzantským teológom, ktorý pri označení Christa v kategóriách Loga zbavuje sa platónskeho ducha. Preňho je Christos Logos v kontexte stvorenia. Christos ako

⁵³⁸ МАКСИМ ИСПОВЕДНИК. 1993. Творения. Книга II. Вопросыответы к Фалассию, XXII. Часть 1. Вопросы I – LV. (перевод и комментарии: С. Л. Епифанович, А. И. Сидоров). 2. vyd. Москва : Издательство Мартис, 1993. s. 64.

⁵³⁹ Позгі ФЛОРОВСКИЙ, Г. 1998. Cur Deus Homo? О причине Воплощения. In *Догмат и история*. Москва : Издательство Свято-Владимирского Братства, 1998. s. 162–164.

⁵⁴⁰ МАКСИМ ИСПОВЕДНИК. 1993. Творения. Книга I. Главы о богословии и о домостроительстве воплощения Сына Божия, II, 23. (перевод и комментарии: А. И. Сидоров). 2. vyd. Москва : Издательство Мартис, 1993. s. 238.

⁵⁴¹ МАКСИМ ИСПОВЕДНИК. 1993. Творения. Книга I. Главы о богословии и о домостроительстве воплощения Сына Божия, II, 25. (перевод и комментарии: А. И. Сидоров). 2. vyd. Москва : Издательство Мартис, 1993. s. 238.

Logos nie je racionalistická kategória, ale stelesnenie lásky. Logos na základe lásky zjednocuje celé stvorenie. To, čo bolo narušené pádom prvého človeka Adama, bolo obnovené druhým Adamom, Christom. Takúto kozmologickú jednotu na základe lásky vyzdvihuje ctihodný Maxim.⁵⁴² V jeho teológii pojmy „vtelenie“ a „zbožštenie“ sú pohybmi, ktoré sú spojené medzi sebou na základe lásky. Vtelenie Loga završuje zostup Boha do sveta a vytvára možnosť spätného pohybu k Bohu pre človeka, a v ňom aj celého stvorenia.⁵⁴³

Ctihodný Maxim Vyznávač tvrdí, že Boh Logos stvoril pôvodne všetky veci v harmónii. Existovala napríklad harmónia medzi vecami stvorenými a nestvorenými, nebom a zemou, rajom a vesmírom, mužom a ženou. Tieto prírodné duality mali zostať v harmónii, ale boli prevedené do stavu protirečenia a nezlučiteľnosti. Hriešny pád prvých ľudí bol rozkolom stvorenia. Ctihodný Maxim v duchu patristickej tradície vyzdvihuje význam vtelenia Loga a poukazuje na skutočnosť, že medzi Bohom a stvorením, medzi nebom a zemou, medzi rajom a vesmírom, medzi mužom a ženou je opäť harmónia, ale iba v Isusovi Christovi, vtelenom Logu.⁵⁴⁴ Vo vtelenom Logu je prekonaná každá rozpoltenosť. Je to obnova pôvodnej harmónie stvorenia, ozaistný návrat k Bohu. Touto cestou odteraz môže kráčať každý človek za predpokladu, že prijme Isusa Christa za Spasiteľa a prijme všetky prostriedky spásy, ktoré dal Boh ľuďom. Konečným cieľom Božieho plánu spásy je theosis – zbožštenie. Človek sa stane bohom, lebo bude zbožštený Božou blahodaťou.⁵⁴⁵ V tejto súvislosti ctihodný Maxim hovorí: *„Boh Slovo, Syn Boha a Otca sa stal človekom a Synom človeka, aby ľudí učinil bohmi a synmi Božími. Preto veríme, že budeme tam, kde sa dnes nachádza samotný Christos, ako Hlava celého tela (Kol 1,18), ktorý je podobný nám... Ved' On ako Boh „stojí v zhromaždení bohov“ (Ž 82,1), t.j. medzi tými,*

⁵⁴² Pozri JEŽEK, V. 2005. *Od individualismu k obecnosti. Úvod do byzantské teologickej antropologie*. 1. vyd. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2005. s. 103–105.

⁵⁴³ Pozri ФЛОРОВСКИЙ, Г. В. 1992. *Восточные отцы V-VIII веков*. 2. vyd. Москва : Издательство Паломник, 1992. s. 209.

⁵⁴⁴ Pozri MEYENDORFF, J. 1986. Christos ako Slovo – Evanjelium a kultúra. In *Pravoslávny teologický zborník*. Praha : Pravoslávna Cirkev v Československu, 1986. č. XIII, s. 71–72.

⁵⁴⁵ Pozri PRUŽINSKÝ, Š. 2004. *Byzantská teológia II. Doktrína*. 1. vyd. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2004. s. 115–116.

ktorí získavajú spásu. Stojac medzi nimi, rozdáva tým, ktorí sú hodní, dary budúcej blaženosti“.⁵⁴⁶

Vtelenie Loga v pravoslávnom myslení je súčasťou ikonómie spásy, alebo presnejšie jej vyvrcholením. Ctihodný Maxim poukazuje na to, aký má význam vtelenie Loga pre človeka: „*Tajomstvo vtelenia Slova zahrňuje zmysel všetkých symbolov a tajomstiev Písma, skrytý zmysel každého stvorenia, hmotného a duchovného. Ten, kto pozná tajomstvo križa a hrobu, pozná zmysel všetkých vecí. Avšak ten, kto prenikne ešte hlbšie a bude zasvätený do tajomstva vzkriesenia, pozná konečný cieľ, pre ktorý Boh stvoril veci od počiatku.*“⁵⁴⁷

Dynamické chápanie spásy v teológii ctihodného Maxima Vyznávača predpokladá dvojakú aktivitu: Božiu aktivitu smerom k človeku, ktorá sa dokonale prejaví vo vtelení Boha, a ľudskú aktivitu smerom k Bohu, ktorá bola predurčená Bohom od počiatku a obnovená v Isusovi Christovi. Hypostatické zjednotenie týchto dvoch aktivít vo vtelenom Logu tvorí podstatu christológie ctihodného Maxima.⁵⁴⁸ V dielach ctihodného Maxima sa stretávame s množstvom textov, v ktorých je zdôraznené, že ľudská prirodzenosť vo svojej celistvosti sa zbožšťuje vďaka hypostáznemu spojeniu s Božím Slovom. S podobnou myšlienkou sa stretávame v texte odpovede ctihodného Maxima na 22. Thalasiovu otázku: „*Ten, ktorý jediným pohybom svojej vôle povolal k bytiu stvorenie, viditeľné a neviditeľné, pred všetkými vekmi a pred samotným vznikom stvorenia, mal o ňom svoj nevysloviteľný Boží plán. Tento plán spočíval v tom, aby sa nezmeniteľne zmiešal*⁵⁴⁹ *s ľudskou prirodzenosťou prostredníctvom reálneho hypostatického spojenia. Tiež aj to, aby spojil so sebou ľudskú prirodzenosť tak, aby ju nezmenil a aby sa stal človekom podľa obrazu, ktorý je mu známy, a urobil človeka*

⁵⁴⁶ МАКСИМ ИСПОВЕДНИК. 1993. Творения. Книга I. Главы о богословии и о домостроительстве воплощения Сына Божия, II, 25. (перевод и комментарии: А. И. Сидоров). 2. vyd. Москва : Издательство Мартис, 1993. s. 238.

⁵⁴⁷ МАКСИМ ИСПОВЕДНИК. 1993. Творения. Книга I. Главы о богословии и о домостроительстве воплощения Сына Божия, I, 66. (перевод и комментарии: А. И. Сидоров). 2. vyd. Москва : Издательство Мартис, 1993. s. 226.

⁵⁴⁸ Pozri PRUŽINSKÝ, Š. 2004. *Byzantská teológia II. Doktrína*. 1. vyd. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2004. s. 118.

⁵⁴⁹ Sloveso *zmiešal* použité v danej pasáži ctihodným Maximom pre označenie spojenia Božstva a človečenstva v Christovi by nemalo privádzať čitateľa do rozpakov. V danom prípade toto sloveso nemá žiaden heretický nádych, t.j. neznamená „*zmiešanie*“ v duchu Apolinária Laodicejského alebo Eutychia, ktorí učili o „jednej prirodzenosti“ Boha Slova.

bohom prostredníctvom jednoty s Ním.⁵⁵⁰ Týmto múdro rozdelil a rozlíšil veky. Jedny veky k Svojmu stavaniu sa človekom, ďalšie – k stavaniu sa človeka bohom.”⁵⁵¹

ZHRNUTIE DOSIAHNUTÝCH VÝSLEDKOV

Výsledky skúmania danej problematiky môžeme vyjadriť v nasledujúcich tézach:

- Človek v teológii ctihodného Maxima Vyznávača je najvyšším predstaviteľom stvorenia. Je reálnym odzrkadlením Loga vo svete a tým, ktorý by mal zjednotiť Boha a svet.
- Plné uskutočnenie úlohy človeka a ustanovenie jednoty stvoreného a nestvoreného bytia je dané v osobe vteleného Loga, Isusa Christa. Táto téma je jednou z najhlavnejších v teológii ctihodného Maxima.
- Učenie o Logu v teológii ctihodného Maxima opäť dostáva popredné miesto, ale aj správnu dogmatickú podobu v porovnaní s cirkevným učením 2. alebo 3. storočia.
- Výnimočnosť učenia o Logu ctihodného Maxima spočíva v tom, že od samotného počiatku ho podáva v christologických perspektívach s dôrazom na akt vtelenia.
- Učenie o Logu v ponímaní ctihodného Maxima má pre pravoslávnu teológiu nepochybne význam. Táto Maximova doktrína nie je nejakým javom starovekého myslenia či filozofickým názorom, pretože rieši zásadné otázky, ktorým čelí dnešný človek. Ukazuje, že človek a svet nie sú len náhodné kozmické javy alebo následky fyzikálnych procesov, ale produkty láskyplného Boha, ktorý stvoril človeka a svet s jasným cieľom. Každá bytosť je jedinečná a táto jedinečnosť má svoj základ v jednote v Christovi. Navyše ukazuje na veľmi dôležitý aspekt sveta a človeka, ktorý spočíva v tom, že ich život je neustále v pohybe a smeruje k určitému cieľu – Logu.

⁵⁵⁰ V tejto pasáži ctihodný Maxim používa svätotočcovský soteriologický princíp: „Logos sa vtelil, aby sme sa my zbožstili“, s ktorým sa často stretávame napríklad v dielach svätého Atanáza Alexandrijského alebo svätého Gregora Teológa.

⁵⁵¹ МАКСИМ ИСПОВЕДНИК. 1993. Творения. Книга II. Вопросыответы к Фалассию, XXII. Часть 1. Вопросы I – LV. (перевод и комментарии: С. Л. Епифанович, А. И. Сидоров). 2. vyd. Москва : Издательство Мартис, 1993. s. 63.

Zoznam bibliografických odkazov

- Библия. Книги Священного Писания Ветхого и Нового Завета. 1996. (русский перевод: синодальное издание). Москва: Библейские общества, 1996. 1302 s.
- Biblia. Písmo Sväté Starej a Novej zmluvy. 1991. (preklad: komisia Slovenskej evanjelickej cirkvi a. v.). Liptovský Mikuláš: Slovenská biblická spoločnosť, 1991. 1090 s.
- ALEŠ, P. 1995. *Cirkevné dejiny II. Kresťanská Cirkev v období Všeobecných snemov*. 2. vyd. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta UPJŠ v Košiciach, 1995. 238 s. ISBN 80-7097-316-1.
- BALTHASAR, H. U. 2003. *Cosmic Liturgy. The Universe According to Maximus the Confessor*. San Francisco, 2003. 424 s.
- БОЛОТОВ, В. В. 1918. Лекции по истории древней Церкви. Т IV. *История Церкви в период Вселенских соборов. История богословской мысли*. 1. vyd. Петроград : Третья Государственная Типография, 1918. 560 s.
- БРИЛЛИАНТОВ, А. И. 1998. *Влияние восточного богословия на западное в произведениях Иоанна Скота Эригены*. Москва : Издательство Мартис, 1998. 446 s. ISBN 5-7248-0050-0.
- ЕПИФАНОВИЧ, С. Л. 1996. *Преподобный Максим Исповедник и византийское богословие*. 2. vyd. Москва : Издательство Мартис, 1996. 220 s. ISBN 5-7248-0016-0.
- ФЛОРОВСКИЙ, Г. 1998. *Cur Deus Homo? О причине Воплощения*. In *Догмат и история*. Москва : Издательство Свято-Владимирского Братства, 1998. ISBN 5-900249-27-1. s. 151-164.
- ФЛОРОВСКИЙ, Г. В. 1992. *Восточные отцы V-VIII веков*. 2. vyd. Москва : Издательство Паломник, 1992. 260 s. ISBN 5-87468-055-5.
- ГЕРОНИМУС, А. 2004. Современное знание в свете антропологии преподобного Максима Исповедника. In *Православное учение о человеке. Избранные статьи*. Москва-Клин : Синодальная Богословская Комиссия, Издательство Христианская жизнь, 2004. s. 78-99.
- JEŽEK, V. 2005. *Od individualismu k obecenství. Úvod do byzantské teologické antropologie*. 1. vyd. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2005. 194 s. ISBN 80-8068-306-9.

- IVANKA, E. 2003. *Plato christianus*. 1. vyd. (preklad z nemeckého originálu: V. Němec). Praha : ΟΙΚΟΥΜΕΝΗ, 2003. 543 s. ISBN 80-7298-075-0.
- МАКСИМ ИСПОВЈЕДНИК. 2006. Амбигва 7. Тумачење XIV беседе Св. Григорија Богослова. (с грчког превео: И. Мидић). In *ΑΡΧΗ ΚΑΙ ΤΕΛΟΣ*. Аспекти философске и теолошке мисли Максима Исповједника. Никшић : ЛУЧА - часопис за философију и социологију, 2006. XXI-XXII, ISSN 0352-4973. s. 260–281.
- МАКСИМ ИСПОВЈЕДНИК. 2006. Одгобори Таласију I-IV, VIII, XIV, XLVI, LIX, LX. (с грчког превео: А. Баковац). In *ΑΡΧΗ ΚΑΙ ΤΕΛΟΣ*. Аспекти философске и теолошке мисли Максима Исповједника. Никшић : ЛУЧА - часопис за философију и социологију, 2006. XXI-XXII, ISSN 0352-4973. s. 234–260.
- МАКСИМ ИСПОВЕДНИК. 1993. Творения. Книга I. Главы о богословии и о домостроительстве воплощения Сына Божия. (перевод и комментарии: А. И. Сидоров). 2. vyd. Москва : Издательство Мартис, 1993. ISBN 5-7248-0013-6. s. 215–256.
- МАКСИМ ИСПОВЕДНИК. 1993. Творения. Книга I. Главы о любви. (перевод и комментарии: А. И. Сидоров). 2. vyd. Москва : Издательство Мартис, 1993. ISBN 5-7248-0013-6. s. 96–147.
- МАКСИМ ИСПОВЕДНИК. 1993. Творения. Книга I. Мистагогия. (перевод и комментарии: А. И. Сидоров). 2. vyd. Москва : Издательство Мартис, 1993. ISBN 5-7248-0013-6. s. 154–184.
- МАКСИМ ИСПОВЕДНИК. 1993. Творения. Книга II. Вопросыответы к Фаласию. Часть 1. Вопросы I – LV. (перевод и комментарии: С. Л. Епифанович, А. И. Сидоров). 2. vyd. Москва : Издательство Мартис, 1993. 286 s. ISBN 5-7248-0007-1.
- МЕЙЕНДОРФ, И. 2000. *Иисус Христос в Восточном Православном Богословии*. Москва : Издательство Православного Свято-Тихоновского Богословского института, 2000. 318 s. ISBN 5-7429-0135-6.
- MEYENDORFF, J. 1986. Christos ako Slovo – Evanjelium a kultúra. In *Pravoslávny teologický zborník*. Praha : Pravoslávna Cirkev v Československu, 1986. č. XIII, s. 61–75.
- МЕЙЕНДОРФ, И. 2001. *Введение в святоотеческое богословие*. 2. doplnené vyd. Клиф : Фонд Христианская жизнь, 2001. 447 s. ISBN 5-93313-018-4.

- PRUŽINSKÝ, Š. 1998. *Byzantská teológia I. História*. 1. vyd. Prešov: Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 1998. 250 s. ISBN 80-88885-57-4.
- PRUŽINSKÝ, Š. 2004. *Byzantská teológia II. Doktrína*. 1. vyd. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2004. 380 s. ISBN 80-8086-286-0.
- СИДОРОВ, А. И. 1993. Преподобный Максим Исповедник: эпоха, жизнь, творчество. In МАКСИМ ИСПОВЕДНИК. 1993. *Творения преподобного Максима Исповедника. Книга I. Богословские и аскетические трактаты*. (перевод с древнегреческого языка: А. И. Сидоров). 2. vyd. Москва : Издательство Мартис, 1993. ISBN 5-7248-0013-6. s. 7-74.
- ВЕРХОВСКОЙ, С. 1956. *Бог и человек. Учение о Боге и Богопознании в свете Православия*. 1. vyd. Нью-Йорк: Издательство имени Чехова, 1956. 416 s.

LOGOS AND HIS INCARNATION IN THE CONTEXT OF THEOLOGY OF SAINT MAXIM THE CONFESSOR

Vasyľ KUZMYK, lecturer, Orthodox Theological Faculty, University of Presov in Presov, Masarykova 15, 081 01 Presov, Slovakia, kuzmyk@unipo.sk, 00421517726729

Abstract

This article brings theological thinking of the Saint Maximus the Confessor as the one of the most important representatives of Byzantine theology. He outlines his doctrine of the Logos in the Christological perspectives with emphasis on the act of the Incarnation. He pointed to the relationship of the Logos to the world and man, with an emphasis on the dynamism of creation. Article is also talking about Incarnation of the Logos, but the cause of the Incarnation. The Incarnation of the Logos completes the descent of God into the world and creates the possibility of reverse movement for man to the God, and in him for all creation. It is talking about the Incarnation of Logos and its importance for economy of salvation. It is presents the Incarnation of Logos with an emphasis on redemption and salvation of mankind. It shows a very important aspect of the world and man which lies in the fact that their lives are constantly in motion and moving to the certain goal - Logos. Also he affects to the Christian ontology of creation, biblical cosmology, anthropology and soteriology.

Key words

Maxim Confessor, Logos, Christ, Incarnation, God, man, cosmos, salvation.

UPLATNENIE SOCIÁLNEHO PEDAGÓGA V PROSTREDÍ ŠKOLY

Ivana VOJTAŠEKOVÁ

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

V transformačnom období po roku 1989 došlo v SR aj k nárastu sociálno-patologických javov u dospelých, mládeže a detí. Táto skutočnosť vyvoláva spoločenskú potrebu zvýšenia efektívnosti prevencie nielen v rodine, ale aj vo výchovno-vzdelávacích zariadeniach, s dôrazom na zapojenie čo najširšej bázy subjektov. Mnohé zo štátnych subjektov SR vypracovali akčné plány rozvoja so zameraním na danú oblasť. MŠ SR sa zameralo na oblasť rozšírenia a skvalitnenia vzdelávania pedagogických zamestnancov pracujúcich so žiakmi zo znevýhodneného prostredia (osobitne s deťmi z rómskeho prostredia) a zabezpečenie plnenia „*Národného plánu výchovy k ľudským právam*“⁵⁵². Plán je realizovaný organizovaním vzdelávania v podmienkach rezortu školstva. Cieľom je zlepšiť na školách bezpečnosť predchádzaním sociálno-patologických javov a vytvoriť pozitívnu sociálno-emočnú klímu.

Vo všeobecnosti sa konštatuje, že sociálno-patologické javy predstavujú obecné nežiaduce spoločenské javy, tzn. spoločensky nebezpečné, negatívne, sankciované formy deviantneho správania. Faktory ich podmienenosti predstavujú sociálne normy, t. j. určité spôsoby správania, ktoré v sebe zahŕňajú právo, morálku, obyčaje a tradície, estetické, politické a náboženské normy. Javí sa dať do pozornosti, že výskyt sociálno-patologických javov je podmienený disharmóniou týchto prvkov. Príčiny ich vzniku smerujú k biologickým faktorom, t. j. dedičnej či vrodenej predispozícii, vplyvu rasy, poruchám štruktúry osobnosti, extrémnej psychickej záťaži, patologickej štruktúre rodiny, vplyvu médií atď.

Je všeobecne známe, že na školách narastá výskyt záškoláctva, šikanovania, rasovej diskriminácie a pod. Vzniká tak priestor pôsobenia sociálnej pedagogiky (a tým aj sociálneho pedagóga) formou

⁵⁵² *Národný plán výchovy k ľudským právam na roky 2005-2014*. [online]. [2011-15-04]. Dostupné na internete: <<http://www.minedu.sk/index.php?lang=sk&rootId=436>>.

interdisciplinárneho prístupu. Sociálna pedagogika sa vždy zameriavala a zameriava na oblasť preventívnych aktivít. Špecifickú formu pomoci žiakom má v školách poskytovať práve sociálny pedagóg. Základom jeho práce je sociálno-výchovná činnosť so žiakmi v problémových situáciách, resp. v práci so žiakmi z dysfunkčných rodín. Na základe odbornej teoretickej i praktickej pripravenosti nájde uplatnenie i v prevencii sociálno-patologických javov.

NIEKTORÉ POZNATKY O SOCIÁLNO M PRACOVNÍKOVI AKO VÝCHODISKO PRE UPLATNENIE SOCIÁLNEHO PEDAGÓGA V PROSTREDÍ ŠKOLY

Súčasťou života človeka je aj sociálne myslenie. Láskou k blížnemu determinované pôsobenie v oblasti sociálnej služby predstavuje konkrétne formy podpory chudobných, chorých, rodín, seniorov ako aj mnohých iných jednotlivcov či skupín odkázaných na pomoc odborných pracovníkov v oblasti sociálnej práce. Podstatou tohto konania je láska. *„Poskytnutie pomoci svojim blížnym nemá byť len otázkou slušnosti alebo súcitu, ale predovšetkým prejavom lásky k blížnemu – Božiemu obrazu.“*⁵⁵³ Poskytovaním kvalitnej sociálnej služby tým, ktorí ju potrebujú a presadzovanie kresťanských hodnôt je prejavom kresťanskej viery sociálneho pracovníka. Vzorom sociálneho pracovníka je samotný Christos, ktorý rozdával lásku, trpezlivosť, dobrotu, láskavosť a radosť všetkým bez rozdielu. *„Je veľmi dôležité, aby si človek uvedomil, že celé ľudstvo pochádza z ľudského páru, ktorý stvoril Boh. To znamená, že všetci ľudia, nezávisle od rasy, farby, jazyka, či vzdelania sú obdarení tým, že majú Boží pôvod.“*⁵⁵⁴ Hangoni vymedzuje atribúty kresťanského sociálneho pracovníka a uvádza, že sociálny pracovník *„má byť pre klienta sociálnej práce osobnosťou, má mať vysoký morálny kredit, veľké duchovné skúsenosti, ktoré je hodné napodobňovať a taktiež má zoláštny dôraz ukázať na náboženské, duchovné východiská s tým, že ak hriechom človek upadol do nešťastia, tak uvedomenie si svojho poklesu a pokánie sú prvými*

⁵⁵³ GERKA, M. 2007. *Sociálna služba v Cirkvi. Soľ zeme*. 1. vyd. Prešov : Grafotlač, 2007, s. 75.

⁵⁵⁴ ZOZULAK, J. 2010. Človek v centre pozornosti sociálneho pracovníka. In: *Sociálna a duchovná revue. Vedecko-odborný recenzovaný zborník*. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2010, I/2010, č. 2, s. 4.

*predpokladmi a podmienkami úspešného východiska zo situácie.*⁵⁵⁵ Hlavným cieľom pôsobnosti sociálneho pracovníka, vnímajúceho svoju prácu ako poslanie, je pomoc človeku, ktorý je na túto pomoc odkázaný. Podstatou je jeho stotožnenie sa s danou prácou, ktorá od neho vyžaduje profesionálny prístup. Nemenej dôležitou je viera sociálneho pracovníka, ktorá by mala dopĺňať jeho odborné kompetencie v súkromnom aj v pracovnom živote. Zároveň napomáhať k ľudským rozhodnutiam a riešeniam problémov. „Človek sa stáva Božím spolupracovníkom len vtedy, ak koná nie obyčajné skutky, ale skutky viery, ktoré zahŕňajú slová, činy, myšlienky, túžby, želania a všeobecne všetky postoje a činnosti človeka, pre ktorého je otázka viery prvoradá a určujúca“.⁵⁵⁶ Na príkladoch svätých Otcov je možné vidieť nesmiernu oddanosť pre sociálnu službu blížnemu, pričom tá nie je determinovaná ideou zisku, či prestíže. „Vasilij Veľký je jeden z najväčších teológov v celej histórii Cirkvi, svojim vlastným príkladom učil, ako je potrebné postarať sa o trpiacich, čím napodobňoval Christa.“⁵⁵⁷

V snahe vymedzenia profesie vnímame „sociálneho pracovníka ako odborníka (profesionála), ktorý sa zaoberá sociálnou pomocou jednotlivcom, skupine alebo komunite, ktorí sa dočasne alebo trvalo nachádzajú v problémovej situácii vyžadujúcej spoločenskú sociálnu intervenciu. Svojou činnosťou pomáha zlepšovať, resp. saturovať životnú funkčnosť jednotlivca, skupiny alebo komunity tým, že prispieva k mobilizácii zdrojov, ktoré sú k takémuto riešeniu potrebné.“⁵⁵⁸ Prostredníctvom komplexu osobnostných predpokladov, charakterových vlastností a odbornej spôsobilosti vplýva na klientov, je schopný ovplyvniť ich postoje, názory. „Z bežnej experiencie je zrejme, že každý normálny človek dennodenne vedome a slobodne rozhoduje o svojich skutkoch. To predovšetkým znamená, že pozná cieľ ku ktorému smeruje svoju aktivitu a pri usmerňovaní a riadení prihliada na voľajaké jemu známe pravidlá. Napokon to znamená, že keď človek môže riadiť a usmerňovať svoju činnosť, že je vo svojom rozhodovaní slobodný, a preto je za svoje rozhodnutie aj

⁵⁵⁵ HANGONI, T. 2010. Zvyšovanie profesionálnych kompetencií sociálneho pracovníka. In *Sociálna a duchovná revue. Vedecko-odborný recenzovaný zborník*. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta. 2010, I/2010, č. 4, s. 62.

⁵⁵⁶ ŽUPINA, M. 2010. Konanie dobrých skutkov človeka v synergii s Božou blahodafou. In *Sociálna a duchovná revue. Vedecko-odborný recenzovaný zborník*. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta. 2010, I/2010, č. 1, s. 38.

⁵⁵⁷ ZOZULAK, J. 2005. Sociálna práca Vasilija Veľkého. In *Sociálna práca a jej kresťanské dimenzie*. Prešov : Grafotlač. 2005. s. 36.

⁵⁵⁸ TOKÁROVÁ, A. et.al. 2007. *Sociálna práca Kapitoly z dejín, teórie a metodiky sociálnej práce*. 3. vyd. Prešov : Akcent Print, 2007. s. 40.

zodpovedný“.⁵⁵⁹ Hodnotou ľudských skutkov a ich riadením sa zaoberá filozofická disciplína etika (ethos – mrav, zvyk). Jej cieľom je usporiadanie ľudských skutkov tak, aby boli v súlade s potrebami a vnímaním prirodzeného ľudského rozumu. Spolužitie ľudí predpokladá humanné správanie, preto hovoriť o etike predstavuje možnosť hovoriť o živote ľudí. Filozofická etika sa zaoberá mnohými podobnými otázkami, ktorými sa zaoberá aj kresťanská teológia. „Filozofi aj teológovia pri definovaní etiky prezentujú závery, ktoré sú si veľmi blízke“.⁵⁶⁰ Župina uvádza, že „etický poriadok existujúci vo svete vyjadruje vôľu osobného Boha, ktorý je Stvoriteľom sveta i tým, ktorý sa o neho stará. Etický život potom nie je ničím iným, ako prispôsobovaním sa Božej vôli.“⁵⁶¹

V prípade stanovenia pravidiel správania v jednotlivých profesiách hovoríme o etickom kódexe. „Profesijný etický kódex predstavuje normatívny systém, ktorý sa vyznačuje vnútornou koordinovanosťou a presnou štruktúrou. Cieľom etického kódexu je stanoviť a podporovať základné zásady a pravidla správania sa zamestnanca pri výkone povolania a tak vytvárať základ pre budovanie dôvery.“⁵⁶² Dňa 31. mája 2007 Valným zhromaždením Asociácie sociálnych pracovníkov na Slovensku bol prijatý „Etický kódex sociálnych pracovníkov Slovenskej republiky“ inšpirovaný Medzinárodnou federáciou sociálnych pracovníkov (IFSW – International Federation of Social Workers), ktorá v roku 1992 predložila ako prvá Deklaráciu etických princípov sociálnej práce. Preambula kódexu sociálnych pracovníkov pojednáva o sociálnej práci neopomínajúc medzinárodne uznávané normy, ktorými sa pri svojej práci riadia sociálni pracovníci. Zahŕňa funkcie a poslanie tejto profesie s akcentom na napĺňanie potrieb jednotlivcov a skupín v národnom i medzinárodnom meradle.⁵⁶³

⁵⁵⁹ ROHÁČ, J. – DANCÁK, P. 2009. *Kapitoly o práve a etike*. 1. vyd. Prešov : Tlačiareň svidnická, 2009. s. 59.

⁵⁶⁰ ŽUPINA, M. 2003. *Kresťanská etika a jej miesto v systematickej teológii* 1. 1. vyd. Prešov : Grafotlač. 2003, s. 25

⁵⁶¹ ŽUPINA, M. 2003. *Kresťanská etika a jej miesto v systematickej teológii* 1. 1. vyd. Prešov : Grafotlač.s. 13.

⁵⁶² ROHÁČ, J. – DANCÁK, P. 2009. *Kapitoly o práve a etike*. 1. vyd. Prešov : Tlačiareň svidnická, 2009. s. 103.

⁵⁶³ *Code of Ethics of the National Association of Social Workers*. [online]. [2011-25-03]. Dostupné na internete: <<http://www.socialworkers.org/pubs/code/code.asp>>.

KVALIFIKAČNÉ PREDPOKLADY A ĎALŠIE VZDELÁVANIE SOCIÁLNYCH PRACOVNÍKOV V INTENCIÁCH ZÁKONA NR SR Č. 448/2008 Z.Z. O SOCIÁLNYCH SLUŽBÁCH⁵⁶⁴

Zákon NR SR č. 448/2008 Z.z. o sociálnych službách „*upravuje právne vzťahy pri poskytovaní sociálnych služieb, financovanie sociálnych služieb a dohľad nad poskytovaním sociálnych služieb.*“⁵⁶⁵

Podľa § 84 ods. 7 spomínaného zákona sociálny pracovník je „*FO, ktorá získala vysokoškolské vzdelanie v študijnom odbore sociálna práca v prvom stupni, druhom stupni alebo má uznaný doklad o takomto vysokoškolskom vzdelaní vydaná zahraničnou vysokou školou.*“ Podľa už spomínaného zákona k úlohám sociálneho pracovníka patria:

- a) Základné sociálne poradenstvo a pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov
- b) Špecializované sociálne poradenstvo
- c) Špecializované sociálne poradenstvo pre fyzickú osobu s ťažkým zdravotným postihnutím
- d) Supervízia
- e) Opatrovateľská služba
- f) Tlmočnícka služba
- g) Pomoc pri výkone opatrovníckych práv a povinností
- h) Vychovávateľ a ďalší pedagogický zamestnanec v zariadení musí spĺňať kvalifikačné predpoklady podľa osobitného predpisu.
- i) Činnosť pracovnej terapie
- j) Koordináciu výkonu poskytovania sociálnej rehabilitačnej činnosti.⁵⁶⁶

V tomto kontexte javí sa potreba prezentovať kvalifikačné predpoklady v intenciách požiadaviek zákonodarcu v súčasnej platnej úprave. Podľa uvádzaného zákona vykonáva činnosť sociálnych služieb fyzická osoba, ktorá je :

⁵⁶⁴ Úplné znenie Zákon o sociálnych službách č. 448/2008 Z.z. a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.

⁵⁶⁵ Tamže, § 1.

⁵⁶⁶ Zákon o sociálnych službách č. 448/2008 Z.z. a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov. § 84, ods. 4-15.

a) spôsobilá na právne úkony v plnom rozsahu a
b) odborne spôsobilá na výkon týchto činností. Vyššie odborné vzdelanie získava fyzická osoba absolvovaním vzdelávacieho programu akreditovaného podľa osobitného predpisu⁵⁶⁷ v študijných odboroch zameraných na

- a) sociálnu prácu,
- b) sociálnu pedagogiku,
- c) špeciálnu pedagogiku,
- d) liečebnú pedagogiku,
- e) andragogiku,
- f) sociálnu a humanitnú prácu,
- g) sociálno-právnu činnosť a
- h) charitatívno misijnú činnosť.

Vysokoškolské vzdelanie je akceptované vtedy, ak je získané štúdiom v bakalárskom študijnom programe alebo v magisterskom študijnom programe zameranom na

- a) sociálnu prácu,
- b) sociálnu pedagogiku,
- c) špeciálnu pedagogiku,
- d) liečebnú pedagogiku,
- e) psychológiu

akreditovanom podľa osobitného predpisu⁵⁶⁸ alebo uznaný doklad o takom vysokoškolskom vzdelávaní vydaný zahraničnou školou.

Zákonodarca upravil, že ďalšie vzdelávanie na účely zákona č. 448/2008 Z.z. je „prehlbovanie kvalifikácie odborných zamestnancov.“ Cieľom ďalšieho vzdelávania je predbežné udržiavanie, zdokonaľovanie a dopĺňanie požadovaných vedomostí a schopností potrebných na vykonávanie pracovných činností v oblasti sociálnych služieb.⁵⁶⁹ Ďalšie vzdelávanie zamestnancov vykonávajúcich pracovné činnosti v oblasti sociálnych služieb sa môže vykonávať:

⁵⁶⁷ Pozri Zákon NR SR č. 254/2008 Z.z. o výchove a vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

⁵⁶⁸ Pozri Zákon NR SR č. 131/2002 Z.z. o vysokých školách v znení neskorších predpisov.

⁵⁶⁹ Pri uznávaní odbornej kvalifikácie alebo inej spôsobilosti štátnych príslušníkov štátov Európskeho hospodárskeho priestoru sa postupuje podľa osobitných predpisov, t.j. Zákon č. 477/2002 Z.z. o uznávaní odborných kvalifikácií a o doplnení zákona NR SR č. 145/1995 Z.z. O správnych poplatkoch v znení neskorších predpisov.

- a) ako špecializované vzdelávanie zabezpečované strednými školami alebo vysokými školami nadväzujúcimi na získanú kvalifikáciu,
- b) účasť na akreditovaných kurzoch,
- c) účasť na školiacich akciách v sociálnej oblasti,
- d) účasť na sociálno-psychologických výcvikoch alebo
- d) pravidelná lekárska činnosť alebo publikačná činnosť.⁵⁷⁰

SOCIÁLNY PEDAGÓG A JEHO ÚLOHY PODĽA ZÁKONA NR SR Č. 317/2009 Z.Z. O PEDAGOGICKÝCH ZAMESTNANCOCH A ODBORNÝCH PRACOVNÍKOCH

Vychádzajúc z obsahu predchádzajúcej časti predmetnej práce boli sme motivovaní spracovať pozíciu sociálneho pedagóga vrátane jeho úloh podľa inej právnej úpravy, konkrétne zákona NR SR č. 317/2009 Z.z. o pedagogických zamestnancoch a odborných pracovníkoch. Úvodom tejto časti žiada sa naznačiť niektoré tendencie školskej sociálnej práce z histórie. Sociálna práca ako taká zaznamenala v poslednom desaťročí výrazný posun v pred, čím reaguje na výzvy a požiadavky doby. Jedná sa o jej kvalitatívny a kvantitatívny rozvoj. Tak nachádza sociálna práca svoje uplatnenie v rôznych oblastiach rezortov, o.i aj v zariadení školy.⁵⁷¹

ÚLOHY SOCIÁLNEHO PEDAGÓGA Z HISTORICKÉHO HĽADISKA

Prvé formy súčasnej školskej sociálnej práce siahajú do prelomu 19. a 20. storočia, oblasti Veľkej Británie a USA. Školská sociálna práca sa v nich rozvíja približne od rokov 1906-1907, kedy v mestách Boston, Hartford a New York City začali v školách pracovať prví sociálni pracovníci.⁵⁷² Školská sociálna práca sa vo svojich začiatkoch zameriavala prevažne na pomoc deťom zo sociálne slabých rodín. V prvom rade podporovala školskú dochádzku a neskôr

⁵⁷⁰ Zákon č. 448/2008 Z.z. o sociálnych službách, § 84, ods. 21.

⁵⁷¹ V súčasnosti je tento model sociálnej práce využívaný napr. v Argentíne, Austrálii, Kanade, Estónsku, Fínsku, Nemecku, Ghane, Hong Kongu, Maarsku, Japonsku, Korei, Macedónsku, Mongolsku, Saudskej Arábii, Singapore, Sri Lanke, Švédsku, Thajsku, Spojených Arabských Emirátach, Veľkej Británii a USA.

⁵⁷² Pozri SKIDMORE, R. A. – THACKERAY, M. J. - FARLEY, O. W. 1996. *Introduction to Social Work*. New Jersey : Gita Offset Printers, 1996. s. 168.

rozšírila svoju pôsobnosť na oblasť prevencie sociálnych problémov na školách. Konkrétne formy pomoci predstavovali činnosti súvisiace so zabezpečením finančných prostriedkov súvisiacich so školskou dochádzkou. Úlohou sociálnych pedagógov bolo vytvoriť spoluprácu medzi domovom, školou a komunitou. Základnou pracovnou metódou sociálnych pedagógov bola prípadová práca. Od roku 1919 sa školskí sociálni pracovníci organizujú v samostatnej asociácii.⁵⁷³ V rovnakom období sa začínajú objavovať prvé zmienky (aj štúdie) o význame, poslaní a úlohách sociálnych pedagógov.⁵⁷⁴ Od 30-tych rokov sa rozvíjalo školské poradenstvo; od 60-tych rokov sa školskí sociálni pracovníci angažovali okrem oblasti školstva aj v oblasti zdravotníctva, kultúry, vnútra, obrany, spravodlivosti. Po určitom útlme rozvoja v 70-tych rokoch, od 80-tych rokov až po súčasnosť zaznamenáva školská sociálna práca opäť rozmach. Z uvedeného náčrtu v komparácii s dejinami slovenskej sociálnej práce je zrejmá odlišnosť. V slovenskej odbornej literatúre z oblasti sociálnej práce takmer absentuje problematika školskej sociálnej práce, napriek rozsiahlym spoločenským procesom a javom, ktoré mali dosah aj na školské prostredie.⁵⁷⁵

ČINNOSŤ SOCIÁLNEHO PEDAGÓGA

Činnosť sociálneho pedagóga je v súčasnosti, rovnako ako v histórii, zameraná na detí a mládež. Pozitívne možno hodnotiť prijatie zákona o výchove a vzdelávaní⁵⁷⁶ z 22. mája 2008. Paragraf 19 spomínaného zákona vymedzuje „*Kategórie odborných zamestnancov*“, kde patria :

- a) psychológ, školský psychológ,

⁵⁷³ School Social Work Association of America. [online]. [cit. 2011-15-4]. Dostupné na: <<https://www.sswaa.org/>>. School Social Work Association of America sa venuje propagácii školskej sociálnej práce, profesionálnemu rozvoju školských sociálnych pracovníkov; podpore pozitívneho prístupu k vzdelávaniu zo strany študentov a ich rodín.

⁵⁷⁴ RICHMOND, M. E. 1922. *What is Social Case work. An introductory description*. [online]. New York : Russell Sage Foundation, 1922. [2011-20-03]. Dostupné na internete: <<http://www.steyaert.org/canonpdfs/1922,%20Richmond,%20what%20is%20social%20casework.pdf>>.

⁵⁷⁵ Pozri MATULAYOVÁ, T. 2008. Možnosti rozvoja školskej sociálnej práce na Slovensku. In *Školská sociálna práca. Zborník príspevkov z konferencie s medzinárodnou účasťou*. Trnava : Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce, 2008. s. 93-103.

⁵⁷⁶ Zákon NR SR č. 245/2008 o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

- b) školský logopéd,
- c) špeciálny pedagóg, školský špeciálny pedagóg, terénny špeciálny pedagóg,
- d) liečebný pedagóg,
- e) sociálny pedagóg.

Podľa zákona NR SR č. 317/2009 Z.z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch sociálny pedagóg „vykonáva odborné činnosti v rámci prevencie, intervencie a poskytovania poradenstva najmä pre deti a žiakov ohrozených sociálno-patologickými javmi, zo sociálne znevýhodneného prostredia, drogovu závislých alebo inak znevýhodnených deťom a žiakom, ich zákonných zástupcov a pedagogických zamestnancov škôl a školských zariadení. Sociálny pedagóg plní úlohy sociálnej výchovy, podpory prosociálneho, etického správania, sociálnopedagogickej diagnostiky prostredia a vzťahov, sociálnopedagogického poradenstva, prevencie sociálnopatologických javov a reedukácie správania. Vykonáva expertíznu činnosť a osvetovú činnosť.“⁵⁷⁷

Sociálny pedagóg je odborným zamestnancom školy, ktorého cieľom práce je dosiahnuť zníženie alebo úplnú elimináciu negatívnych prejavov v správaní žiakov na škole. Tiež pomáha pri začleňovaní žiakov s poruchami správania do bežných tried a podporuje vytváranie pozitívnej sociálno-emocionálnej klímy medzi žiakmi, učiteľmi a rodičmi. Sociálny pedagóg je teda relevantná pomoc v žiaka priamo v prostredí školy. Je jeho diagnostik a v rámci svojich kompetencií aj terapeut a vychovávateľ. Nemožno opomenúť aj úlohu sociálneho pedagóga ako mediатора medzi rodičmi dieťaťa a inými odborníkmi (napr. psychológ, sociálni pracovníci v oblasti kurately atď.). Sociálny pedagóg rieši mnohé problémy - výchovné ťažkosti, nevhodné správanie v triede, emocionálne a sociálne problémy žiakov, delikvenciu. Z uvedeného možno konštatovať, že ide o nový fenomén sociálneho pedagóga, ktorý zapadá do priestoru sociálnej práce a preto javí sa potreba rozšíriť jeho pôsobnosť na viacerých základných a stredných školách, pravda pri efektívnej koordinácii jeho činnosti s Úradom práce, sociálnych vecí a rodiny.

PREVENCIA SOCIÁLNOPATOLOGICKÝCH JAVOV NA ŠKOLÁCH

⁵⁷⁷ Pozri Zákon NR SR č. 317/2009 Z.z. O pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov, § 24.

V nadväznosti na predchádzajúci text tejto práce nemožno opomenúť ani problematiku prevencie kriminality a iných patologických javov. Konkrétne ide o to, že 1. januára 2009 nadobudol účinnosť nový zákon č. 583/2008 Z.z. o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti, ktorý vymedzuje organizáciu a pôsobnosť orgánov verejnej moci v oblasti prevencie kriminality. Sociálny pracovník je o.i. predovšetkým realizátorom prevencie vzniku a výskytu sociálno-patologických javov.

Prevencia je najdôležitejšou a najsprávnejšou cestou predchádzania vzniku a rozvoju mnohých sociálno-patologických. Na účely spomínaného zákona sa prevenciou rozumie *„cieľavedomé, plánovité, koordinované a komplexné pôsobenie na príčiny a podmienky, ktoré vyvolávajú alebo umožňujú kriminalitu a inú protispoločenskú činnosť, s cieľom ich predchádzania, potláčania a zamedzovania; to sa vzťahuje aj na prevenciu inej protispoločenskej činnosti“*.⁵⁷⁸ Ide teda o činnosť najúčinniejšieho predchádzania. Prevenciou je teda forma individuálnej participácie v procese eliminácie sociálno-patologických javov. Prvoradá je výchova detí a mládeže k zdravému životnému štýlu, k osvojeniu pozitívneho sociálneho správania sa a rozvoju osobnosti. Záškoláctvo, šikanovanie, zneužívanie alkoholu a drog, vandalizmus ako aj iné formy nežiaduceho správania sú častokrát dôsledkom neschopnosti vyrovnáť sa s osobnými problémami, požiadavkami sociálneho prostredia, školskými problémami, náročnými životnými situáciami a pod. Odborníci participujúci na tomto procese v prvom rade musia pamätať na práva detí. 30. septembra 1990 podpísala ČSFR Dohovor o právach dieťaťa. Aj po rozdelení ČSFR, 1. januára 1993, Slovenská republika už ako samostatný štát prevzala práva a povinnosti z tohto Dohovoru. Základné ľudské práva sú zakotvené v Ústave Slovenskej republiky v Hlave č. 2, podľa ktorej sú neodňateľné, nescudziteľné, nepremlčateľné a nezrušiteľné.⁵⁷⁹ Z práv a povinností dieťaťa by mali vychádzať prvotné princípy pre výchovu. Výchovu v zmysle morálky a zákonnej povinnosti chápeme ako snahu ovplyvňovať deti a mladých tak, aby sa stali morálne a duchovne, spoločensky a profesionálne, telesne i duševne zdatnými. Existujúca platná právna úprava preto zabezpečuje dieťaťu ochranu pred ohrozením a zanedbávaním. V rámci dôslednej a aktívnej ochrany detí

⁵⁷⁸ Zákon NR SR č. 583/2008 Z.z. o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov, § 3.

⁵⁷⁹ Pozri Ústava SR č. 92/1992 Zb.

pred negatívnymi spoločenskými javmi nemožno preto zabúdať predovšetkým na realizáciu ich práv podľa Dohovoru o právach dieťaťa.⁵⁸⁰

Do prevencie realizovanej v podmienkach školy sa zapájajú školské prostredie, rodinné prostredie, poradenské zariadenia, organizácie voľno časových aktivít. Realizácia prevencie sociálno-patologických javov v školách je v prevažnej miere realizovaná pedagógom s pedagogickou praxou v rozsahu 5-20 rokov. Ide o koordinátora prevencie sociálno-patologických javov, ktorému je funkcia určená zo strany vedenia školy. Potrebne je, aby prevenciu vykonával odborník pripravený v otázkach prevencie využívajúci účinné stratégie na dosiahnutie preventívnej práce. Tu sa otvára ideálny priestor pre funkciu sociálneho pedagóga. Prostredníctvom vhodne zvolených metód zameraných na prevenciu sociálno-patologických javov tak vystupuje ako koordinátor prevencie, komunikačný prvok s pedagógmi, rodičmi žiakov a poradenskými zariadeniami. V prípade nevyhnutnosti je kompetentný adekvátne zasiahnuť. Súčasní učitelia sa vo svojej každodennej praxi musia vyrovnávať okrem tzv. tradičných problémov detí (vývojové poruchy, neurotické problémy, agresivita, poruchy učenia) aj so stále vzrastajúcim počtom tzv. neštandardných pedagogických situácií.⁵⁸¹ Sociálny pedagóg v zariadení školy by mal teda vykonávať prácu, ktorá by mala mať funkciu preventívnu, korektívnu i kompenzujúcu pre tie prípady a subjekty, žiakov i učiteľov, ktoré hľadajú oporu v situáciách, na ktoré nie sú pripravené a nevedia, ako sa zachovať, najmä v javoch, ktoré sa vyskytujú v škole a vo vzťahu so školou. Sociálny pedagóg musí byť flexibilný, kreatívny a schopný demonštrovať kompetencie v celom rade oblastí. Preto nevyhnutnou súčasťou práce sociálneho pedagóga je aj projektová činnosť a spolupráca s médiami. Uvedené úlohy a kompetencie školského sociálneho pracovníka sú jednoznačne odlišné od úloh pedagóga, asistenta pedagóga či psychológa školy. Možnosť zváženia možnosti vytvoriť funkciu školského sociálneho

⁵⁸⁰ Rovnako ombudsman koná v záujme iných, pomáha iným ľuďom chrániť ich práva a slobody v konaní pred úradmi. Detský ombudsman koná pre všetky deti a mladých ľudí, ktorí sa chcú dozvedieť viac o svojich právach, o tom, ako si ich môžu uplatňovať a chrániť. poskytnúť informácie o problémoch, s ktorými sa denno-denne stretávajú, ale aj o možnostiach ich riešenia.

⁵⁸¹ Jedná sa napríklad o protesty a nedisciplinovanosť, žiacke žarty a recesia, spory medzi žiakmi, zvláštne vzťahy medzi učiteľmi a žiakmi a pod.

pracovníka preto zmenil aj „Milénium – Národný program výchovy a vzdelávania v Slovenskej republike na najbližších 15 až 20 rokov.“⁵⁸²

Na základe uvedeného je možné vymedziť úlohy sociálneho pedagóga na školách (v procese prevencie a eliminácie sociálno-patologických javov), ku ktorým zaraďujeme:

- včasná diagnostika ohrozenia žiaka,
- sociálne poradenstvo s cieľom odporučiť poskytnutie odborných poradenských služieb špecializovanými inštitúciami rodičom a žiakom,
 - spoluprácu s vybranými inštitúciami,
 - práca s rodičmi žiakov,
 - podpora detí so špeciálnymi potrebami (talentované, handicapované),
 - pomoc pri integrácii dieťaťa do školy,
 - realizácia preventívnych voľno časových programov a aktivít,
 - duchovná podpora žiakov,
 - sociálno-právna ochrana detí,
 - spoločné hodiny s pedagógom - triednické hodiny, hodiny etiky, náboženstva, občianskej výchovy,
 - diskusné činnosti,
 - účasť na pedagogických poradách, informovanie pedagógov,
 - zvyšovanie odbornej spôsobilosti pre daný druh sociálnej práce,
 - prispôbenie odborných metód intervencie odlišnostiam, návykom, spôsobilostiam, mysleniu žiakov,
 - využívanie a podpora prirodzene prejaveneho záujmu žiakov,
 - objasňovanie spoločenských noriem, nácvik zručností u žiakov,
 - organizovanie aktivít za účasti žiakov, rodičov a učiteľov pričom pútavou formou akcentovať význam vzdelania, potrebu starostlivosti o zdravie, hodnotu prosocialneho správania,
 - zváženie možností uplatnenia pozitívnej diskriminácie s cieľom motivácie žiakov,
 - podpora informovanosti odborných pracovníkov v systéme výchovy.

⁵⁸² Milénium – Národný program výchovy a vzdelávania v Slovenskej republike na najbližších 15 až 20 rokov. [online]. [2011-04-04]. Dostupné na internete: <http://www.obcianskeoko.sk/vdiskusie/skolstvo/milenium_newsletter.pdf>.

ZÁVER

Sociálno-patologické javy predstavujú spoločensky nežiaduce správanie, ktoré nie je v súlade s požadovanými a očakávanými formami správania. Je to široké spektrum javov hraničiacich s kriminalitou. Ciele a metódy preventívnej sociálnej práce sú v mnohých bodoch identické s filozofiou prevencie kriminality, t.j. predchádzanie nežiaducich a negatívnych javov, ktoré by mohli narušiť harmonický vývin jedinca. Efektívna prevencia môže tak predstavovať celkové zvyšovanie kultúrnej a hodnotovej úrovne spoločnosti. Preventívna je najefektívnejšou formou riešenia sociálnych problémov, preto je jej venovaná v SR patričná pozornosť.

Súčasný systém psychologickkej, poradenskej a špeciálno-výchovnej starostlivosti by mal v prvom rade dostatočne využívať preventívny princíp včasnej a dôslednej intervencie. Sociálny pracovník sa vo svojom procese zameriava predovšetkým na plnenie úloh v oblasti prevencie a riešenia sociálno-patologických javov. Uplatnenie sociálneho pedagóga v zariadení školy by mohlo predstavovať odbremenenie pedagógov z procesu prevencie. Svojimi aktivitami pôsobí na pedagógov, žiakov ale aj na ich zákonných zástupcov. Predstavuje možnosť ako odborne zabezpečiť prevenciu priamo v prostredí školy. Zároveň medzi dôležité úlohy školského sociálneho pracovníka (sociálneho pedagóga) patrí práve zabezpečenie kvalitnej spolupráce školy a rodiny, pretože bez tejto spolupráce nie je reálna realizácia efektívnej prevencie.

Sociálny pedagóg je odborným zamestnancom školy. Pomáha nielen pri eliminácii negatívnych prejavov v správaní žiakov, ale aj v procese začleňovania žiakov do prostredia školy a postupným vytváraním pozitívnej klímy v tomto prostredí. Individuálnym či skupinovým prístupom rieši mnohé problémy súvisiace s výchovnými ťažkosťami a sociálnymi problémami detí. Práca sociálneho pedagóga je v záujme a v prospech žiaka, a tým aj v prospech spoločnosti.

Zoznam bibliografických odkazov

- BIBLIA. 1979. *Písmo Svätej Starej a Novej Zmluvy*. Liptovský Mikuláš, 1979. ISBN 0 564 03222 0.
- Code of Ethics of the National Association of Social Workers*. [online]. [2011-25-03]. Dostupné na internete: <<http://www.socialworkers.org/pubs/code/code.asp>>.
- GERKA, M. 2007. *Sociálna služba v Cirkvi. Soľ zeme*. 1. vyd. Prešov : Grafotlač, 2007. 75 s. ISBN 978-80-8068-639-0.
- HANGONI, T. 2010. Zvyšovanie profesionálnych kompetencií sociálneho pracovníka. In *Sociálna a duchovná revue. Vedecko-odborný recenzovaný zborník*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2010, roč. I, č. 4. s. 55–65. ISSN 1338-290X.
- MATULAYOVÁ, T. 2008. Možnosti rozvoja školskej sociálnej práce na Slovensku. In *Školská sociálna práca. Zborník príspevkov z konferencie s medzinárodnou účasťou*. Trnava : Trnavská univerzita v Trnave, Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce, 2008. s. 93–103. ISBN 978-80-8082-246-0.
- Milénium – Národný program výchovy a vzdelávania v Slovenskej republike na najbližších 15 až 20 rokov*. [online]. [2011-04-04]. Dostupné na internete: <http://www.obcianskeoko.sk/vdiskusie/skolstvo/milenium_ewsletter.pdf>.
- Národný plán výchovy k ľudským právam na roky 2005-2014*. [online]. [2011-15-04]. Dostupné na internete: <<http://www.minedu.sk/index.php?lang=sk&rootId=436>>.
- RICHMOND, M. E. 1922. *What is Social Case work. An introductory description*. [online]. New York : Russell Sage Foundation, 1922. [2011-20-03]. Dostupné na internete: <<http://www.steyaert.org/canonpdfs/1922,%20Richmond,%20what%20is%20social%20casework.pdf>>.
- ROHÁČ, J. – DANCÁK, P. 2009. *Kapitoly o práve a etike*. Prešov : Tlačiareň svidnícka, 2009. s. 59–103. ISBN 978-80-89271-73-3.
- School Social Work Association of America*. [online]. [2011-15-4]. Dostupné na internete: <<https://www.sswaa.org/>>.
- SKIDMORE, R. A. – THACKERAY, M. J. - FARLEY, O. W. 1996. *Itroduction to Social Work*. New Jersey : Gita Offset Printers , 1996. 168 s. ISBN 978-81-266-5040-8.

- TOKÁROVÁ, A. et.al. 2007. *Sociálna práca. Kapitoly z dejín, teórie a metodiky sociálnej práce*. 3. vyd. Prešov : Akcent Print, 2007. 40 s. ISBN 978-80-969419-8-8.
- Ústava SR č. 92/1992 Zb.
- Zákon NR SR č. 131/2002 Z.z. o vysokých školách v znení neskorších predpisov.
- Zákon NR SR č. 254/2008 Z.z o výchove a vzdelávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- Zákon NR SR č. 317/2009 Z.z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- Zákon NR SR č. 448/2008 Z.z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.
- Zákon NR SR č. 583/2008 Z.z. o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- ZOZULAK, J. 2005. Sociálna práca Vasilija Veľkého. In *Sociálna práca a jej kresťanské dimenzie*. Prešov : Grafotlač, 2005. 33-40 s. ISBN 80-8068-357-3.
- ZOZULAK, J. 2010. Človek v centre pozornosti sociálneho pracovníka. In *Sociálna a duchovná revue. Vedecko-odborný recenzovaný zborník*. , Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2010, roč. I, č. 2. s. 3–12. ISBN 978-80-555-0180-2.
- ŽUPINA, M. 2003. *Kresťanská etika a jej miesto v systematickej teológii* 1. 1. vyd. Prešov : Grafotlač, 2003. ISBN 80-8068-237-2.
- ŽUPINA, M. 2010 Konanie dobrých skutkov človeka v synergii s Božou blahodaťou. In *Sociálna a duchovná revue. Vedecko-odborný recenzovaný zborník*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, roč. I., č. 1. PU v Prešove, s. 37–44. ISBN 978-80-555-0156-7.

APPLICATION OF THE SOCIAL EDUCATORS IN THE SCHOOL ENVIRONMENT

Ivana VOJTÁŠEKOVÁ, doctorand, Orthodox Theological Faculty, University of Presov. Masarykova 15, 080 01 Presov, Slovakia, vojtasekova@gmail.com, 00421517724729

Abstract

The paper highlighted the role and functions of social educator in a school environment. It is importance in the process of preventing and solving socio-pathological phenomenon. Education and training of students is a prerequisite for the successful progress of schools and society. The social educator is a functional article prevention and resolution of socio - pathological phenomenon in school and outside of this area.

Key words

Social worker, school, prevention, socio-pathological phenomenon, social educator, student, social environment, family

PARTIKULÁRNA ANALÝZA PROBLEMATICKY VNÍMANÝCH ZLOŽIEK PROJEKTOVÉHO CYKLU V SOCIÁLNYCH A CHARITATÍVNYCH OBLASTIACH⁵⁸³

Bohuslav KUZYŠIN

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

ÚVODNÁ EXPLANÁCIA

Projektovanie vymedzujeme ako navrhovanie a plánovanie. Ako posunutie v predstavách, resp. ako predpoveď na základe známych údajov.⁵⁸⁴ Projektovanie pozostáva zo súboru zložitých úloh a aktivít, pričom tieto aktivity majú rôzne priority a určené časové termíny. Je realizované s obmedzenými zdrojmi, má mať inovatívny – originálny charakter a vyžaduje si spoluprácu rôznych odborníkov.⁵⁸⁵ Projektovanie sa stáva sociálnym v prípade, že je orientované na špecifické ciele, cieľové skupiny. Definujeme ho ako časovo a prostriedkami vymedzený komplexný proces identifikácie, formulácie, implementácie a hodnotenia spoločensky prospešných aktivít zameraných na riešenie vymedzeného sociálneho problému. Nesprávne sa zužuje len na aktivity financované prostredníctvom grantu, resp. len na prípravu žiadosti o jeho poskytnutie.⁵⁸⁶ Sociálne projektovanie sa v súčasnosti zaraďuje medzi kľúčové kompetencie profesionálov v sociálnych a charitatívnych oblastiach. Predstavuje jeden z najefektívnejších nástrojov riešenia sociálnych problémov.⁵⁸⁷ Preto je nevyhnutné tejto problematike venovať zvýšenú pozornosť.

⁵⁸³ Tento článok je jedným z výsledkov riešenia vedeckovýskumného projektu VGA 2/2010 Projektovanie v sociálnych oblastiach a Cirkvi.

⁵⁸⁴ Pozri POSTER, K. – APPLEGARTH, M. 2006. *Projektový managment*. 1. vyd. Praha : Portal, 2006. s. 10.

⁵⁸⁵ Pozri SABOL, T. – MACEJ, P. 2001. *Projektový manažment*. 1. vyd. Košice : Technická univerzita v Košiciach, 2001. s. 15.

⁵⁸⁶ Pozri REPKOVÁ, R. 2008. *Sociálne programovanie a projektovanie (nielen) v sociálnej práci*. 1. vyd. Bratislava : Epos, 2008. s. 43–44.

⁵⁸⁷ Pozri BROZMANOVÁ GREGOROVÁ, A. 2006. *Tvorba a manažment projektov v sociálnej práci*. 1. vyd. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, 2006. s. 71.

CIEĽ A METODOLÓGIA PRIESKUMU

Cieľ prieskumu definujeme ako *identifikáciu fázy projektového životného cyklu, ktorá predstavuje pre sociálne subjekty najzložitejšiu časť sociálneho projektovania*.

Táto skutočnosť umožňuje zabezpečiť efektívnu spätnú väzbu pre donorov a iniciátorov sociálnych projektov. Realizované skúmanie posúvame do roviny prieskumu, resp. orientačného výskumu.⁵⁸⁸

Metodológia realizovaného skúmania bola podriadená stanovenému cieľu. Vzhľadom na jeho konštrukciu určujeme prieskum ako diagnostický – vymedzujúci stav a vlastnosti definovaných objektov.⁵⁸⁹ Základným prvkom generovania dát bola anketová (diagnostická) sondáž určená úzkej skupine špecialistov. Anonymný anketový dotazník bol konštruovaný podľa všeobecne záväzných pravidiel.⁵⁹⁰ Tejto metodologickej technike bol taktiež podriadený výber prvkov do prieskumnej vzorky. Respondenti sa zúčastnili realizovaného skúmania na základe vlastného uváženia – dobrovoľne.⁵⁹¹ Oslovenie respondentov prebiehalo v mesiacoch október a november v roku 2010.

Ako testy overujúce štatistickú významnosť (či boli získané početnosti v sociálnej realite rozdielne od teoretických, ktoré zodpovedajú nulovej hypotéze), sme použili test dobrej zhody chí-kvadrát.⁵⁹² Hladinu významnosti sme v tomto prípade zvolili na 0,05 ($\alpha = 0,05$). Na zovšeobecnenie získaných výsledkov sme použili interval spoľahlivosti pre relatívnu početnosť alternatívneho znaku.⁵⁹³ Konfidenčný interval bol zvolený na 95% ($1 - \alpha = 0,95$).

CHARAKTERISTIKA VÝBEROVÉHO SÚBORU

Výberový súbor spočíval v 60 inštitúciách pôsobiacich v sociálnych a charitatívnych oblastiach. Informácie sme získavali od sociálnych

⁵⁸⁸ Pozri KERLINGER, F. N. 1972. *Základy výskumu chováni. Pedagogický a psychologický výzkum*. Praha : Academia, 1972. s. 387–402.

⁵⁸⁹ Pozri JUSZCZYK, S. 2003. *Metodológia empirických výskumov v spoločenských vedách*. 1. vyd. Bratislava : Iris, 2003. s. 20–21.

⁵⁹⁰ Pozri JUSZCZYK, S. 2003. *Metodológia empirických výskumov v spoločenských vedách*. 1. vyd. Bratislava : Iris, 2003. s. 58–61.

⁵⁹¹ Pozri CHRASKA, M. 2007. *Metódy pedagogického výskumu*. 1. vyd. Praha : Grada, 2007. s. 22.

⁵⁹² Pozri CHRASKA, M. 2007. *Metódy pedagogického výskumu*. 1. vyd. Praha : Grada, 2007. s. 73–76.

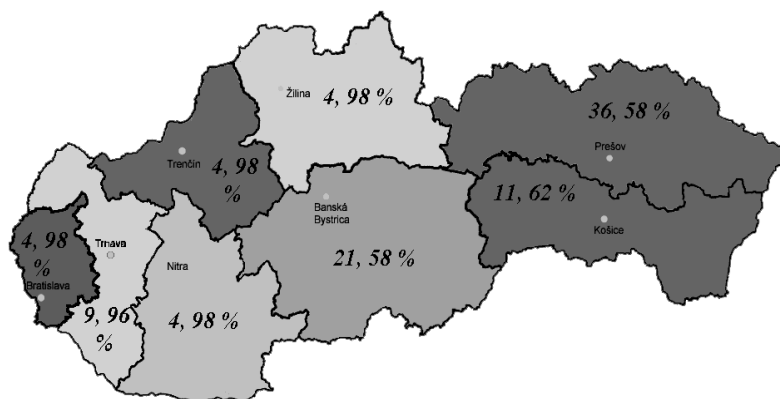
⁵⁹³ Pozri RAMÍK, J. – ČEMERKOVÁ, Š. 1998: *Statistika B*. 1. vyd. Karviná : OPF SU, 1998. s. 62–63.

pracovníkov, ktorí reprezentovali svojho zamestnávateľa. Týmto spôsobom sme zaistili prísun relevantných informácií, ktoré charakterizujú výberový súbor.

V rámci zachovania objektivity realizovaného skúmania sme distribuovali anketový dotazník do sociálnych subjektov pôsobiach na celom území Slovenskej republiky. Najväčšiu ochotu prejavili subjekty pôsobiace v Prešovskom samosprávnom kraji s podielom 36,52% respondentov. Nasledoval: Banskobystrický samosprávny kraj s podielom 21,58%; Košický samosprávny kraj s podielom 11,62% a Trnavský samosprávny kraj s podielom 9,96%. Bratislavský, Nitriansky, Trenčiansky a Žilinský samosprávny kraj sa na prieskume zúčastnili rovnakým 4,98% podielom.

Schéma č. 1

Rozloženie respondentov–inštitúcií podľa príslušnosti k samosprávnemu kraju v Slovenskej republike

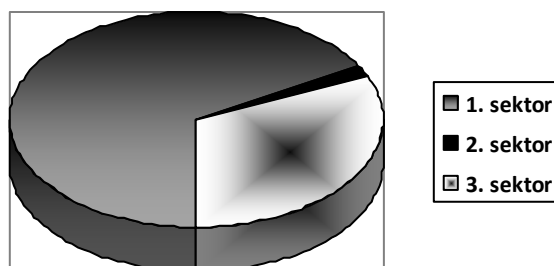

Zdroj: Vlastné spracovanie

Druhým analyzovaným momentom v rámci identifikácie charakteru zúčastnených sociálnych subjektov bolo sledovanie príslušnosti k sektorovému zaradeniu. Je známym faktom, že fungovanie verejnej a mimovládnej sociálnej práce podlieha iným špecifikám. Nezanedbateľným hľadiskom je spôsob financovania a riadenia. Obe skutočnosti môžu vo významnej miere ovplyvňovať vnímanie a využívanie projektového manažmentu. Z tohto dôvodu sme oslovovali všetky inštitúcie, ktoré sa charakterizovali ako sociálne, resp. charitatívne. Podarilo sa vytvoriť výberový súbor, ktorý podľa nášho

názoru reálne odzrkadľuje pomerový stav aktívne fungujúcej sociálnej práce na Slovensku. 1. sektor je tvorený organizáciami, ktorých štruktúry sú napojené na štátny rozpočet – rozpočtové, resp. príspevkové organizácie. V našom prieskume tvorili majoritnú skupinu: 66,4%. 2. sektor je tvorený jednotlivcami, resp. organizáciami zriadenými za účelom produkcie zisku – súkromný, privátny, ziskový alebo podnikateľský sektor. Táto skupina, vzhľadom na účel svojho zriadenia, aktívnu sociálnu prácu realizuje v najmenšom rozsahu. V našom prieskume bola zastúpená 1,66% podielom. 3. sektor – mimovládny, neštátny, neziskový je tvorený inštitúciami, ktoré nie sú zaradené do 1. a 2. sektora. Je finančne a organizačne nezávislý od štátu. Súčasná doba ukazuje jeho mimoriadny význam v uskutočňovaní verejnoprospešných činností. V našom prieskume bol zastúpený 31,54% podielom.

Graf č. 1 Rozloženie respondentov – inštitúcií podľa sektorovej príslušnosti

Zdroj: Vlastné spracovanie

INTENZITA NEGATÍVNEHO VZŤAHU K JEDNOTLIVÝM FÁZAM PROJEKTOVÉHO CYKLU

V súlade s prezentovaným cieľom realizovaného prieskumu sme sa zamerali na identifikáciu fázy projektového životného cyklu, ktorá predstavuje pre odborníkov pôsobiach v sociálnych a charitatívnych oblastiach najväčší problém. Táto skutočnosť umožňuje zdôrazniť, na ktorú oblasť manažmentu a plánovania má smerovať ďalší výskum v disciplínach nami vymedzeného projektovania.

Prvú fázu projektového cyklu, v ktorej sa angažuje väčšina sociálnych subjektov definujeme ako identifikáciu. Predstavuje konkretizáciu pripravovaného sociálneho projektu. Je základnou časťou plánovacích aktivít

a tvorí jej nosnú časť. Stanovujú sa ciele a stratégia zámeru. Spracovávajú sa súhrnné vstupné informácie, ktoré sa týkajú vymedzenia základných podmienok, zámerov a parametrov uskutočniteľnosti projektu.⁵⁹⁴ V tejto predinvestičnej fáze sa determinuje úspech či neúspech celého projektu, preto je namieste venovať jej adekvátnu energiu a starostlivosť. Z hľadiska vynakladania prostriedkov sa jej nepripisuje adekvátny priestor. To neznamená, že nič nestojí. V prípade schválenia projektového zámeru (žiadosti o grant) je možné náklady pripočítať k investíciám do projektu. Ak je projekt zamietnutý, náklady idú na ťarchu inštitucionálnej réžie.⁵⁹⁵ S týmito skutočnosťami je nevyhnutné rátať najmä v prípade sociálneho projektovania. Nie je neznámym faktom, že mnohé organizácie venujúce sa sociálnym a charitatívnym oblastiam sú dlhodobo finančne poddimenzované a nemôžu si dovoliť žiadne straty. Na druhej strane je projekt pripravovaný v rámci programovej výzvy výraznou, niekedy až existenciu zabezpečujúcou pomocou. Sociálny projekt bude žiaduci len vtedy, pokiaľ vytvára pre spoločnosť niečo hodnotné. V týchto súvislostiach sa netreba znechutiť zlou situáciou v sociálnej, resp. charitatívnej inštitúcii, či v spoločnosti, ale naopak zostať realistickým a overiť si možnosti dosiahnutia plánovaných cieľov.⁵⁹⁶

V tejto fáze dochádza k identifikácii existencie potreby dosiahnuť určitý zámer. Ide predovšetkým o súbor činností, ktoré sú zamerané na stanovenie cieľov projektu a vytvorenie elementárnych predpokladov pre jeho realizáciu. Patrí sem formulácia podmienok, obmedzujúcich kritérií a rozdelenie hlavnej zodpovednosti. Predpokladom tohto procesu je definícia globálneho cieľa. V priebehu identifikácie dochádza k týmto aktivitám:

- definícia konkrétnych cieľov a zváženie ich strategickej potreby v kontextoch sociálnej politiky,
- rozhodnutie o spôsobe naplnenia projektových cieľov – formulácia projektovej metodológie,
- vymedzenie podmienok a predpokladov realizácie sociálneho projektu – analýza rizika a možnosti uskutočnenia zámerov,

⁵⁹⁴ Pozri DUPAL, A. – MAJTÁN, M. 2004. *Manažment projektov*. 1. vyd. Bratislava : Ekonóm, 2004. s. 31.

⁵⁹⁵ Pozri GOZORA, V. 2008. *Projektový manažment*. 1. vyd. Bratislava : Sprint dva, 2008. s. 96–97.

⁵⁹⁶ Pozri GOZORA, V. 2008. *Projektový manažment*. 1. vyd. Bratislava : Sprint dva, 2008. s. 42–43.

- identifikácia osôb, ktoré budú za realizáciu sociálneho projektu zodpovedné počas jeho celého životného cyklu.⁵⁹⁷

Identifikáciu považuje za najproblematickejšiu len 9,99% zúčastnených respondentov. Tento stav interpretujeme ako podcenenie prvej etapy projektového životného cyklu zo strany odborníkov v sociálno-charitatívnej oblasti. Ako sme v teoretickej analýze naznačili, zlyhanie v úvodoch projektovej činnosti znamená zlyhanie celého projektu.

Formulácia je fáza projektového cyklu, v ktorej sa na základe identifikácie definujú všetky významné aspekty projektu, vrátane časového harmonogramu a organizačnej štruktúry.⁵⁹⁸ V prípade sociálneho projektu, ktorého aktivity budú financované prostredníctvom grantu, je základným prvkom tejto fázy formulár žiadosti. Formulár žiadosti spracováva administrátor sociálneho programu, preto je jeho štruktúra zakaždým iná. V zásade ale môžeme definovať základné body, ktoré sú viac, či menej, prítomné v každom takomto dokumente.⁵⁹⁹

Formuláciu označili respondenti ako najproblematickejšiu fázu projektového cyklu s podielom 58,33%.

Väčšina práce, ktorú sme opisovali v predošlých fázach projektového cyklu, je zameraná na vytvorenie vhodného prostredia pre uskutočnenie plánovaných zámerov. Vo fáze implementácie je nevyhnutné naštartovať realizačné aktivity tak, aby sme efektívne zvládali napĺňanie cieľov, manažment projektu a hodnotenie dosiahnutých výsledkov. Mimoriadne účinnou technikou je postupné rozčlenenie projektu na menšie pracovné jednotky, ktoré tvoria základný predpoklad pre jeho riadenie. Táto metóda umožňuje pochopenie významu každej plánovanej činnosti. Motivuje pracovný tím k aktívnejšej kooperácii a zároveň ho drží v napätí aj pri časovo náročnejších projektoch, kde je naplnenie celkového cieľa relatívne vzdialené.⁶⁰⁰

Implementácia predstavuje problém pre 11,66% respondentov.

⁵⁹⁷ Pozri SVOZILOVÁ, A. 2006. *Projektový manažment*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, 2006. s. 72–73.

⁵⁹⁸ Pozri *Project Cycle Management. Tools for mainstreaming disaster risk reduction. Guidance Note 5* [online]. [2010-10-15]. Dostupné na internete: <http://www.proventionconsortium.org/themes/default/pdfs/tools_for_mainstreaming_GN5.pdf>.

⁵⁹⁹ Pozri REPKOVÁ, R. 2008. *Sociálne programovanie a projektovanie (nielen) v sociálnej práci*. 1. vyd. Bratislava : Epos, 2008. s. 51–54.

⁶⁰⁰ Pozri BROWN, M. 1996. *Ako úspešne pripraviť a viesť projekty za 7 dní*. 1. vyd. Bratislava : Open windows, 1996. s. 37–38.

Hodnotenie, resp. posledná nami analyzovaná fáza projektového cyklu sa najčastejšie začína vo fáze implementácie. Vníma sa aj ako ukončovanie, resp. záverečná etapa, ktorá je pre projektový tím mimoriadne emotívnym obdobím. Ak sú členovia pracovného kolektívu prijatí do zamestnania len pre tento projekt, môže jeho ukončenie znamenať ich prepustenie. Projektový manažér (vedúci projektu, zodpovedný riešiteľ a pod.) musí byť mimoriadne citlivý k týmto skutočnostiam a udržiavať tím sústredený na dokončenie požiadavky.⁶⁰¹ ***Hodnotenie je najproblematickejšou súčasťou projektovania pre 19,99% respondentov.***

Uvedené zistenia boli podrobené kvantitatívnej analýze, v dôsledku čoho sme formulovali štatistické hypotézy.

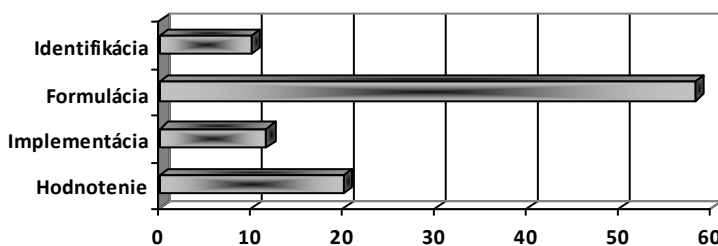
H_0 : Početnosti označovania jednotlivých fáz projektového cyklu za najproblematickejšie sú rovnaké.

H_A : Početnosti označovania jednotlivých fáz projektového cyklu za najproblematickejšie sú odlišné.

$$\chi^2 = 36,86$$

Vzhľadom na výsledok uvedeného testového kritéria musíme jednoznačne prijať alternatívnu hypotézu. Rozdiely identifikované v početnosti výberov zo štvrtej položky anketového dotazníka nemôžeme interpretovať v kontextoch štatistickej náhody. Na základe výpočtu intervalu spoľahlivosti pre relatívnu početnosť alternatívneho znaku môžeme vysloviť zovšeobecňujúci výrok: ***s 95% pravdepodobnosťou je pre 42% až 74% sociálnych a charitatívnych inštitúcií najproblematickejšou druhá fáza projektového životného cyklu – formulácia.***

Graf č. 2 Vnímanie jednotlivých fáz projektového životného cyklu ako najproblematickejších v sociálnych a charitatívnych inštitúciách

Zdroj: Vlastné spracovanie

⁶⁰¹ Pozri TAYLOR, J. 2007. *Začíname riadiť projekty*. 2. vyd. Brno : Computer Press, 2007. s. 202.

ZÁVERY A ODPORÚČANIE PRE PRAX

Projektový manažment sa v sociálnej práci stáva čoraz častejšie centrálnym pojmom v procese ekonomického riadenia. Štátny, súkromný a bez pochyb aj mimovládny sektor sa prostredníctvom grantových schém úspešne začleňujú do štruktúr Európskej únie.⁶⁰² Príprava a celkové riadenie vymedzených projektových zámerov sa stáva bežne vyžadovanou kompetenciou reálne fungujúcich subjektov. Úspešná implementácia si vyžaduje akceptáciu špecifických cieľov, cieľových skupín – ich skutočných potrieb, metód a procesov. To všetko sú dôvody venovať tejto oblasti zvýšenú pozornosť vo všetkých jej oblastiach.

V rámci nami prezentovanej partikulárnej analýzy intenzity negatívneho vzťahu k jednotlivým fázam projektového cyklu sme potvrdili verejne známy predpoklad o najproblematickejšom vnímaní jeho druhej etapy – formulácie. Predpokladáme, že výber respondentov bol podmienený zložitou administratívneho procesu. Jeho zjednodušenie by pomohlo intenzite podávania kvalitnejších projektových zámerov.

V neposlednom rade upozorňujeme, že proces formulácie je bytostne závislý na identifikácii. Jej efektne vypracovanie uľahčuje projektovú administráciu, proces implementácie a hodnotenia. Preto podcenenie tejto skutočnosti považujeme za jednu z mnohých nástrah projektového manažmentu v sociálnych a charitatívnych oblastiach.

Zoznam bibliografických odkazov

- BROWN, M. 1996. *Ako úspešne pripraviť a viesť projekty za 7 dní*. 1. vyd. Bratislava : Open windows, 1996. 112 s. ISBN 80-85741-18-0.
- BROZMANOVÁ GREGOROVÁ, A. 2006. *Tvorba a manažment projektov v sociálnej práci*. 1. vyd. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, 2006. 100 s. ISBN 80-8083-256-0.

⁶⁰² Pozri BUTORACOVÁ ŠINDLERYOVÁ, I. 2009. *Model marketingového inštrumentária pri akceptácii projektov v procese zvyšovania konkurenčnosti regiónu*. 1. vyd. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, 2009. s. 7–8.

- BUTORACOVÁ ŠINDLERYOVÁ, I. 2009. *Model marketingového inštrumentária pri akceptácii projektov v procese zvyšovania konkurenčnosti regiónu*. 1. vyd. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, 2009. 195 s. ISBN 978-80-8068-802-8.
- DUPAL, A. – MAJTÁN, M. 2004. *Manažment projektov*. 1. vyd. Bratislava : Ekonóm, 2004. 320 s. ISBN 80-225-1804-2.
- GOZORA, V. 2008. *Projektový manažment*. 1. vyd. Bratislava : Sprint dva, 2008. 225 s. ISBN 978-80-969927-2-0.
- HULLOVÁ, D. et. al. 2005. *Projektový manažment, príprava projektov s použitím metodiky logického rámca*. 1. vyd. Banská Bystrica : Centrum vzdelávania neziskových organizácií, 2005. 155 s. ISBN 80-969309-7-4.
- CHRASKA, M. 2007. *Metódy pedagogického výskumu*. 1. vyd. Praha : Grada, 2007. 272 s. ISBN 978-80-247-1369-4.
- JUSZCZYK, S. 2003. *Metodológia empirických výskumov v spoločenských vedách*. 1. vyd. Bratislava : Iris, 2003. 137 s. ISBN 80-89018-13-0.
- KERLINGER, F. N. 1972. *Základy výskumu chováni. Pedagogický a psychologický výzkum*. Praha : Academia, 1972. 705 s. ISBN 80-7178-697-7.
- POSTER, K. – APPLGARTH, M. 2006. *Projektový management*. 1. vyd. Praha : Portal, 2006. 353 s. ISBN 80-7367-141-7.
- Project Cycle Management. Tools for mainstreaming disaster risk reduction. Guidance Note 5* [online]. [2010-10-15]. Dostupné na internete: <http://www.proventi-onconsortium.org/themes/default/pdfs/tools_for_mainstreaming_GN5.pdf>.
- RAMÍK, J. – ČEMERKOVÁ, Š. 1998. *Statistika B*. 1. vyd. Karviná : OPF SU, 1998. 147 s. ISBN 80-7248-015-4.
- REPKOVÁ, R. 2008. *Sociálne programovanie a projektovanie (nielen) v sociálnej práci*. 1. vyd. Bratislava : Epos, 2008. s. 78. ISBN 978-80-8057-781-0.
- SABOL, T. – MACEJ, P. 2001. *Projektový manažment*. 1. vyd. Košice : Technická univerzita v Košiciach, 2001. 289 s. ISBN 80-7099-775-3.
- SVOZILOVÁ, A. 2006. *Projektový manažment*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, 2006. 356 s. ISBN 80-247-1501-5.
- TAYLOR, J. 2007. *Začíname řídit projekty*. 2. vyd. Brno : Computer Press, 2007. 215 s. ISBN 978-80-251-1759-0.

PARTICULAR ANALYSIS OF PERCEPTION OF PROBLEMATIC PROJECT CYCLE COMPONENTS IN SOCIAL AND CHARITY AREAS

Bohuslav KUZÝŠÍN, lecturer, Orthodox Theological Fakulty, University of Presov, Masarykova 15, 08001 Prešov, Slovakia, bohuslav.kuzysin@gmail.com, tel. 00421908545953

Abstract

The paper presents an analysis of particulate perceived problematic components of the project cycle in social and charitable fields. It is conceived like theoretical and empirical study which defines the most problematic phase of the project management in social subjects. Results are based on diagnostic probing survey put into effect on 60 respondents in the entire territory of the Slovak republic.

Keywords

Project cycle, social work, charity, particular analysis, management.

ZBOROVÝ SPEV - MÉDIUM HLASOVEJ A SLUCHOVEJ VÝCHOVY V AKADEMICKOM PRIESTORE

Tatiana ŠVAJKOVÁ

Inštitút hudobného a výtvarného umenia, Filozofická fakulta Prešovskej
univerzity v Prešove, Prešov, Slovenská republika

Ľudský hlas zohráva úlohu pracovného nástroja v mnohých profesiách – je médiom, ktoré sa vďaka svojim špecifickým charakteristikám stáva sprostredkovateľom verbálnych i neverbálnych informácií. Ide predovšetkým o profesie, v ktorých slovná alebo vokálna komunikácia v kontakte s ľuďmi zohráva kľúčovú úlohu: herec, spevák, učiteľ, kňaz a pod. Kvalita hlasového prejavu sa tu stáva „vizitkou“ a zároveň účinným prostriedkom, ktorý má silu prehĺbiť a znásobiť účinok významu prednášaného obsahu.

HLASOVÁ VÝCHOVA

Kultúra hlasového prejavu by mala byť samozrejmosťou súčasťou každého distingvovaného človeka. U učiteľa sa navyše stáva vzorom, ktorý žiaci vedome alebo nevedome napodobujú, je preto žiadúce, aby jeho hlasová kultúra bola hodná nasledovania. Bez príslušných znalostí a skúseností v oblasti hlasovej techniky a hygieny učiteľ nie je schopný viesť žiakov k prirodzenému hlasovému prejavu, prípadne ich upozorňovať na mnohé zlozvyky v používaní hlasu, ktoré sú medzi žiakmi základných škôl permanentne prítomné. Odbornú prípravu v oblasti hlasovej výchovy však v súčasnosti absolvujú iba poslucháči študijných programov zameraných na prípravu učiteľa hudobnej výchovy pre II. stupeň základných škôl, ktorí môžu získané poznatky aplikovať nielen v speve ale i v hovorovej reči. Budúci učitelia všetkých ostatných študijných odborov opúšťajú vysokoškolské priestory často aj bez najzákladnejších poznatkov o zásadách správneho používania hlasu a dodržiavania hlasovej hygieny, pričom následky tohto nedostatku sa pomerne často prejavujú vo viacerých podobách už počas štúdia.

⁶⁰³Neznalosť princípov dychovej techniky, prevaha vrchného typu dýchania

⁶⁰³ KANIŠÁKOVÁ, T. 2003. *Podiel zborovo-spevákovej praxe na profile absolventa hudobnej výchovy*. [Dizertačná práca]. Bratislava : Pedagogická fakulta UK v Bratislave, 2003. s. 23.

a následná neschopnosť regulovať výdychový prúd, ktorý „nesie“ tón, nedostatočné využívanie hlavových rezonátorov a častý výskyt hrdelného tvorenia tónu, či nejasná artikulácia, následne ústia do vysokého počtu chronických hlasových porúch, a to nielen u pedagógov s dlhoročnou praxou.

Porovnateľnú situáciu nachádzame aj u študentov teologických fakúlt, u ktorých je nielen slovný prejav, ale najmä vokálne stvárnenie bohoslužobných textov, jadrom ich budúceho povolania. Aj tu nachádzame v oblasti hlasovej prípravy adeptov kňazskej služby vákuum. Učebné disciplíny zamerané na cirkevný spev sú zvyčajne obsahovo orientované na osvojovanie si jednotlivých bohoslužobných nápevov a duchovných piesní. Individuálny prístup školeného hlasového pedagóga je však nenahraditeľný u jedincov s výraznejšími hlasovými zlozvykmi, či poruchami. Študenti majú síce za sebou dlhoročnú a počas štúdia každodennú skúsenosť s aktívnym spevom počas bohoslužieb, zostáva nám však len dúfať, že sa imitačnou technikou učia spievať od vyhovujúcich hlasových vzorov.

ZBOROVÝ SPEV

Aktívny zborový spev je platformou na ktorej sa vzájomne prelínajú a podmieňujú viaceré hudobné schopnosti a zručnosti. Z tých najvýraznejšie sa prejavujúcich sú to spevacké, intonačné a sluchovo-analytické schopnosti. Pri pohľade na proces prípravy budúcich učiteľov a samotnej pedagogickej praxe v minulosti nachádzame kontinuálne prepojenie učiteľskej a zbormajstrovej činnosti. Aj s ohľadom na túto tradíciu aj naďalej prevažná miera zodpovednosti za výchovu dirigentských kádrov pre potreby amatérskeho zborového spevu spočíva na fakultách pedagogického zamerania. Zborový spev kumuluje v sebe prevažnú väčšinu študijných predmetov týchto fakúlt a je neoceniteľným zdrojom motivácie a inšpirácie pre študentov i samotných pedagógov. Úspešná sebarealizácia v zborovom telese, neraz korunovaná súťažnými oceneniami, stimuluje poslucháčov k neustálemu rozvíjaniu svojich hudobných schopností, k lepšej organizovanosti a zodpovednosti. Najsilnejším stimulom je aktívna práca v zborovom telese a z toho vyplývajúca osobná zaangažovanosť na jej výsledkoch. Získaním vzťahu a potreby realizácie sa v speváckom zbore nadobúda študent neoceniteľné skúsenosti a podnety pre svoju budúcu prax.

Odborne vedený viachlasný spev dokáže čiastočne suplovať nedostatočnú prípravu v oblasti hlasovej a najmä sluchovej výchovy. Spolu s narastaním náročnosti interpretovaných diel sa tak postupne rozvíjajú aj zborovo-spevacké zručnosti členov zboru. Táto skutočnosť je obzvlášť aktuálna nielen u adeptov učiteľského povolania, ale tiež na teologických fakultách východného obradu, v ktorom prevláda viachlasný spev. Keďže študijné programy týchto fakúlt zvyčajne neposkytujú hlasovú a sluchovú prípravu, stáva sa prostredie spevackého zboru i samotný spev v chráme jediným priestorom, v ktorom študenti majú možnosť rozvíjať pre ich budúcu prax také nevyhnutné schopnosti.

ZVUKOVOSŤ ZBOROVÉHO A CAPPELLA SPEVU

Pri hľadaní optimálnej zvukovosti zborového spevu budeme bližšie venovať pozornosť jednotlivým oblastiam, ktoré ju podmieňujú. Zároveň si dôkladnejšie priblížime špecifiká a benefity zborového spevu - v našich podmienkach ešte stále nedoceneného umelecko-edukačného prostriedku, ktorý je do značnej miery schopný vysporiadať sa s potrebami a nedostatkami vznikajúcimi v akademickom priestore.

Pojmy *zvukovosť* alebo *zvukový korpus* budeme používať ako pomocné termíny, ktoré sú prijateľné pri pokusoch definovať, či opísať jedinečnosť niečoho, čo znie. Je zrejmé, že ide o širšie definovaný termín, no chceme sa vyhnúť sémantickej kompresii akou je napr. „farba zvuku“, ktorá by nám poskytla príliš úzku definíciu v porovnaní so zvukovou realitou, ktorú denne zažívajú stovky zborových spevákov. Mnohí zbormajstri sa opakovane snažia vo svojej vzdelávacej a umeleckej zborovo-spevackej v praxi verbalizovať hudobno-akustickú podstatu zborového zvuku na základe svojej sluchovej i intuitívnej skúsenosti a uľahčiť tak svojim spevákom hľadanie jeho optimálnej podoby.⁶⁰⁴ V snahe priblížiť v konkrétnych obrysoch charakteristiky zborovej zvukovosti, vyberáme nasledujúce kľúčové komponenty tohto fenoménu:

⁶⁰⁴REIMERS, L. 1993. A Cappella. The Story Behind the Swedish „Choral Miracle“. In *Choral music perspectives*. Uppsala (Sweden) : Almqvist & Wiksell Tryckeri, 1993. s. 181.

1. Vokálna a dychová technika

Cieľom hlasovej výchovy je vo všeobecnosti dosiahnuť prirodzený, čistý a zvučný hlas. Ľudský hlas je podľa Høgseta nástrojom pozostávajúcim z troch komponentov, ktorými sú:

- Motor – vzduch, ktorý dáva vibrátor do pohybu
- Vibrátor – hrtan a hlasivky, ktoré kmitaním rozdeľujú prúd vzduchu
- Rezonátor – rezonančné dutiny, v ktorých tón naberá silu a farbu.⁶⁰⁵

V oblasti vokálnej činnosti dochádza v podmienkach zborového spevu najmä ku komplexnému rozvoju hlasovej techniky a s ňou prepojeného vokálneho sluchu. V porovnaní s individuálnou hlasovou výchovou, pri ktorej formovanie speváckych návykov prebieha pod kontrolou pedagóga, skupinová spevácka činnosť vedie k zintenzívneniu činnosti vnútorných receptorov (komplex sluchových a svalových pocitov), referujúcich o technických a intonačných charakteristikách tvoreného tónu. Rozmanitosť zborového repertoáru, časté zmeny v personálnom obsadení hlasových skupín a následné modifikácie dynamiky a farebnosti zborového zvuku, kladú zvýšené nároky na širokospektrálnosť a flexibilitu hlasovej techniky zborového speváka, ktorá sa v tomto prostredí môže efektívne rozvíjať.

Nevyhnutným predpokladom vyrovnaného zborového zvuku je jednota v oblasti hlasovej a dychovej techniky. Všeobecne sa za najvhodnejší spôsob spevu považuje aplikácia princípu *voix mixte* (tzv. princíp zmiešaného registru), a to na celom rozsahu hlasu. Ide tu o neustále prepájanie hlavovej a hrudnej rezonancie v závislosti od výšky tónu (vysoké tóny majú vyšší podiel hlavovej rezonancie a nižší podiel hrudnej a naopak), čo zabráňuje vzniku hlasových zlomov pri dlhodobom speve v oddelených registroch.

Obdobnú jednotu vyžaduje aj oblasť dychovej techniky, ktorej kvalita priamo podmieňuje kvalitu spevu. Nesprávna dychová technika sa prejaví v kvalite tónu predovšetkým dyšnosťou až sipením tónu, nedostatočnou dychovou frázou v speve, slabšou silou a farbou tónu. Neschopnosť ovládať výdychový vzduch, a teda aj samotný tón, je často spôsobená nevhodným nádychom (napr. plytký nádych len do vrchnej časti pľúc a s tým spojená neschopnosť ovládať ho dýchacím svalstvom, alebo naopak nadmerný nádych,

⁶⁰⁵ HØGSET, C. 1996. *Singing Technique*. 1. vyd. Ft. Lauderdale (Florida, USA) : Walton Music Corporation, 1996. s. 7.

kedy prebytok vzduchu spôsobuje vnútorný tlak vedúci k náhlemu uvoľneniu vzduchu).

Základné atribúty hlasovej výchovy v zbore by mali byť aplikované v rámci pravidelných hlasových skúšok predchádzajúcich samotnému nácviku zboru. V jej priebehu by mali byť aktivizované všetky elementy hlasovej výchovy: dychová technika, tvorenie tónu (fonácia), rezonancia, artikulácia. Je treba pripomenúť, že menej skúsení zboroví speváci vyžadujú precíznejší prístup k hlasovej príprave pred ich zapojením do zborového spevu.

2. Intonačná a rytmická precíznosť

Intonačná výchova speváka je úzko prepojená s kvalitou hlasovej výchovy. Nie je možné dosiahnuť kvalitný vokálny prejav bez rozvinutých sluchovo-analytických schopností a na druhej strane sa sluchové a intonačné schopnosti nemôžu v plnej miere realizovať bez kvalitného hlasového prejavu. Samotná realizácia notového zápisu sa uskutočňuje v priebehu vokálno – intonačného procesu, prebiehajúceho v troch rovinách :

- teoretickej (znalosť notového písma, tonálnych vzťahov, atď.),
- psychologickej (sluchové vnemy, intervalové a tonálne cítenie, hudobná pamäť, hudobná predstavivosť, hudobné myslenie...),
- fyziologickej (funkcia hlasového aparátu).

Základným predpokladom štúdia intonácie je dobrá znalosť notového písma, dokonalá orientácia v systéme stupníc, intervalov a akordov. Aktivizáciou teoretických poznatkov, v priebehu praktického intonačného a sluchovo – analytického výcviku, sa dosahuje ich spätné prehĺbovanie a upevňovanie. Z uvedených faktov je zrejмый výrazný integračný charakter intonačnej výchovy.

Podľa Kardosa (2005), výchova k prirodzenému ladeniu a intonovaniu nie je len akási nadbytočná pedantnosť, ale absolútne fundamentálna záležitosť. Pri a cappella zborovom speve ohrozuje nepresné ladenie samotné základy interpretácie skladby. Zvuk zboru sa rozpadáva, alebo jednotne intonačne klesá, stráca tonálne základy a zabraňuje výrazovým možnostiam, ktoré ponúka pôvodná tónina.⁶⁰⁶ Súčasné profesionálne zborové umenie považuje síce snahu o dosahovanie prirodzeného ladenia za samozrejmu súčasť kvalitnej

⁶⁰⁶ KARDOS, P. 2005. *Intonation and Vocal Training in Choir*. Three Studies, Kecskemét : Kodály Institute, 2005. s. 9.

zborovej prípravy a prezentácie, amatérske zborové telesá sú však k tejto potrebe zdržanlivé, čo je však spôsobené nedostatočnou pripravenosťou spevákov a neraz aj dirigentov. Podľa Alldahla (1990) ide pri prirodzenom ladení o „*intonovanie odlišných intervalov takým spôsobom, že alikvoty v alikvotných sériách tónu sa čo najviac zhodujú s ostatnými alikvotami v akorde.*“⁶⁰⁷

3. Optimálna dynamika

Hľadanie optimálneho dynamického stvárnenia zborového diela je kontinuálny, interaktívny proces prebiehajúci medzi zborovým spevákom, dirigentom a hudobným dielom. Úrovně tohto procesu sa odvíjajú od stupňa zrelosti a skúsenosti interpretov, počnúc úrovňou obmedzujúcou sa na dynamické označenia uvedené v zborovej partitúre, až po dynamické stvárnenie opierajúce sa o komplexnú analýzu diela, hľadanie a rešpektovanie jej najvýraznejších hudobných a textových myšlienok.

V porovnaní s minulými dekadami je v novodobom zborovom speve uprednostňovaná aplikácia „jemnej dynamiky“, absolútne vylučujúcej forsírovanú hlasovú produkciu. Snaha o optimálnu dynamiku vyžaduje popri ovládaní hlasovej techniky aj zvýšenú sluchovú vnímavosť zo strany spevákov. Toto neustále „načúvanie“ sa najintenzívnejšie rozvíja pri aplikovaní zmiešanej konfigurácie zborových hlasov, kedy sú jednotliví speváci náhodne „premiešaní“ bez ohľadu na ich zaradenie do hlasových skupín. Tento typ rozostavenia privádza speváka k maximálnej snahe o prispôbenie dynamiky svojho spevu okolitým hlasom. Dalo by sa povedať, že zbor je týmto spôsobom tvorený viachlasnými „bunkami“, ktorých súzvuk prináša najvyrovnanejšie znenie spomedzi všetkých existujúcich typov zborových usporiadaní. Na druhej strane, pri klasickom type rozostavenia zboru, pozostávajúceho z kompaktných hlasových skupín, existuje nebezpečenstvo sklonu k nadmernému dynamickému prejavu, keďže jednotliví speváci sa cítia byť posilňovaní okolostojacími hlasmi v rámci svojej hlasovej skupiny, čo neraz vedie k príliš dominantnému vokálnemu prejavu bez ohľadu na aktuálne potreby celkového znenia zboru.

⁶⁰⁷ ALLDAHL, P., G., 1990. *Körintonation*, Stockholm 1990. In REIMERS, L. & WALLNER, B., 1993. *Choral music perspectives*. Upsala (Sweden) : Almqvist & Wiksell Tryckeri, 1993. s. 182.

4. *Ansámblové cítěnie*

Ansámblové cítěnie môžeme považovať za schopnosť, ktorá podmieňuje každú formu skupinovej hudobnej činnosti. V základných líniách to v zborovom speve predstavuje schopnosť zborových spevákov spevom realizovať všetky interpretačné zámery zbormajstra súčasne a jednoliato. V tejto technike je zakotvená samotná podstata zborového spevu, ktorou je kolektívnosť speváckej interpretácie. Zatiaľ čo základné hudobné schopnosti podieľajúce sa na čistote zborového ladenia, diktie a celkovej zvukovej kultúre je možné do značnej miery rozvíjať u každého speváka individuálne, ansámblové cítěnie môže byť rozvíjané iba kolektívnou formou. Ak má byť ansámblové znenie prostriedkom dosiahnutia určitej úrovne zborového interpretačného umenia a jeho pôsobivosti, je potrebné, aby bola táto technika uplatňovaná pri spievaní každého slova, každého jednotlivého tónu. Ansámblové cítěnie vyžaduje a zároveň intenzívne rozvíja schopnosť rozdeľovania pozornosti. V zborovom speve, konkrétne, môžeme hovoriť o rýchlej orientácii v notovom zápise a v partitúre, adekvátnej činnosti hlasového aparátu, spätnej kontrole a korekcii intonačných a technických kvalít zaspievaných tónov, a to všetko za súčasného vnímania spevu ostatných spevákov zboru a predovšetkým gest zbormajstra.

Stupeň rozvoja ansámblového cítěnia jednoznačne vypovedá o dosiahnutej interpretačnej úrovni zborového telesa. Pri pokročilejších úrovniach tejto schopnosti je možno pozorovať zvýšenú „citlivosť“ spevákov pri reagovaní aj na najmenšie pokyny zo strany zbormajstra a taktiež schopnosť predvídať interpretačný vývoj skladby. Zborový spevák už nie je „odkázaný“ výlučne iba na pokyny zo strany dirigenta, ale silou ansámblového cítěnia je prepojený s členmi zboru a zbormajstrom do takej miery, že počas spevu dokáže zároveň jasne predvídať zvukovú podobu nasledujúcich taktov skladby. Takým spôsobom sa zboroví speváci a ich dirigent dostávajú do rovnocennej jednoty pri vytváraní zvukového tvaru hudobného diela.

Spev sólový i zborový sprevádza ľudský život od nepamäti. Zborový spev v akademickom prostredí ponúka možnosť „dovzdelávania“ študentov v tých oblastiach ich odbornosti, ktoré nie sú dostatočne dotované v rámci študijných programov. Popri poznatkovej rovine je spoločný spev zdrojom posilnenia sociálnych, citových i duchovných hodnôt. Pri minimálnej ekonomickej

náročnosti je schopný sprostredkovať dary, ktoré človeka dlhodobo obohacujú a povzbudzujú.

Zoznam bibliografických odkazov

- ALLDAHL, P., G., 1990. *Körintonation*, Stockholm 1990. In REIMERS, L. & WALLNER, B., 1993. *Choral music perspectives*. Upsala (Sweden) : Almqvist & Wiksell Tryckeri, 1993. ISBN 91-854-28-79-5, s. 139-186.
- HØGSET, C., 1994. *Singing Technique*. 1. vyd. Ft. Lauderdale (Florida, USA) : Walton Music Corporation, 1996. USA. ISBN 1-884598-01-3.
- KANIŠÁKOVÁ, T., 2003. *Podiel zborovo-spevákkej praxe na profile absolventa hudobnej výchovy* : Dizertačná práca. Bratislava : Pedagogická fakulta UK v Bratislave, 2003.
- KARDOS, P., 2005. *Intonation and Vocal Training in Choir, Three Studies*. 1. vyd. Kecskemét (Hungary) : Kodály Institute, 2005. 108 s. ISBN 963 7295 30 5.
- REIMERS, L., 1993. A Cappella. The Story Behind the Swedish „Choral Miracle“. In *Choral music perspectives*. Uppsala (Sweden) : Almqvist & Wiksell Tryckeri, 1993. ISBN 91-854-28-79-5, s. 139–186.

CHORAL SINGING - MEDIA OF VOICE AND AUDITORY EDUCATION IN THE ACADEMIC AREA

Tatiana ŠVAJKOVÁ, lecturer, Institute of music and arts, Faculty of arts, Univerzity of Presov in Presov, Slovakia, takan27@hotmail.com, 00421905549882

Abstract

The article discusses positive side of the utilization of vocal training and choral singing within the academic space. It focuses on manifold benefits students can acquire through active singing. Closer attention is devoted to the particular elements that contribute to the creation of optimum choir sound. Besides educational level, choral singing may act as a source of development of social, emotional and spiritual values.

Key words

Vocal training, choral singing, academic space, optimum choir sound, educational power of choral singing

PRAVÉ BOHATSTVO

Viera ZOZULAKOVÁ

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

V dnešnom svete sa možno viac ako kedykoľvek predtým hovorí o sociálnej nerovnosti, či sociálnej nespravodlivosti. Existujú mnohé pohľady na danú tému, ktoré, nechceme hodnotiť, ale skôr predostrieť kresťanský pohľad na túto nanajvýš aktuálnu problematiku. Pokúsime sa načrtnúť túto otázku na základe podobenstva o nerozumnom boháčovi, ktorý sa vo svojom živote správal tak, ako mnohí ľudia v súčasnej spoločnosti.

Podnetom pre vyrozprávanie podobenstva o nerozumnom boháčovi⁶⁰⁸ boli pre Christa dvaja bratia, ktorí sa hádali na dedičstve. Ako sudcu chceli použiť Isusa Christa, preto jeden z nich povedal: „Učiteľ, povedz môjmu bratovi, aby si podelil so mnou dedičstvo.“⁶⁰⁹ Spasiteľ však odmietol niečo také a povedal: „Človeče, kto ma ustanovil za sudcu alebo deliča medzi vami?“⁶¹⁰ Christos ako Boh videl, že v srdci oboch sa skrývala chamtivosť.

Podobenstvo o nerozumnom boháčovi, ktorý sa staral o svoje materiálne bohatstvo, nám dáva príležitosť zamyslieť sa nad bohatstvom, ale zároveň aj nad tým, čo ostane človeku z bohatstva, keď na ďalší deň zomrie. Týmto podobenstvom nás Christos chce ochrániť od vášne chamtivosti a zároveň nás chce upozorniť, že nie je potrebné si zhromažďovať poklady na zemi, ale na nebi.

Boháč v podobenstve namiesto toho, aby sa tešil zo svojho bohatstva, bol veľmi znepokojený a neistý. Stratil duševný pokoj, pretože nevedel, kde si má zhromaždiť bohatú úrodu. Urobil si plán, ako postaví väčšie stodoly a zhromaždí v nich všetko obilie a všetko, čo má.⁶¹¹ Túžil po nekonečnom šťastí a trvalom blahobyte. Chcel byť šťastný dlhé roky a myslel len na seba. Jeho najväčšou chybou bolo to, že pri svojich plánoch nemyslel na Boha. Domnieval

⁶⁰⁸ Pozri Lk 12, 16 – 21.

⁶⁰⁹ Lk 12, 13.

⁶¹⁰ Lk 12, 14.

⁶¹¹ Pozri Lk 12, 18.

sa, že Boha nepotrebuje, preto namiesto Boha umiestnil svoje bohatstvo a všetky peniaze, čo mal. Nemyslel ani na iných ľudí a nebol ochotný sa s nikým podeliť o nadbytočnú úrodu. Nerozumný boháč z podobenstva bol v podstate neveriaci človek vo svojej dobe.

A zrazu ho navštívil Boh a povedal: „*Blázon, tejto noci požiadajú tvoj život od teba.*“⁶¹² To znamená, že prišla hodina jeho smrti. Jeho život na zemi sa skončil a komu zanechá to, čo si pripravil? Ako odovzdá svoju dušu Bohu, keď v Neho nikdy neveril a nemiloval Ho?

Christos nazýva boháča bláznom, pretože nikdy nemyslel na Boha, ani na smrť. Chamtivosť ovláda jeho dušu do takej miery, že sa z neho stal strašný egoista, ktorý myslí len na seba. Kresťan sa však má správať úplne inak. Nemá byť chamtivý, pretože chamtivosť je vášeň, ktorá vedie človeka do morálneho úpadku, v akom sa ocitol boháč z podobenstva.

Chamtivosť po získaní mnohých materiálnych statkov a zhromažďovanie peňazí, dokonca aj nečestným spôsobom, vytvárajú vášeň mamonárstva, ktoré z nás robí bezohľadných, tvrdých, nemilosrdných, neľútostných, bezočivých, nehanebných, bezcitných, zlodejov, klamárov, nevďačných, nepriateľských, nebojácich sa Boha, dokonca aj Božích nepriateľov. Apoštol Pavol nás varuje: „*Koreňom všetkého zla je chamtivosť. Po peniazoch niektorí zatúžili tak, že zblúdili od viery a zranili sami seba mnohými trápeniami.*“⁶¹³

Mamonárstvo robí z človeka šelmu, z ovce vlka, z holuba jedovatú zmiju. Mamonárstvo spolu s ctižiadostivosťou a zmyselnosťou sa rodia zo samolúbosti, ktorá je koreňom a prameňom všetkého zla. A každá z týchto vášní rodí postupne celé množstvo zlých a zákerných situácií.⁶¹⁴

Keď chceme byť ozajstnými kresťanmi, musíme si dávať veľký pozor na vášeň chamtivosti a mali by sme sa usilovať o získanie cnosti štedrosti, ako ju opisuje Diadochos Fotikiský, ktorý hovorí, že štedrosť je to, keď veríš a chceš nemať nič, na tej istej úrovni ako ten, kto chce mať všetko! Aby si nechcel nič, ani hrebeň na učesanie!⁶¹⁵ Diadochos chce ukázať, že človek vo väčšine

⁶¹² Lk 12, 20.

⁶¹³ 1Tim 6, 10.

⁶¹⁴ Pozri ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ, Σ. 2005. *Γνώσις και βίωμα της Ορθοδόξου πίστεως*. Πειραιάς, 2005. s. 51.

⁶¹⁵ Pozri ΑΓΙΟΥ ΔΙΑΔΟΧΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΦΩΤΙΚΗΣ. 1989. Όροι. In *Φιλοκαλία των ιερών Νηπτικών*. Τομ. Α. Θεσσαλονίκη (Hellenic republic) : Περιβόλι της Παναγίας, 1989. s. 285.

prípadov závisí od vecí, ktoré ho obklopujú, a táto závislosť vytvára silného ducha chamtivosti.

Pravý kresťan nič nechce a nič nepotrebuje, túži len po Bohu. Opiera sa o Božie slová: „*Hľadajte najprv Božie kráľovstvo a Jeho spravodlivosť a toto všetko vám bude pridané.*“⁶¹⁶ Keď hľadáme Božie kráľovstvo a dôsledne zachovávame Jeho svätú vôľu, Boh sa ako láskavý Otec postará o naše základné potreby: strechu nad hlavou, potravu, oblečenie, teplo, prácu a zabezpečenie detí.

My ako zápasiaci kresťania na tomto svete sa obmedzíme na najnevyhnutnejšie potreby a o všetko ostatné sa postará a pokryje Boh ako láskavý Otec. Apoštol Pavol nás upozorňuje: „*Ale tí, čo chcú zbohatnúť, upadajú do pokušenia, do pasce a do mnohých nerozumných a škodlivých túžob, ktoré ponárajú ľudí do záhuby a zatratenia.*“⁶¹⁷

Na inom mieste nás Evanjelium upozorňuje, aby sme pozemským veciam nepripisovali príliš veľkú váhu. K Christovi prišiel mládenec, ktorý si myslel, že žije spravodlivo, ale opak bol pravdou. Jeho spravodlivosť končila pri tom, keď mu Christos naznačil, aby sa so svojím bohatstvom podelil s inými. „*Isus mu povedal: ‚Ak chceš byť dokonalý, chod’, predaj svoj majetok a rozďaj chudobným a budeš mať poklad v nebi; pod’ a nasleduj ma.’ Keď mládenec počul tieto slová, odišiel zarmútený, lebo mal veľký majetok.*“⁶¹⁸

V histórii máme príklad iného mládenca, ktorý bol tiež bohatý, ale keď prišiel do chrámu a počul slová tohto Evanjelia, v jeho duši sa ozvala silná túžba po dosiahnutí spásy, preto odišiel domov, ihneď predal svoj majetok, peniaze rozdal chudobným a sám odišiel do púšte, aby celý svoj život zasvätil službe Bohu. Bol to Anton Veľký.

Osobnosť ctihodného Antona Veľkého, ako ju opísal Atanáz Veľký,⁶¹⁹ slúžila ako vzor askézy pre pustovníkov. Anton bol jednoduchý kresťan, ktorý prijal vnútorné povolanie a začal svoj asketický život v blízkosti dediny, z ktorej pochádzal a v blízkosti ľudí. Potom kvôli prísnejšej askéze a pokoju odišiel a stal sa ozajstným pustovníkom. Avšak neizoloval sa úplne od iných

⁶¹⁶ Mt 6, 33.

⁶¹⁷ 1Tim 6, 9.

⁶¹⁸ Mt 19, 21 – 22.

⁶¹⁹ Pozri ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ. Βίος και πολιτεία του οσίου πατρός ημών Αντωνίου. 3. In MIGNE, J.-P. 1999. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca). Τομος 26. ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ. Β'. Πρώτη έκδοσις εν Ελλάδι. ΑΘΗΝΑΙ : ΚΕΝΤΡΟΝ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ (ΚΕ.Π.Ε.), 1999. s. 836 – 976.

mníchov, ani od života Cirkvi. Na púšti žil veľmi striedmo a obrábal kúsok zeme, aby si vypestoval trošku potravy. Pustovnícky život Antona sa postupne sprísňoval, primerane stupňu askézy a víťazstiev proti démonom. Keď sa stal schopný uskutočňovať prísnejšiu askézu a tvrdsí zápas, odišiel ešte ďalej do púšte. Kritériom hľadania a presúvania sa z miesta na miesto bola intenzita askézy a možnosť realizovať „neustálu modlitbu“.⁶²⁰

Jeho duchovný zápas sa uskutočňuje v modlitbe a prísnej askéze, ktorá sa prvýkrát považuje za mučenie svedomia a rovná sa mučeniu krvi. Anton Veľký si z mladosti výborne pamätal texty Svätého Písma. Štúdium týchto textov, ktoré vedie k poznávaniu Božej pravdy, nevzdelaný Anton, nahradil askézou (snahou o očisťovanie mysle a srdca), pretože Boh zjavuje svoju pravdu čistým: „Duša, ktorá zostáva čistou od všetkých zlých myšlienok a zotráva takou, ako ju stvoril Boh, môže získať dar predvídavosti a vidieť viac a ďalej, ako vidia démoni, pretože má Pána, ktorý jej zjavuje všetko.“⁶²¹

Keď sa chceme stať bohatí v pravom zmysle, mali by sme sa venovať duchovnému a telesnému zápasu, pomáhať blíznym a preukazovať im lásku. Tak získame Božie požehnanie v tomto živote, ale aj večný život v Raji. Keď človek miluje Boha a svojich blízkych, jeho život je naplnený filantropiou a milosrdenstvom. Vtedy sa stáva cnostným a šťastným v tomto živote a jeho cesta vedie do Božieho kráľovstva.

Zoznam použitej literatúry

ΑΓΙΟΥ ΔΙΑΔΟΧΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΦΩΤΙΚΗΣ. 1989. Όροι. In *Φιλοκαλία των ιερών Νηπτικών. Τομ. Α. Θεσσαλονίκη (Hellenic republic) : Περιβόλι της Παναγίας*, 1989.

⁶²⁰ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ. Βίος και πολιτεία του οσίου πατρός ημών Αντωνίου. 3. In MIGNE, J.-P. 1999. *ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca). Τομος 26. ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ. Β'.* Πρώτη έκδοσις εν Ελλάδι. ΑΘΗΝΑΙ : ΚΕΝΤΡΟΝ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ (ΚΕ.Π.Ε.), 1999. s. 845A.

⁶²¹ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ. Βίος και πολιτεία του οσίου πατρός ημών Αντωνίου. 34. In MIGNE, J.-P. 1999. *ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca). Τομος 26. ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ. Β'.* Πρώτη έκδοσις εν Ελλάδι. ΑΘΗΝΑΙ : ΚΕΝΤΡΟΝ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ (ΚΕ.Π.Ε.), 1999. s. 893B.

- ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ, Σ. 2005. *Γνώσις και βίωμα της Ορθοδόξου πίστεως*. Πειραίας, 2005.
- ARCHBISHOP ANASTASIOS (YANNOULATOS): Facing the word. Orthodox Christian Essays on Global Concerns. Geneva : St. Vladimir's Seminary Press and WCC Publications World Council of Churches, 2003.
- ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ. Βίος και πολιτεία του οσίου πατρός ημών Αντωνίου. 3. In MIGNE, J.-P. 1999. *ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca)*. Τομος 26. ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ. Β'. Πρώτη έκδοσις εν Ελλάδι. ΑΘΗΝΑΙ : ΚΕΝΤΡΟΝ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ (ΚΕ.Π.Ε.), 1999. s. 836 – 976.
- ZOZULAK, J. 2007. *Ortodoxia a ortopraxia*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2007. 192 s. ISBN 978-80-8068-693-2.

REAL WEALTH

Viera ZOZULAKOVÁ, lecturer, Orthodox Theological faculty, University of Presov in Presov, Masarykova 15, 080 01 Presov, Slovakia, zozulakova.viera@gmail.com, 00421517724729

Abstract

Social inequality is closely connected with poverty and it has been widely discussed in present-day world for last couple of years. This article gives different point of view using the parable about a senseless rich man who behaved in his life in such way as lots of people do in a contemporary world. We talk about graspingness and money-grubbing. These passions create, according to Apostle Paul, a root of all evil in the society.

Key words

Wealth, graspingness, Christos, ascetic life, God's true, passion.

Poznámky: